

SAHABE TEVHİDİLERİNDEN

Doğru İslamı Farklı

Sahabeden Son Sözler

2014

NIHAT BEYAZAS

2

Ebediyet Diyarına Yürürken
Sahabeden

Son Sözler

NİHAT ALTINTAŞ

Ebediyet Diyarına Yürürken
Sahabeden

Son Sözler

NIHAT ALTINTAŞ

Ebediyet Diyarına Yürürken Sahabeden
SON SÖZLER

Copyright © Rehber Yayınları, 2008

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör
Ali BUDAK

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-6096-65-9

Yayın Numarası
63

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Eylül 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşluğu Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.rehber yayinlari.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM YERİNE.....	9
--------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER EFENDİMİZ

(sallallâhu aleyhi ve sellem)

HZ. PEYGAMBER EFENDİMİZ.....	17
Peygamberimiz Aleyhisselâm Mescidde Namaz Kılan Cemaati Son Defa Seyrediyor	17
Peygamberimiz Aleyhisselâm Fakirlere Dağıtılmasını İsteddiği Birkaç Dinar Dağıtılmadıkça Uyumuyor ve Kızı ile Halasına Uyarıda Bulunuyor	18
Peygamberimiz'in Aleyhisselâm Hastalığı Şiddetleniyor	19
Peygamberimiz Aleyhisselâm Vefat Ederken Bile Namazı Tavsiye Etmmişti.....	21
Peygamberimiz Aleyhisselâm En Son Uyarısını Yapıyor:	22
Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın Son Dakikaları ve Dilekleri	22
Peygamberimiz AleyhisselâmHz. Fâtıma'ya Şu Tavsiyede Bulunuyor	23
Peygamberimiz Aleyhisselâm Baygınlıktan Ayılınca Şu Ayeti Okuyor .	24

İKİNCİ BÖLÜM

SAHABE EFENDİLERİMİZ

(radıyallahu anhum)

Hiz. Ebû Bekir	27
Hiz. Ömer	35

H. Osman	43
H. Ali	51
H. Yasir.....	59
H. Sümeyye.....	61
Abdullah b. Mes'ud	63
H. Huzeyfe b. Yeman.....	67
Abdullah b. Revâha.....	71
H. Muaviye	75
H. Ebu Ubeyde b. Cerrah	79
H. Sa'd b. Ebi Vakkâs	81
H. Abdullah b. Cahş.....	85
H. Mus'ab b. Umeyr.....	87
H. Fatima.....	91
H. Ebu'd-Derdâ	94
H. Zeyd b. Hârise.....	96
H. Cafer b. Ebi Talib	98
H. Enes b. Nadr	100
H. Hubeyb b. Adıyy	102
H. Zeyd b. Desinne	109
H. Âsım b. Sâbit.....	113
H. Ebû Eyyûb el-Ensârî.....	117
H. Ebû Hureyre	121
H. Ebû Zer el-Gıfârî	124
H. Halid Bin Velid.....	128
H. Ayyâş b. Ebi Rebîa	131
H. Ebu Talha el-Ensari.....	134
H. Ümmü Haram	136
H. Hasan	139
H. Hüseyin.....	143
H. Bilâl Habeşî.....	148
H. Muâz b. Cebel	152

İÇİNDEKİLER

Hz. Urve b. Mes'ûd.....	157
Hz. Sa'd b. Muaz.....	162
Hz. Amr b. Âs.....	169
Hz. Ebû Mûsâ el-Eş'arî.....	173
Hz. Ubâde b. Sâmit.....	176
Hz. Haram b. Milhan.....	179
Hz. Sa'd b. Rebî'.....	182
Hz. Umeyr b. Humam.....	185
SON SÖZ YERİNE.....	189
Ölümün Hatırlattıkları ve Ötesi.....	189
PEYGAMBERİMİZ'İN (ALEYHİSSELÂM)	
ARAFAT (VEDA) HUTBESİ.....	201
Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın Sözlerini	
Rebia'ya Tekrarlatması.....	205
İSTİFADE EDİLEN ESERLER.....	211

TAKDİM YERİNE

Ölümün Öteki Yüzü

Çoğu kimse ölüme, her şeyin sona ermesi, bir yok olma, bir inkıraz, bir çözümlüp dağılma ve topraklaşma nazarıyla bakar ve kat'iyen onunla yüz yüze gelmeyi arzu etmez. Hastalık, yaşlılık, harb u darp, trafik kazaları ve deprem gibi ölüm sebebi sayılan hâdiseler zuhur ettikçe, o da tir tir titrer; kabrin yalnızlık ve vahşetini düşünerek ürperir ve hayatını tahammül edilmez bir azaba çevirir.. evet böylere göre, insan ölünce her şey biter. Ceset toprağa dönüştürmek üzere ebedî istirahatgâhına tevdi edilir. Her şey ve her yer yokluğun karanlığına gömülür; şâirin ifadesiyle: “Artık güneş görünmez olur, rahatça dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur.” Ebed için yaratılan, ebede namzet bulunan bir insanın böyle bir telâkki ile ne kadar muzdarip olacağı açıktır. Böyle bir ebed arzusunu, vicdanını dinleyen biri: “Bütün dünya benim olsa, gamım gitmez, nedendir?” diyerek seslendirir ki, üzerinde durulmaya değer.

Oysaki ölüm, bir yok olma, bir inkıraz, bir çözülüp dağılma, bir hiçlik, bir tükeniş olmadığı gibi, kabir de bir top-raklaşma çukuru, bir yalnızlık ve vahşet hücresi değildir. Ölüm, yaratılırken belli bir plân, program, hikmet ve maslahata göre yaratılan insanın, yine bir plân ve programa bağlı olarak bir buuddan başka bir buuda intikali, bir hâl değişikliği geçirmesi, amellerinin ürünlerine göre farklı bir sürece girmesi ve neticede vatan-ı aslîsine dönerek, inanç ve davranışlarının belirleyiciliği ile tabiî, müstakim ruhların iç içe vuslatlar koridoruna girip, Yaratan’la “bî kem u keyf” yüz yüze gelip görüşmeye yürümesi ve rıdvan yudumlaması demektir. Keza kabir de, görülüp zannedildiği gibi karanlık bir kuyu, yoklukla muhat bir çukur ve tecrid odası değil, aksine, aydınlıklara açılan bir kapı, insanı nû-rânî âlemlere taşıyan bir koridor ve ruhun ötelere yükselmesi adına bir rampadır. Hazreti Şâhid-i Ezelî karşısında resmigeçit vazifesini tamamlayan veya asker olarak buldukları bu dünyada engin bir hizmet şuuruyla imanlarını ibadetlerle, ibadetlerini de ihsanla derinleştirip ebedî bir mutluluğa tam hazırlanmış olanlar yürürler bu koridordan gözlerin görmediği, kulakların işitmediği tasavvurları aşkın saadetlere.

Evet ölüm, bizim için, her zaman ruhun dolaşıp durduğu çok buudlu bir mekâna ve çok derinlikli bir zamana, kulluk vazifesinden terhis mânâsına, Cenab-ı Hakk’ın “Haydi şimdi bütünüyle bana gel!” demesinden başka bir şey değildir. O’nu gönülden tanıyıp sevenler için bu “gel” deyişin üslûbunda öyle bir iltifat ve öyle baş döndürücü bir teveccüh vardır ki; “Ey gönlü itminana ve huzura ermiş

ruh! Sen O’ndan, O da senden razı olarak dön Rabbine.! Katil has kullarıma ve gir Cennetime!” şeklindeki çağrışı alan ruh, bir dakika bile burada kalmak istemez. Zira bu çağrının mânâsı, dünyanın sıkıntı, dağdağa ve boğucu havasından sıyrıl.! Yitirdiğin Cennet’e ve ruhun asıl yurduna dön, demektir. Ölümü, bu mânâda bir iltifat çağrısı kabul edenler, dünyaya gelişi bir memuriyet ve askerlik, ondan ayrılışı da bir terhis, bir ikinci doğum ve bir ebedî varoluşa uyanma olarak anlar ve merdane yürürler kabre doğru. Azrail arkadaşlığını, İsrail dostluğuyla bir bilir, Allah’a yürüme ânının her lâhzasını Cebrail rehberliğinde miraca yükseliyor gibi zevk ederler. Aslında mü’min, ölüp mezara gömülmeyi, sümbül vermek için toprağın bağrına saçılan bir tohum ve insan olmaya koşan bir sperm gibi görür.

Hangi tohum vardır ki, toprağa atılmış da başağa yürümemiştir.! Hangi sperm vardır ki, “rahm-i mâder”e düşmüş de, orada yokluğa mahkûm olmuştur! Allah, insanı kendi ruhuyla şerefleştirmiş ve onu bir ebediyet üveyki olarak donatmıştır. Ceset çürüyüp dağılsa da ruh, O’nun varlığının gölgesinde ebedlere kadar yaşayacaktır. Zaten canı, Can Sahibi’nin aldığını bilenler için ölüm âdeti bir baldır, bir kaymaktır. Onlar için ölüm ve mezar bir perde; bitmeyen bir cümbüş vardır, az ilerde. Daha şimdiden onlar, imanları, inanç zenginlikleri ve mârifet ufukları ölçüsünde gönül dünyalarında Naîm Cennetleri’nin en mûtena yerlerinde karşı karşıya oturmaktadırlar, mücevherlerle işlenmiş tahtlar üzerinde.. döner durur çevrelerinde çelik-çavak gençler, ellerinde kevserlerle köpüren testiler, sürahiler, kadehler... Onlar, ne bir baş ağrısı duyar ne de

sarhoşluk hissederler.. ve tercihi kendilerine ait, başlarının üstünde istedikleri kadar meyveler... Canlarının çektiği kuş etleri, sadepleri içinde inciler gibi el değmemiş elâ göz-lü eşler.. dal bastı kirazlar.. salkım salkım dolgun muzlar.. uzayıp giden gölgeler.. şakır şakır çağıldayan sular.. ardı arkası kesilmeyen ve yasakla sınırlandırılmayan meyveler... (Bu yaklaşık mealler, Vâkıa'dan.) Her zaman iyiliğe kilitlenmiş bu insanlar “salarlar kendilerini öyle koltuklara ki, orada ne güneş sıcağı görürler ne de zemheriri.. Cennet ağaçları salar gölgelerini her yandan üzerlerine.. ve meyveleri devşirilmeye hazır sarkmıştır burunlarının dibine.” (Bunlar da, İnsan Sûresi'nin bir-iki dar meal.) “O gün mutlulukla tüllenen öyle yüzler vardır ki, emeklerinin neticeleriyle lütuflandırıldıklarından ötürü o yüksek Cennet'te tam bir hoşnutluk içindedirler.. ve buldukları yerde boş söz de işitmezler... Orada fışkırıp akan kaynaklar, (oturmaya müsait) yüksek kane-peler, içmeye hazır (dolu) kadehler, yaslanılacak yastıklar ve nefislerden nefis döşemeler vardır.” (Gâşiye'den bir kırk meal.) “İşte bunlar, mükâfatları, içinde devamlı kalacakları altından ırmaklar akan Adn Cennetleri'dir. (Dahası) Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnutturlar ve bu rıza makamı da, sadece Rabbi'ne karşı saygılı ve haşyet içinde bulunanlara mahsustur. (Beyyine'den incelikleri düşünülmeden alınmış ayrı bir meal.) Evet, “Bunların mükâfatları, Adn Cennetleri'dir; girerler oraya kollarında altın bilezikler, süslenmiş olarak incilerle ve elbiseleri de ipektendir. (Girerken de) ‘Hamdolsun, bizden her türlü tasayı, kederi gideren Allah'a; doğrusu Rabbimiz Gafûr'dur, yarlıgar hepimizi; Şekûr'dur, yaptıklarımızın kat katıyla mükâfatlandırır bizi' derler.” (Fâtır'dan kısa bir alıntı.)

Eğer, sırf cismaniyet adına dahi olsa, ölümün arka yüzü bu ise, bu ten kafesinin parçalanıp dağılmasına ağlayıp inlemek değil, bizi dar bir zindandan, genişlerden geniş bağlara bahçelere alıp götürdüğü için sevinmeliyiz; sevinmeliyiz zira, gönüllerimizde kendini hissettiren ve rüyalarımızın menfezleriyle her gece ruhlarımıza tebessümler yağdıran o büyümlü ve baş döndüren âlemin biricik köprüsü var. O da ölümdür; O'nun emri ve izni dairesinde gelen ölüm... Ölümün hakikatini kavramış gönlü imanla, duyguları da aşk ve heyecanla köpük köpük bir muhabbet kahramanı bin can ile koşar Sevgili'ye. O'na kavuşunca da, dünyevî benliğiyle şekerler gibi erir ve şerbete dönüşür. Farklılaşır ve uhrevîlerin letâfetine ulaşır... Rûhânîlerin "hay-huy"u ve meleklerin kanat sesleriyle banyo yapar. Başkalarının, nefsânî kirleriyle çevrelerinde tiksinti uyardıkları bitevî ve tulûu, gurûbu olmayan kederlerle yoğrulduğu kesintisiz bir zamanda o, gül gibi elden ele dolaşır ve uğradığı her yerde misk ü amber gibi koklanır. Can Hükümdarı da, ona başları döndüren, gözleri kamaştırıran ebedî sultanlıklar bahşeder.. onu her zaman yeni yeni teveccühlerle iltifatlandırır.. hususî muamelelerle ağırır.. Cemaliyle ufkunu aydınlatır.. hoşnutluğundan besteler dinletir ve ruhuna kâse kâse güzelliğeri içirir. Var olmayı ganimet bilip değerlendirmiş bir mârifet eri; imanı ve aşk u şevki ölçüsünde âhiret pazarının her menzilinde incilerin, elmasların gördüğü teveccühü görür; hayatını suiistimal edenlerin, zifiri karanlıklarda ürkek ürkek dolaşmasına karşılık o, hep ışık görür, ışıklarla hasbihal eder; ışık atmosferinde sabahlar ve akşamlar; ışık yudumlar ve ışıklar içinde sermest dolaşır; onun ufkuna as-

la gece uğramaz ve onun mağriblerini kat'iyen gurublar karartamaz. Otağını böyle bir ufka kuran bahtiyar, hemen her zaman insanî duygularının yaratılışına gaye teşkil eden şahikalarda dolaşır; irade ufkundan şuur zirvesine, şuur zirvesinden kalb arşına yükselir ve yükseldiği her burçta kendini ayrı bir mevhibe sofrasının başında bulur ve ayrı bir temâşâ zevkinin vecdini yaşar. Bunlar idrakleri aşkın öyle lütuflardır ki, bir kısmını dünyada bazı gönül erleri duysalar da, tamamını yaşayıp hissetmek âhirete mahsustur.

Bu hususiyete mazhar olacak bir mü'min, hiçbir petekte bulamayacağı balı, hiçbir yerde elde edemeyeceği kaymağı, orada dili damağı arasında bulur. Bu bildiğimiz göklerin ve yerlerin bulunmadığı o sihirli dünyada her şey, bütün o feyizler ve güzellikler kaynağı etrafında sabahlar-akşamlar; sadece O'nu görür, O'nu bilir, O'nu duyar ve O'nun câzibesıyla kendi mahiyet çizgisinin üstüne yükselerek, O'nun varlığının ziyasına bağlanır ve pâr pâr parlamaya başlar.. ve “Bir şûlesi var ki şem-i cânın/Fânûsuna sığmaz âsumânın” (Gâlib) hakikatinin mücesssem bir misali olur.

Eğer bütün bu mazhariyetlere ölüm köprüsünden geçilerek ulaşılabiliyorsa, bence ölüm insanın en tatlı emeli olmalı.. ama hayata çağrı ve ona mazhariyet bize ait olmadığı gibi, ölümü arzu etmek ve istemek de bizim hakkımız değildir. Yaratan çağırınca severek O'na koşarız; “Hele az daha durun!” dediğinde de, vuslata karşı sabır mülâhazasıyla dişimizi sıkarak dayanırız.¹

¹ Sızıntı, Mart 2000, Cilt 22, Sayı 254.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER EFENDİMİZ
(sallallâhu aleyhi ve sellem)

HZ. PEYGAMBER EFENDİMİZ

Peygamberimiz Aleyhisselâm Mescidde Namaz Kılan Cemaati Son Defa Seyrediyor

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), pazartesi günü sabah namazında Hz. Aişe'nin kapısının perdesini açıp Mesciddeki cemaate baktı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın üzerinde nakışlı bir elbise vardı. Cemaat, Hz. Ebu Bekir'in arkasında saf olmuşlardı. Efendimiz'in yüzü mushaf gibi bembeyazdı. Peygamberimiz Aleyhisselâm, cemaatteki saflarını görünce, gülümsedi.

Hz. Ebu Bekir, Allah Resûlü'nün cemaate namaz kıldırarak istediğini sanarak, ökçesinin üzerinde geriledi.

Cemaat de, Peygamberimiz Aleyhisselâm'a sevinmelerinden dolayı, az kalsın namazdan çıkacaklardı.

Efendimiz, onlara:

“Olduğunuz yerde durunuz! Namazınızı tamamlayınız!” diye eliyle işaret buyurdu ve dedi ki:

“Ey insanlar! Muhakkak ki, Müslümanın göreceği veya

ona gösterilecek salih, sadık rüyadan başka, peygamberliğin gönüllere sevinç verecek müjdecilerinden hiçbir şey kalmamıştır! Haberiniz olsun ki; ben rükû ve secde halinde Kur'ân okumaktan nehyolundum. Rükûda Yüce Rabbi tazim ediniz! Secdede ise dua etmeye çalışınız! Çünkü, secde halinde duanızın kabul olunması umulur!”

Perdeyi indirdi.

Bundan sonra, Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın yüzünü bir daha göremediler.

Ebû Saîd el-Hudrî (radiyallâhu anh) anlatıyor: “Resûlullah vefatıyla neticelenen hastalığında bir konuşma yaparak:

– Allah, bir kulu, dünya ile kendi katında bulunan nimetleri tercih hususunda serbest bıraktı. O kul da Allah nezdindekileri yeğledi, buyurdu. Ebû Bekir, Resûlullah'ın sözlerini duyunca ağladı. Biz Ebû Bekir'in, Resûlullah'ın nitelediği kulun vasfını duyup ağlamasına şaşırmıştık. Meğerse iki şeyden birini tercih etme hususunda serbest bırakılan, Allah'ın Resûlü imiş. Bunu da Ebû Bekir bizden daha iyi biliyormuş.

Peygamberimiz Aleyhisselâm Fakirlere Dağıtılmasını İsteddiği Birkaç Dinar Dağıtılmadıkça Uyumuyor ve Kızı ile Halasına Uyarıda Bulunuyor

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın vefat ettiği gün idi. Hz. Âişe'nin yanında altı veya yedi dinar (altın lira) bulunuyordu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm Hz. Âişe'ye onları fakirlere dağıtmasını emretmişti.

Hız. Âişe ise, Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın hastalığıyla ilgilendiği için, onları daha fakirlere dağıtamamıştı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm, Hz. Âişe'ye:

“Altı yedi dinarı ne yaptın? Fakirlere dağıttın mı?” diye sordu. Hz. Âişe:

“Hayır! Vallahi, senin işlerinle meşguldüm. Hastalığın beni meşgul etti, oyaladı!” dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselâm onları isteyip getirtti, avucuna aldı ve:

– Allah'ın Peygamberi Muhammed, bunları fakirlere dağıtmadığı, yanında bulundurduğu halde Rabbine kavuşacağını sanmaz, buyurdu.

Onların hepsini Ensar fakirlerinden beş ev halkına bölüştürdükten sonra:

– İşte şimdi rahatladım, buyurdu ve uyudu.

Bu münasebetle İmam Kastalânî der ki:

– Peygamberlerin serveri, Rabbü'l-âlemîn'in habibi, geçmişteki ve gelecekteki kusurları bağışlanmış bulunan Peygamberimiz Aleyhisselâm böyle yaparsa, üzerlerinde Müslümanların kanları ve kendilerine haram olan mal hakları bulunduğu halde Allah'a kavuşanların halleri nice olur, bir düşünün!²

Peygamberimiz'in Aleyhisselâm Hastalığı Şiddetleniyor

Hz. Aişe anlatıyor:

– Ağrının, hiç kimseye Resûlullah Aleyhisselâm'a olduğu kadar şiddetli olduğunu görmedim! Ölümün Resûlullah

² Kastalânî, *Mevâhibü'l-Ledünniye* 2/480-481.

Aleyhisselâm'a olan şiddetinden sonra, ölümü şiddetli olan her mü'mine imrenmekten de geri kalmadım. Hiçbir zaman hiçbir kimse için de şiddetli ölümü sevimsiz bulmadım!

Resûlullah Aleyhisselâm'ın yanında bardak içinde su bulunduruluyor, O da, suyun içine elini sokup suyu yüzüne sürüyor, sonra da:

– Ey Allah'ım! Ölümün akılları gideren acı ve sıkıntılarına karşı bana yardım et!, diyerek dua ediyor, “Yanıma yaklaşırsana ey Cebrail!” buyuruyordu. Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın hastalığı bir ara büsbütün şiddetlenince, zevcesi Hz. Ümmü Seleme feryad etmişti. Peygamberimiz Aleyhisselâm:

– Sus! Kâfirden başkası feryad etmez!, buyurdu.

Yine Hz. Âişe der ki:

“Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hastalandığı zaman, Muavvizeteyn (Felak ve Nâs) sûrelerini okuyup bedenine üfler ve vücudunu eliyle mesheder, sıvardı. Resûlullah Aleyhisselâm'ın hastalığı şiddetlendiği zaman ben de ona Muavvizeteyn sûrelerini okumaya ve elinin bereketini umarak kendi eliyle kendisine meshetmeye başladım. Cebrail'in Resûlullah Aleyhisselâm'a hastalığında okumuş olduğu istiâze duasını da:

– Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider! Şifa ancak Senin elindedir! Senden başka şifa verici yoktur! Sen öyle bir şifa ver ki, hiçbir hastalık bırakmasın!, diyerek okudum. Resûlullah Aleyhisselâm:

– Üzerimden elini kaldır! Bu okuman bana fayda etmez! Ben müddetimi bekliyorum, buyurdu. Peygamber Aleyhis-

selâm, bundan önce ne zaman hastalansa, Allah'tan sıhhat ve afiyet dilerdi. Fakat, vefatıyla neticelenen hastalığa tutulduğu zaman şifa için hiç dua etmedi ve:

– Ey nefis! Sana ne oldu ki, her sığınılacak yere sığınıyor, herşeyden medet umuyorsun?! diyerek nefisini kınadı.

Yine Hz. Âişe der ki:

“Resûlullah Aleyhisselâm’ın yanında oturuyordum. Resûlullah Aleyhisselâm, Fâtıma’yı çağırttı. Fâtıma yürüyerek geldi. Onun yürüyüşü Resûlullah Aleyhisselâm’ın yürüyüşünü andırırdı. Resûlullah Aleyhisselâm:

“Merhaba, Hoşgeldin kızım!” buyurduktan ve onu sağına veya soluna oturtuktan sonra, kendisine gizlice birşey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra ona gizlice birşey daha söyledi. Bu defa Fâtıma güldü ve dedi ki:

– Ben, bu günkü gibi, gülmenin ağlamaya, sevinmenin üzülmeye bu derece yakın olduğunu görmemişim!

Fâtıma’ya, bu ağlamanın ve gülmesinin sebebini sordum. Bana şöyle cevap verdi:

– Tutulduğu hastalığı neticesinde vefat edeceğini haber verdi. Buna ağladım. Sonra, ev halkının kendisine ilk kavuşup katılanının ben olacağımı haber verince de güldüm!

Peygamberimiz Aleyhisselâm Vefat Ederken Bile Namazı Tavsiye Etmmişti

Peygamberimiz Aleyhisselâm, vefat hastalığından ayıldıkça: “Aman! Aman! Sorumluluğunu üzerinize aldığınız kimse-

lere iyi davranınız! Onların sırtlarına elbise giydiriniz! Karınlarını doyurunuz! Onlara yumuşak söz söyleyiniz! Namaza, namaza devam ediniz! Sorumluluğunu üzerinize aldığınız kimseler hakkında da Allah'tan korkunuz!" buyurmuştur.

Son nefesinde bile: "Namaza! Namaza! Sorumluluğunu üzerinize aldığınız kimselere..." diye tavsiyede bulunmaktan geri durmamakta idi.

Peygamberimiz Aleyhisselâm En Son Uyarısını Yapıyor:

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın en son uyarısı: "Kadınlarınız ve sorumluluğunu üzerinize aldığınız kimseler hakkında Allah'tan korkunuz!" buyruğu idi.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın Son Dakikaları ve Dilekleri

Rebiülevvel ayının on ikinci veya on üçüncü Pazartesi günü, kaba kuşluk vakti, -güneş zevale (batıya kaymaya) doğru yaklaşıyorken- Peygamberimiz Aleyhisselâm son dakikalarını yaşıyordu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın başı Hz. Âişe'nin göğsüne yaslı bulunuyor ve Hz. Âişe:

"Ey insanların Rabbi! Hastalığı gider, kaldır! Gerçek tabib Sensin! Gerçek şifa verici Sensin!" diyerek şifa diliyordu. Peygamberimiz Aleyhisselâm ise:

"Hayır! Ben Allah'tan Refik-i A'lâ zümresine katılmayı; Cebrail, Mikâil ve İsrâfil ile birlikte olmayı dilerim!"

Ey Allah'ım! Beni başışla! Beni Refik-i A'lâ zümresine kavuştur!

Ey Allah'ım! Beni başışla! Bana rahmetini ihsan et! Beni Refik-i A'lâ³ zümresine kavuştur!” diyerek duaya devam ediyordu.

Hz. Âişe devamla şöyle der:

“Resûlullah Aleyhisselâm'dan, sıhhatte iken, birçok defalar; “Hiçbir peygamber yoktur ki, ruhu, Cennetteki durağını görmedikçe alınmaz! Sonra, durağına gitmesi arzusuna bırakılır!” buyurmuştu. Kendisi, hastalanıp ruhu alınmak zamanı gelince, başı benim dizimde bulunduğu halde, üzerine bir baygınlık geldi. Ayılınca, gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi ve:

“Allah'ım! Beni Refik-i A'lâ zümresine kat! Allah'ım yüce dostluğunu istiyorum” dedi. Ben o zaman: “Resûlullah bizi tercih etmiyor!” dedim.

Anladım ki; Resûlullah'ın bu temennisi, vaktiyle sıhhatli zamanında bize söyleyip durduğu bir haberin kendisinde gerçekleşmesidir!”

Peygamberimiz Aleyhisselâm Hz. Fâtıma'ya Şu Tavsiyede Bulunuyor

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın hastalığı ağırlaşınca Hz. Fâtıma, Peygamberimiz Aleyhisselâm'ı bağına basıp:

³ Peygamberimiz Aleyhisselâmın özlediği Refik-i A'lâ, en yüksek makamlarda bulunan peygamberler cemaati (İbn Esîr, *en-Nihâye*, 2/246) Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler zümresi idi ki, Kur'an'da bunlar “ne güzel arkadaşlırlar” şeklinde tavsiye edilmektedir.

“Vay babamın çektiği ıztıraba!” diyerek ağlamaya başlamıştı. Peygamberimiz Aleyhisselâm, ona:

“Bugünden sonra, babanın üzerinde hiç ıstırap kalmayacak ey kızım! Sakın ağlama! Ben öldüğüm zaman ‘İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn!’ de!” buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm Baygınlıktan Ayılınca Şu Ayeti Okuyor

Peygamberimiz, tutulduğu hastalığın baygınlığından ayıldığı zaman, Al-i İmran suresinin: “Muhammed, sadece resuldür, elçidir. Nitekim ondan önce de nice resuller gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse, Siz hemen geriye dinden mi döneceksiniz? Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah’a asla zarar veremez. Ama Allah hidâyetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır.” meâlindeki 144. âyetini okudu.⁴

⁴ Ahmed, 3/202; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 8/266-276, Köksal Yayıncılık; İbn Mâce, 2/900-901; Zühri, *Megâzi* 134; Abdumezzak, *Musannef* 5/436; İbn İshak, 4/301; İbn Sa’d, 2/211-230, 253-254, 263, Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 6/231, 274; İbn Kesir, *el-Bida-ye* 5/238.

İKİNCİ BÖLÜM

SAHABE EFENDİLERİMİZ
(radıyallahu anhum)

HZ. EBÛ BEKİR

Âişe (radiyallâhu anhâ) anlatıyor: “Babam Ebû Bekir’de (radiyallâhu anh) ölüm alâmetleri belirince ben, “Hayatına yemin ederim ki can çekişip göğsü sıkıldığı zaman kişiye serveti fayda vermez! Kişi gözyaşlarını, damarları içinde ne kadar saklarsa saklasın bir gün muhakkak o gözyaşlarını boşaltacaktır.” meâlinde bir şiir okudum. Bunun üzerine babam:

“Kızım, öyle deme de, bari: “Vakti geldiğinde ölüm sekerâtı başlayınca, can çekiştiği sırada insana “İşte” denir, “senin en çok nefret edip kaçtığın şey!” (Kâf, 50/19) âyetini oku!” dedi. Daha sonra, babam şöyle dedi:

“Şu iki elbiseme bakın, bunları yıkayın, beni bu ikisine kefenleyin. Çünkü senin baban şu iki adamdan biri olacak: Ya kendisine en güzel bir giysi giydirilecek ya üzerindikiler de çıkarılacak!”

Sonra babamla aramızda şöyle bir konuşma cereyan etti:

“Resûlullah hangi gün vefat etmişti?”

“Pazartesi günü.”

“Bugün ne?”

“Pazartesi.”

“Allah’tan, bu gece ile arama başka bir gece sokmamasını umarım.”

“Resûlullah kaç kefene sarılmıştı?”

“Onu, beyaz ve yeni üç “Sehûliyye”⁵ elbisesine kefenlemiştik. Bunların içinde gömlek ve sarık yoktu.”

“Şu elbisemi yıkayın, onda zaferân lekesi var, yanına da iki yeni elbise katarak beni onlara kefenleyin.”

“Ama o eski?”

“Olsun. Yeni elbiseye ölülerden çok diriler muhtaçtır. Kaldı ki ölünün kefeni çürüyecektir.” Babam bu sözleri söyledikten sonra salı gecesi vefat etti.

Yine rivayetlerde vardır ki, Hz. Âişe: **“Yüzü suyu hürmetine yağmur yağan, yetimlerin baharı ve dulların koruyucusu”** meâlinde bir beyit söyleyince, Hz. Ebû Bekir: “O, dediğin, Resûl-i Ekrem’dir.” buyurdu.

Hz. Ebu Bekir (radiyallâhu anh) bir ara hanımını Hz. Esmâ’yı (radiyallâhu anhâ) yanına çağırды ve ona:

“Beni siz yıkayın” buyurdu. Hz. Esmâ (radiyallâhu anhâ) çok üzüntülüydü. Buna tahammül edemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (radiyallâhu anh):

“Oğlum Abdurrahman suyumı döküp sana yardım eder,” buyurdu.

⁵ Sehûliyye: Sehûl dokuması demektir. Sehûl, Yemen’de bir kasabanın adıdır.

Yine Hz. Ebû Bekir'in hastalığının ağırlaştığı bir sırada yanındakiler: "Bir doktor çağıralım da sana baksın" dediler. Hz. Ebû Bekir şöyle cevap verdi: "Benim tabibim bana baktı ve 'ben dilediğimi yaparım' diye söyledi."

Hazret-i Ebu Bekir, halifeligi müddetince, devlet malı olarak yanında, sadece bir köle, bir deve bir de kaftan buldurmıştır. Vefat etmeden önce kızı Hz. Aişe'ye de şunları söyledi: "Halife olalıdan beri, Müsümanların parasını kullanmadım. Herkesin yediği, sıradan yemekleri yedim. Kaba elbiseler giydim. Devletin malı olarak, Müslümanların ihtiyaçlarını görmek için, bir köle, bir deve, bir de kaftan kullandım. Vefatımdan sonra bunları Ömer'e gönder."

Hz. Ebû Bekir'in hastalığı ağırlaşmıştı. Mescide çıkamıyordu artık. Ziyaretine gelenlere o gece gördüğü rüyasını anlattı: "Gecenin sonuna doğru uyumuşum. Resûl-i Ekrem'i rüyada gördüm. İki beyaz elbiseyi giymişti. O elbiselerin eteklerini ben tutuyorum. O sırada elbiseler yeşil olup, parlamaya başladı. Bakanların gözlerini alırdı. İki yanında, uzun boylu, gayet güzel yüzlü, nûr elbiseli ve bakanlara neşe veren iki kimse vardı. Resûl-i Ekrem selâm verip musafaha etmekle beni şerefliendirdi. Mübârek elini göğsüme koydu. Üzüntüm gitti. **"Yâ Ebâ Bekir, seni çok özledik, kavuşma zamanı yaklaştı"** buyurdu. Uykuda o kadar ağlamışım ki, evdekiler uyanmışlar. Sonradan bana söylediler. Ben de seni özledim, yâ Resûlallah dedim..."

Rüyasını anlattıktan sonra Eshab-ı kiramin ileri gelenleri ile istişare edip, Hazret-i Osman'a şu vasiyeti yazdırdı: "Ben

Ömer ibni'l Hattab' ı hilafete seçtim. Onu dinleyin, ona itaat edin. Sizin için hayırlı olanı tespitte kusur etmedim. Eğer sabır ve adaletle hükmederse beni tasdik etmiş olur. Böyle yapmazsa ben gaybı bilemem, mazurum. Ben ancak hayır murad ettim. Herkes amelinin cezasını bulur.”

Hastalığı ağırlaşp artık iyileşmek ümidi kesildiği vakit, Hz. Ömer'i çağırarak ona şöyle öğüt verdi:

“Ben öyle zannediyorum ki, bu gün vefat ederim. Sen hemen halkı cihada davet eyle! Dinin emrini yerine getirmede size hiçbir musibet mani olmasın. Resûlullah'ın vefatında benim ne yaptığımı gördün. Halbuki insanlara onun gibi bir musibet görmemişlerdi.

Bil ki, Allah Teâlâ'nın insanlar üzerinde hakları vardır. Gündüz yapılması gereken ibâdetin gece, gece yapılması gereken ibâdetin de gündüz yapılmasını kabul etmez. Farz borçlarını ödemedikçe, o farzla ilgili nafileleri kabul etmez. Kıyamet gününde mizanın ağır gelmesi için hakka uy ve onu hakim kıl.

Allah Teâlâ, Cennet ehlini güzel amellerle, Cehennem halkını da çirkin işleri ile anmıştır. Allahu teâlânın rahmet ve azab âyetlerini bir arada anmasındaki hikmet, kulun korku ve ümid arasında yaşaması ve kendisini tehlikeye atmayıp boşu boşuna Allaha ümid beslememeleri içindir.

Şâyet bu vasiyetime riâyet edersen, ölümden daha sevimli olarak ulaşacağın bir yitiğin olmaz ki, ölüm muhakkak seni de bulacaktır. Şâyet dediklerime riâyet etmezsen, ölümden daha arzulamadığın bir kaybın olmayacak. Hâlbuki o yine seni yakalayacaktır. Ondan kendini kurtaramazsın.”

Selmân-ı Farisî ziyâretine gelerek: “Bize öğüt ver” deyince Hz. Ebû Bekir şöyle dedi: “Allah Teâlâ size yakında pek ziyade rızık kapıları açacak. Birkaç günlük ömre aldınıp da yarın Cenab-ı Hakk’ın huzurunda mahcub olmayın. Size dünyayı fethettirecek, kapılarını açacaktır. Siz, ihtiyacınızdan fazlasını almayınız. Bilmüş ol ki, sabah namazını kılan kimse, Allah’ın himâyesindedir. Allah’ın hakkını küçümseme, zîra yüzüstü seni Cehennem’e atar.”

Farslılar, hükümdarlarının öldürülmesinden sonra onun oğlu Şehriyâr b. Erdeşir b. Şehriyâr’ı tahta oturtmak için karar vermişlerdi. Halid’in kendilerinden uzakta bulunmasını fırsat bilerek onun vekili Müsenna b. Harise üzerine Hürmüz b. Cazeveyh komutasında 10.000 kişilik büyük bir orduyu sevketmişlerdi.

Müsenna, Hz. Ebu Bekir’in yanına gelmiş, Medine’ye vardığında Hz. Ebu Bekir’in hastalığının ağırlaştığını görmüştü. Hz. Ebu Bekir, idareyi Hz. Ömer’e bırakmıştı. Müsenna’nın geldiğini görünce Hz. Ebu Bekir, Ömer’e şöyle dedi:

“Ben ölürsem akşama varmadan insanlara, Müsenna komutasında Iraklılarla savaşması için çağrıda bulun. Komutanlarımız vasıtasıyla Cenâb-ı Allah, Şam’ın fethini nasib ettiği takdirde Halid’in adamlarını Irak’a gönder. Çünkü onlar, Iraklılarla savaşmayı daha iyi bilirler.”

Hazret-i Ebu Bekir şu nasihatlerde de bulundu:

“Size her işte, her durumda Allah Teâlâ’dan korkmanızı

nasihat ederim. Hoşunuza giden işler kadar, size zor gelen durumlarda da hakikate sarılın. Şunu bilin ki, doğru söz dışında hiçbir kelam hayır ve yarar getirmez. Yalan söyleyen, yaratılış hikmetini saptırmış; bunu yapan ise, helâk olmuş demektir. Büyüklemeden sakının. Toprakta yaratılıp, yine toprağa dönecek olan bir varlığın kibirlenmesi de, ne demek oluyor? Bugün var, yarın yok olacak bir varlığın kendini beğenmesi ne kadar anlamsız!..

Çalışın ve nefislerinizi, içinde yer alacakları ölüm ötesi için hazırlayın. Önünüzde çözümü zorlaşan şeyleri Allah'ın ilmine havale edin. Öbür âleme göçmeden önce bir şey hazırlayın ki, oraya vardığınızda karşınıza çıksın. Çünkü, Allah Teâlâ, “Gün gelecek, her kişi gerek hayır olarak, gerek kötülük olarak ne işlemişse, hepsini önünde bulacak. Yaptığı kötülükten bucak bucak kaçmak isteyecek. Allah sizi, Zatına karşı gelmekten sakındırır. Doğrusu Allah kullarına karşı pek şefkatlidir.” (Al-i İmran, 3/30)

O halde, Allah'tan korkun, O'nun emir ve yasaklarına iyice kulak verin. Sizden önce gelip geçenlerden de ibret alın. Ve unutmayın ki, Rabbinizin huzuruna mutlaka çıkarılacak ve küçük-büyük bütün davranışlarınızın karşılığını bulacaksınız. Bununla beraber Allah dilediğini bağışlayabilir. O bağışlayıcı ve affedicidir. Kendinizi iyi tanıyın, sadece kendi noksanlarınızla meşgul olun.

Ömrünü faydasız, boş şeylerle geçiren, tarlaya tohum ekme vaktini kaçırmış olur. Vaktinde tohum ekmeyen ise, hasat zamanı pişman olur. Allah'tan Af ve afiyet isteyiniz. Çünkü, mümine İslamdan sonra af ve afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir.”

Kızı Hz. Aişe'ye dediği gibi oldu. O günün gecesi akşam ile yatsı arasında hasret kaldığı Resûlullah'a kavuştu. Son sözü: “ Teveffenî Müslimen ve elhıknî bissalihîn” yani, Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!” ayeti (Yusuf, 12/101) oldu.

Hazret-i Ebu Bekir vefat edince, herkes ağladı. Hz. Ali, ölüm haberini işitince, ağlayarak geldi, kapı önünde durup şunları söyledi:

“Yâ Ebâ Bekir! Sen, Resûlullah'ın sevgilisi, arkadaşı, dert ortağı, sırdaşı ve müşâviri idin. Önce İslâm'a gelen sensin. Senin imânın, hepimizin imânından daha saf oldu. Senin yakînin, daha kuvvetli, Allah'tan korkun daha büyük oldu. Herkesten zengin, herkesten daha cömert sen idin. Resûlullah'a en şefkatli, en yardımcı, sen idin. Resûlullah ile sohbetin, hepimizin sohbetinden daha iyi idi. Hayır sahiplerinin birincisi sendin. Senin iyiliklerin, hepimizinkinden çoktur. Sen her iyilikte ileridesin.

Resûlullah'ın huzurunda, senin derecen en yüksek oldu. O'na en yakın, sen oldun. İkrâmda, ihsanda, güzel huylarda, boyda, yaşta, O'na en çok benzeyen, sen oldun. Allah Teâlâ, sana, çok mükâfat versin ki, Resûlullah'a herkes yalancı derken sen, “Doğru söylüyorsun, inandım.” dedin. Sen, O'nun kulağı ve gözü gibi idin. Allah Teâlâ seni, Kur'ân-ı Kerîm'de (sıdk) ismi ile şereflendirdi.

Resûlullah'a, en sıkıntılı zamanlarında yardımcı oldun. Barışta, O'nun huzurunda; harplerde, O'nun yanında idin, O'nun ümmetinin halifesi, O'nun dininin kuyucusu idin.

Câhiller dinden çıkarken, sen İslâm dinine kuvvet verdin. Herkes şaşırdığı zaman, sen kükremiş arslan gibi ortaya çıktın. Herkes dağılırken sen Resûlullah'ın yolunu tuttu.

Ashâbın az konuşanı ve en beliği, edîbi sen idin. Her sözün, her buluşun doğru, her işin temizdi. Gönlün herkesten kuvvetli, yakînin hepimizden sağlam idi. Her işin sonunu, önceden görür, geri kalmışları İslâm'a sokarak aydınlatırdın. Müminlere şefkatli, af edici bir baba idin. İslâm'ın ağır yükünü sen taşıydın. İslâm'ın hakkını herkes elden geçirirken, sen yerine getirdin. Sen rüzgârların oynatamayacağı bir dağ gibi idin.

Sen mü'minlere sığınak, dayanak ve gölge idin. Münafıklara karşı çok sert ve ateşli idin. Allah bize, senden ayrılma acısına katlanacak sabır ve ecir versin! Bizleri, senden sonra, azmaktan, sapıtmaktan korusun."

Ashâb-ı kirâmın hepsi, sessizce Hz. Ali'nin sözlerini dinledi. Sonunda hepsi, hüngür hüngür ağladı.

Hz. Ebu Bekir (radiyallâhu anh) kızına, Resûlullah'ın yanına gömülmesini vasiyet etmişti. Hz. Ebu Bekir'in (radiyallâhu anh) cenazesi Peygamber Efendimiz'in de mübarek cenazelerinin üzerine konulduğu sedire konuldu ve muhteşem bir cemaat halinde cenaze namazı kılınarak vasiyet ettiği yere defnedildi. Hazret-i Sıddîk o günün gecesi, akşamla yatsı arasında; iki sene, üç ay, on gündenden beri hasret kaldığı Resûlullah'ın yanına gitti.⁶

⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye Ve'n-Nihaye* 7/31-33, Çağrı Yayınları; İbn Hacer, *İsâbe* 4/169-174; Mizzi, *Tehzibu'l-Kemâl* 15/282-285.

HZ. ÖMER

Hz. Ömer, hicretin yirmi üçüncü senesinde hac farızasını ifa ettikten ve Abtah semtine vardıktan sonra Aziz ve Celil olan Allah'a dua etmiş ve bu duasında, yaşının ilerlediğini, kuvvetinin azaldığını, halkının sayıca çoğalıp geniş bir coğrafyaya yayıldığını, kendisinin görevinde gerektiği kadar performans gösteremediğini ifade buyurmuştu. Ayrıca Cenab-ı Hak'tan, Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beldesi olan Medine'de kendisine şehidlik lutfetmesini şu şekilde arzu etmişti:

“Allah'ım, senden, senin yolunda şehid olmayı ve Resûlü'nün beldesinde ölmeyi diliyorum.”

Muğire b. Şube'nin Ebû Lü'lü Firuz adında Yahudi bir kölesi vardı. Muğire, Ebu Lü'lü'nün kendisine günde iki dirhem gelir getirmesini emretmiş, sonra da Hz. Ömer'den onun haracının arttırılmasını dilemişti. Çünkü Ebu Lü'lü, demircilik ve marangozluk yapan, aynı zamanda desen ve

nakış işleyen bir kimseydi. Bunun üzerine Hz. Ömer, onun haracını aylık yüz dirheme çıkarmıştı. Ebu Lü'lü Hz. Ömer'e gelip kendisinden alınan verginin çok olduğunu iddia edince Hz. Ömer:

“Senden alınan miktar fazla değildir.” demişti.

Hz. Ömer bir gün esnaf teftişinde iken, Firuz'a, “Duydum ki, senin değirmen yapmada üzerine yokmuş” deyince, “Şayet sağ kalırsam, sana öyle bir değirmen yapacağım ki, doğuda ve batıda herkes ondan bahsedecek” demişti. Hz. Ömer 'de, **“Vallahi bu beni tehdit etti.”** buyurmuştu. Buna rağmen açıkça suç teşekkül etmediği için cezalandırmamıştı.

Hz. Ömer'le Ebu Lü'lü arasında geçen bu konuşma, 645 yılının Zilhicce'nin bitimine dört gün kala salı günü akşamı olmuştu.

Hz. Ömer ile vergi tartışmasından bir gün sonra, yani Çarşamba günü, Ebu Lü'lü, elbisesi içine bir hançer saklayıp, sabah namazı vaktinde mescide girdi. Beklemeye başladı. Hz. Ömer safları düzelterip tekbir alarak namaza durur durmaz, Firuz yerinden fırlayıp Hz. Ömer'e arka arkaya altı darbe vurdu. Bir darbeyi göbeğinin altına vurmuş, derisi ile bağırsakları arasındaki zarı parçalamıştı. Bu darbe üzerine Hz. Ömer, yere yıkılmıştı. Hz. Ömer'i vuran Ebu Lü'lü, elinde hançeriyle geri döndü. Dönerken her kime rastladıysa vurdu. Böylece on üç kişiyi yaraladı. Bunlardan altısı öldü. Yakalanmadan önce de intihar etti.

Amr bin Meymun anlatıyor: “Hz. Ömer sû-i kaside uğ-

radiği vakit, onunla aramızda Abdullah bin Abbâs vardı. Hz. Ömer namazı kıldıracağı zaman saflar arasına durur, safları düzeltir ve bu iş tamam olduktan sonra tekbir alarak namaza dururdu. Cemâatin yetişmesi için çoğunlukla sabah namazının ilk rek'atında Yûsuf, En-Nahl ve benzeri uzun sûreleri okurdu.

O sabah da tam safları düzeltip tekbir aldığı sırada Muğîre bin Şûbe'nin mecûsî olan kölesi Ebû Lü'lü' onu bıçağı ile yaraladı. Hz. Ömer, Abdurrahman bin Avf'ı imamlığa geçirdi. Benim gibi, Ömer'e yakın olanlar durumu müşâhede edebiliyordu. Fakat arka saflarda olanlar durumu göremiyor ancak Hz. Ömer'in sesini duymadıkları için, "Süb-hânallah, sübhânallah" deyip duruyorlardı.

Abdurrahman namazı kısa surelerle kıldırdıktan sonra, Hz. Ömer Abdurrahman'a: "Bak bakalım, beni kim bıçakladı?" diye sordu. Abdurrahman da Muğîre'nin kölesinin bıçakladığını öğrendi ve Hz. Ömer'e haber verdi. Hz. Ömer de: "Allah müstehakını versin, ona ben iyilik yapmışım" dedi ve devamla: "Allah'a hamdolsun ki beni bir müslüman değil de, müslüman olmayan öldürmüştür" dedi ve devamla: "Sen ve baban bu gayr-ı müslimleri Medine'de çoğaltmamızı isterdiniz. Onlara en çok acıyanı da Abbâs idi" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Emredersen hepsini öldürelim" dedi. Hz. Ömer:

"Dilinizi konuşup, dîninizi kabûl edip, kıblenize döndükten ve Haccınızı yaptıktan sonra böyle şey olur mu?" dedi. Hz. Ömer'i evine götürdüler. Biz de beraber gittik. İnsanlar sanki böyle bir felâketle daha karşılaşmamış gibi şaşkına döndüler. Bir kısmı "Yarası önemli değil." bir kısmı ise

“Tehlikelidir.” deyip duruyordu. Sonra doktor bir hurma suyu getirtti, içirdiler, fakat su karnından çıktı. Süt içirdiler o da aynı şekilde çıktı. Bunun üzerine herkes öleceğini anladı.”

Hz. Ömer evine kaldırıldıktan bir müddet sonra ayılıp **“Katilim kimdir?”** diye sordu. Ebû Lü’lü Firuz olduğu söylenince şöyle buyurdu:

“Ölümümü iman iddiasında bulunan ve Allah’a bir kez dahi secde etmiş olan bir kimsenin eliyle gerçekleştirmemiş olan Allah’a hamd olsun. Allah onu kahretsin. Biz ona iyilik yapılmasını ve iyi davranılmasını emretmiştik.”

Hz. Ömer, yaralı vaziyette evine götürüldü. Yarasından kan akıyordu. Güneşin doğmasından önce vurulmuştu. Bir ara ayılıyor, sonra yine bayılıyordu. Ona namazı hatırlatıyorlar, ayılıyor ve: “Evet namazı terkedenin İslâm’da payı yoktur.” diyor, sonra da namazı vaktinde kılıyordu.

Hazret-i Ömer ölüm döşeginde iken, emri üzerine borcunu hesâb ettiler, seksen altı bin dirhem civarında borcu çıktı ve Hz. Ömer: “Çocuklarımin serveti buna kâfi gelirse borcumu ödesinler. Şâyet yetişmezse Adiy kabilesine mürcâat edin. Şâyet bu da yetişmezse Kureyş’den bu borcu te’min edin ve başkalarına baş vurmayın” dedi.

Vefatı esnasında Hz. Ömer’e: “Ey mü’minlerin emiri, bize vasiyet et, diyenler oluyordu. Hz. Ömer onlara şöyle diyordu:

“Benden sonra halife olacak zâta tavsiyelerimden birisi, ilk muhacirlere hürmet edip saygı göstermesidir. Ayrıca ilk

îmânî kabûl edip servetlerini muhâcirlerle bölüşen Ensar'a karşı iyi davranmasını, iyiliklerini takdirle karşılayıp, kusurlarını bağışlamasını tavsiye ederim.

Bütün şehir halkına karşı iyi davranmasını tavsiye ederim. Zira onlar İslâmiyetin yardımcıları ve orduyu ayakta tutan servet kaynakları ve aynı düşmanın kızdıkları kimse-lerdir. Onlardan ancak kendi rızaları ile mallarının fazlasını almalıdırlar.

Ayrıca bedevîlere de iyi muâmelede bulunmasını tavsiye ederim. Onların mallarından aldıkları zekât ve sadakaları, onların yoksullarına dağıtmalıdır. Ayrıca zimmîlere (Gayri müslimlere) karşı da iyi davranmasını, onlara karşı verdiği sözde durmasını, güçlerinin yetmeyeceği ağırlığı onlara yüklememesini tavsiye ederim.”

Ağır öldürücü bir darbe alan Hz. Ömer'e kendisinden sonra oğlu Abdullah bin Ömer'i halife tayin etmesi istenince, **“Bir aileden bir kurban yeter!”** buyurdu. Kendinden sonra halife olacak kimsenin tayini için eshâb-ı kirâm-dan, Cennet ile müjdelenenlerden altı kişiyi seçti.

Bundan sonra oğlu Abdullah'a “Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'ye git ve O'na Ömer İbni Hattab'ın selâmını söyle, müminlerin emiri deme, ben bugün müminlerin emiri de-ğilim. O'na Ömer, sahibinin yanına defnedilmek için izin istiyor, de!” buyurdu.

Hz. Âişe, izin verince **“Bu benim en büyük dileğim-di”** buyurarak çok memnun olduğunu ifade etti.

Yahya b. Ebî Râşid Nasrî'nin haber verdiğiğine göre Hz. Ömer, ölüm anında oğluna şu vasiyeti yaptı:

“Oğlum, can vermeye başladığımda yönümü kibleye çevir, dizlerini sırtıma destek yap, sağ elini alnıma, sol elini de çeneme koy. Ruhumu teslim ettiğimde de gözlerimi kapa. Kefenimi orta yollu yapın. Eğer Allah katında bir değerim varsa bana Allah ondan daha iyisini verir, Allah nezdinde bir değerim yoksa üzerimdekini de çabucak soyar. Mezarımı kazarken de normal alışkanlığın ve geleneğin dışına çıkmayın. Şayet Allah indinde bir kıymetim varsa O zaten, benim için orasını gözümün görebildiğince genişletecektir! Bir kıymetim yoksa siz ne kadar geniş kazsanız da Allah orasını öyle daraltır ki kaburgalarım birbirine geçer. Cenazemde hiçbir kadın bulunmasın. Beni bende olmayan vasıflarla tezkiye etmeyin. Benim ne olduğumu Allah daha iyi bilir, cenazemi yola çıkardığınızda hızlı yürüyün; çünkü Allah nezdinde benim için bir hayır varsa beni bir an önce O'na kavuşturmuş, eğer böyle bir şey yoksa omuzlarınızda taşımakta olduğunuz şeriri bir an önce atmış olursunuz.”

Hastalık ilerledikçe, Hz. Ömer'in (radıyallâhu anh) dilinden kelime-i tevhidden, Allah zikrinden başka söz çıkmaz oluyordu. Sık sık da istiğfar ediyor, Cenab-ı Hak'tan af diliyordu.

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah anlatır: **Hz. Ömer'in** başı kucağımdaydı. Ölüm sarsıntısı gelince:

“Başımı yastıktan al da yere koy, umulur ki, Cenab-ı Hak, bu halimden dolayı merhamet edip beni affeder!”

dedi. Bunun ona eziyet olacağını düşünüp yapmadım. Fakat bana şöyle dedi:

“Yanağımı yere koy, ... Bana ve anama yazıklar olsun. Ya Allah azze ve celle beni bağışlamazsa...!”

H.z. Ömer’in vefatı esnasında H.z. İbn-i Abbas yanına gelip:

“Ey Mü’minlerin Emiri! İnsanlar inkar ederken sen müslüman oldun. İnsanlar onu yenilgiye uğratmak için çalışırken Allah Rasulü ile beraber cihad ettin. Şehid olarak vefat ederken senin aleyhinde iki kişi dahi ihtilafa düşmedi. Rasulullah senden razı olarak vefat etti,” demişti. Bunun üzerine H.z. Ömer, İbn Abbas’ın sözlerini tekrar etmesini istemiş, İbn-i Abbas tekrar edince H.z. Ömer şöyle demişti:

“Mağrur, sizin överek helâkini hazırladığınız kimsedir. Vallahi! Şayet güneşin üzerine doğup battığı her şey benim olsaydı, hepsini o günün korkusundan kurtulmak için fidyeye olarak verirdim.”

H.z. Ömer yaralandıktan yirmidört saat sonra kelime-i şehadet getirerek vefat etti. Cenâb-ı Allah, onun sağlığında yaptığı duasına icabet etmiş ve onun, H.z. Peygamber’in şehri olan Medine’de ve Allah yolunda şehid olmasını müyesser kılmıştı.

İbn Abbas anlatmaya devam ediyor:

“Her fânî gibi o da ruhunu teslim edince, gerekli işlem yapıldıktan sonra cenâzeyi alarak H.z. Âişe validemizin kapısına geldik. Oğlu Abdullah izin istedi. H.z. Âişe müsaade

etti ve biri Resûl-i Ekrem, diğeri de Sıddîk-ı A'zam olan iki arkadaşının yanına defnedildi.

Hız. Ömer bir musalla üzerine kondu. Oradan kaldırılmadan cemâat namazını kıldı ve kendisine duâ ettiler. Ben de o arada bulunuyordum. Benimle kimse ilgilenmiyordu. Bu arada Ali'yi gördüm. Hız. Ömer'in tabutuna üzüntü içinde bakıyordu. Kendi kendine şunları söylüyordu: “Senin amelin gibi amel ile Allah'a mülâki olacak kimseyi geride bırakmadın. Senin, o iki arkadaşınla beraber olacağına kat'î kanaatim vardır. Çünkü ben çok defa Resûl-i Ekrem'in, **“Ben, Ebû Bekir ve Ömer gittik. Ben, Ebû Bekir ve Ömer çıktık. Ben, Ebû Bekir ve Ömer girdik”** dediğini, yâni her ikisini daima bir arada andığını duydum. Ümid ederim ki Allah Teâlâ seni de onların arasına alacaktır.”⁷

⁷ İbn Kesîr, *el-Bıdaye ve'n-Nihaye* 7/220-229, Çağrı Yayınları; İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübrâ* 3/358, *el-Müntehab* 4/427; İbn Hacer, *İsâbe* 4/588-591; Mizzi, *Tehzibu'l-Kemâl* 21/316-325.

HZ. OSMAN

Medine’de herkes kederliydi.

Mısır, Küfe ve Basra’dan gelen isyancılar, Medine sokaklarını doldurmuşlar, büyük bir bölümü Müslümanların halifesi Hz. Osman’ın (radıyallâhu anh) evini abluka altına almışlardı.

Mısırlılar, valilerinin değiştirilmesini istiyorlardı. Aslında bu, isyancıların safdil kısmından olanların düşüncesiydi. İçlerinde, Yemenli bir yahudi olan Abdullah bin Sebe’nin tesiri altında kalanların ve münafıkların asıl niyetleri başka idi.

Abdullah bin Sebe, İslam nurunun yavaş yavaş cihanı kaplamaya başlaması üzerine telaşa kapılanlardandı. Gece gündüz Müslümanlar arasına nasıl tefrika sokacağıнын planlarını yapıyordu. Sonunda bulmuştu. Müslümanların halifesine karşı bir ayaklanma tertipleyecekti. Bu karara vardıktan sonra, kasaba kasaba şehir şehir gezmeye, Hz. Osman (radıyallâhu anh) hakkında ileri geri konuşmaya başlamıştı. Kısa zamanda çalışmalarının tesirlerini görmüştü. Bilhassa Mısır’lılardan bir grup açıkça Hz. Osman’ın (radıyallâhu anh) değişmesini istiyorlardı.

İsyancıların artan taşkınlıklarına rağmen Hz. Osman asilere asla taviz vermiyor, Mısır valisinin değiştirilmesi fikrini reddediyordu. Çünkü Hz. Osman Peygamber Efendimiz'in kendisine şöyle dediğini çok iyi biliyordu: "Ey Osman! Cenab-ı Hak sana bir gömlek (hilafet gömleği) giydirecektir. Şayet münafıklar, onu çıkarmayı (hilafetten vazgeçmeni) senden isterlerse, bana kavuşuncaya kadar onu çıkarma!" Kulaklarında Peygamber Efendimiz'in bu sözleri çınlayan Hz. Osman (radiyallâhu anh) isyancıların tekliflerini reddediyor, "Ben Allah'ın giydirdiği hil'ati (gömleği) çıkaramam" diyordu.

Asiler kötü niyetlerini ortaya koymaya başlamışlardı. Yaklaşık kırk gün boyunca Hz. Osman'ın evini abluka altında tuttular.

Hz. Osman, kuşatma altında iken arkadaşlarına bakıp şöyle dedi:

– Beni niçin öldüreceksiniz? Oysa ben, Resûlullah'ın (sallâllâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bir adamın kanı ancak şu üç sebepten biri ile helal olur: Bir adam evlendikten sonra zina ederse recm edilmesi gerekir. Veya birini kasten öldürürse öldürülmesi gerekir veya İslâm'a girdikten sonra irtidat ederse yine öldürülmesi gerekir." Allah'a yemin ederim ki, ben ne cahiliye devrinde ne de Müslüman olduktan sonra zina etmiş değilim. Bir kimseyi de öldürmüş değilim ki, onun canına karşılık bana kısas tatbik edilsin. Müslüman olduğumdan beri de irtidat etmiş değilim. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim.

Şehid edildiği günde Hz. Osman, öldürülmeden önce uykuya dalmış, sonra uyanıp şöyle demişti:

“Eğer insanlar Osman bir kuruntuda bulundu demeselerdi, size bir şey anlatacaktım.”

Biz de kendisine: “Allah sana iyilikte bulunsun, anlat. Biz başkalarının dediğini söylemeyiz. Evinden dışarı çık. Evinin önünde otur. İnsanlar senin yüzünü görsünler. Eğer böyle yaparsan sana saldırmaktan vaz geçerler.”

Bu söz üzerine Hz. Osman gülümsemiş ve şöyle demişti: “Ey Kesir, ben dün şöyle bir rüya gördüm: Allah’ın peygamberinin yanına vardım. Onun yanında Ebu Bekir’le Ömer de vardı. Bana:

- Ey Osman, seni kuşatma altına mı aldılar?
- Evet.
- Seni susuz mu bıraktılar?
- Evet.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), içinde su bulunan kovayı bana sarkıttı. Ben o sudan kana kana içtim. Şimdi dahi o suyun serinliğini göğsüm ve omuzlarım arasında hissediyorum. Ben o suyu içtikten sonra Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bana şöyle dedi:

“Ey Osman, yanımıza gel, bizden uzak durma, seni bekliyoruz. Yarın yanımda iftarını açacaksın. Bizimle birlikte cuma namazını kılacaksın. İstersen onlara karşı sana yardım edilir, istersen yanımızda iftarı açarsın” dedi. Ben, Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında iftarımı açmayı tercih ettim. Allah’a yemin ederim ki, yarın güneş batmadan ben ahiretlik olacağım.”

Hz. Osman'ın zevcesi Naile şöyle demişti:

– Osman, öldürülmeden bir gün önce oruçluydu. İftar vakti asilerden içecek su istedi, vermediler ve: “Şu avlunuzda bulunan, içine çöpleri attığınız kuyudan iç.” dediler. Osman, iftarını açmadı, evimizin bitişiğindeki taşlar üzerinde bir komşuyu seher vakti gördüm. Onlardan içecek su istedim, bana bir testi su verdiler, suyu Osman'a getirip: “İşte sana su getirdim” dedim. O da etrafa baktı, fecrin doğmuş olduğunu gördü ve: “Ben oruç tuttum.” dedi. Ben de kendisine: “Ne yedin, sana yiyecek veya içecek getiren bir kimse görmedim” deyince o bana rüyasını anlattı.

Hz. Osman, şehit edileceği gün, yirmi köle azad etti. Şalvar getirilmesini emretti. Onu giyinip uçkurunu sıkıca bağladı. Daha önce ne cahiliye döneminde, ne de İslâmiyet döneminde öyle birşey giymiş değildi.

Aynı gün Hz. Osman, mushafın getirilmesini istedi. Getirilen mushafı açıp okumaya başladı ve mushaf önündeyken şehit edildi.

Hz. Osman, o gün avret yerleri görünmesin diye şalvar giymişti. Çünkü o çok utangaç ve hayalî bir kimse idi. Hz. Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ifade buyurduğu gibi gökteki melekler dahi ondan utanırlardı.

Abluka altına aldıkları Hz. Osman'ın (radiyallâhu anh) evine hiç kimseyi yaklaştırmıyorlardı. Evden de kimsenin çıkmasına müsaade etmiyorlardı. Ev halkının bahçedeki kuyudan su içmelerine bile müsaade etmiyorlardı. Bu durum, Medinelilerin öfkesini zaman geçtikçe artırıyorlardı. Asiler

Medinelilerin öfkelerinin gittikçe arttığını görünce telaşa kapıldılar ve korkunç planlarını tatbika karar vererek Hz. Osman'ın evine hücum ettiler.

Hız. Osman'ın evinde arkadaşlarından kimseyi bırakmamışlardı. Bu durumu gören Hız. Osman, ısrarla insanlara evlerine geri dönmelerini söyledi. Onlar da geri dönüp gittiler. Yanında aile efradından başka kimse kalmamıştı. Asiler kapıdan içeri girdiler. Duvarlardan tırmanıp avluya atlayanlar da oldu. Hız. Osman, namaza durdu. Tâ-Hâ sûresini okumaya başladı. Hızlı Kur'ân okuyan bir kimseydi. Tâ-Hâ sûresini insanlar kavgada iken okudu. Kapı yanmış, kapı yanındaki odanın tavanı da yanmıştı. Yangının beytul-mâl'e sıçramasından korktular. Bundan sonra Hız. Osman, namazını tamamlamış, oturmuş, mushafı önüne koymuş ve şu ayeti okumaya başlamıştı:

“İnsanlar onlara: “Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar. Onlardan korkun.” dediler. Bu, onların imanlarını artırdı da: “Allah bize yeter, o ne güzel Vekildir.” dediler. (Âl-i İmrân, 3/173)

İsyancıların eve girdiği esnada Hız. Osman (radiyallâhu anh) kibleye karşı diz çökmüş Kur'ân-ı Kerim okuyordu. İsyancıların içeriye girdiğini görünce hiç telaşa kapılmadı. Sükûnet içerisinde isyancıları ikaz etti.

Hız. Osman'ın yanına giren ilk adam, kendisine 'Kara Ölüm' denilen kimse idi. Hız. Osman'ın boğazını şiddetle sıktı. Hız. Osman bayıldı ve nefesi boğazında titremeye başladı. Kara Ölüm, onu bu halde görünce öldüğünü zannederek bıraktı. Sonra Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed

gelip Hz. Osman'ın sakalından tuttu ve salladı. Bunun üzerine Hz. Osman:

– Yavaş ol, ey kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki sen, babanın tutmadığı bir sakalı tuttun, dedi.

Bunun üzerine Muhammed, utanarak dönüp gitti. Kapıda asilerle karşılaştı. Onları uzun süre engelleyip geri dönmelerini istedi. Ne var ki onlar, Muhammed'i mağlup edip içeri girdiler. Muhammed de çekip gitti.

Arkasından bir başkası içeri girdi, elinde kılıcı vardı. Hz. Osman'a vurdu. Hz. Osman, elini kılıca karşı siper yaptı, eli kesildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre eli koptu. Ancak Hz. Osman, eline kılıçla vurulduğu zaman: “Vallahi bu, Kur'ân'ın Mufassal sûresini yazan ilk eldir.” demişti.

Elinde uzun bir hurma dalı olan liderleri gelip Hz. Osman'ın yanı başında durdu. Kafasına vurup yaraladı. Hz. Osman'ın kafasından akan kanın ilk damlaları, önünde bulunan Kur'ân-ı Kerim'in şu ayeti üzerine düşmüştü:

“Onlara karşı sana Allah yetecektir. O, işitir ve bilir.” (el-Bakara, 2/137) Mübarek şehidin gömleği al kanlar içerisindeydi. (Hz. Osman'ın (radıyallâhu anh) bu kanlı gömleği ile şehid edildiği esnada okuduğu Kur'ân-ı Kerim, Topkapı Sarayı'nda 'Mukaddes Emanetler Dairesi'nde teşhir edilmektedir.)

Hz. Osman'ın (radıyallâhu anh) dudaklarından son olarak “Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-Resûlullah!” kelime-i tayyibesi döküldü ve ruhunu Rahman'a teslim etti.

İbn Asakir'den rivayet olunduğuna göre Hz. Osman, vurulurken: “Bismillahi tevekkeltü alallahi; Allah'ın ismi ile, ben

Allah’a tevekkül ettim.” demiş, vücudundan kan damlayınca da: “Sübhanellahi’l-Azim; Pek yüce Rabbimi tesbih eder, O’nu her türlü noksan sıfatlardan arındırırım.” demiştir.

İffet ve hayâ abidesi Hz. Osman’ın son duası da şu olmuştu: **“Yâ Rabbi Ümmet-i Muhammed arasındaki tefrikayı kaldır ve kendilerini birleştir.”** Bu duayı üç kere yapmıştı.

Daha sonra kılıcını çekmiş bir adam içeri girdi. Hz. Osman’ın zevcesi Naile, onun karşısına dikildi ve adamın kılıcını tuttu. Fakat adam kılıcını onun elinden çekince Naile’nin parmakları kesildi. Bundan sonra o adam kılıcın keskin tarafını Hz. Osman’ın karnına dayayıp bastırdı.

Esmâ’nin bildirdiği şöyle bir haber de vardır: Hz. Osman, şehit edilince hazinesini açtılar. Hazinesinde kilitli bir sandık buldular. Sandığı açtıklarında içinde bir hokka ve üzerinde şu ibarelerin yazıldığı bir mektup buldular:

– Bu Osman’ın vasiyetidir. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Affan oğlu Osman, Allah’tan başka ilah bulunmadığına, O’nun birliğine ve ortaksızlığına, Muhammed’in de Allah’ın kulu ve elçisi olduğuna, Cennet’in ve Cehennem’in hak olduğuna, Allah’ın kabirlerdeki kimseleri dirilteceğine, bunu, gelişinde şüphe bulunmayan bir günde yapacağına, Allah’ın, vaadini mutlaka yerine getireceğine şehadet eder. Osman, bu şehadet üzerine yaşamış, bu şehadet üzerine ölmüştür. Ve inşaallah, bu şehadet üzerine de ahirette dirilecektir.

İbn Asakir'in bildirdiğine göre Hz. Osman, öldürüldüğü gün şöyle demiştir:

– Ölümün, şerefli şerefsiz hiç kimseyi bırakmadığını gördüm. Bunların beldelerdeki sığınaklarını ve bolca yiyip içtikleri yerleri harap ettiğini gördüm.

Yine bir defasında şöyle demişti:

– Ölüm, kapıları kilitli olduğu halde kaledeki kimsele-
re geceleyin baskın yapar. Dağlara da yükseklerden gelip
konar.

Hz. Osman başka bir keresinde de şöyle demişti:

– Ölümü bilip gülene, dünyanın fani olduğunu bilip
ona rağbet edene, işlerin takdirle olduğunu bilip istediği
olmayınca üzülene, hesaba inanıp mal toplayana, Cehen-
nem'e inanıp günah işleyene, Allah Teâlâ'ya inanıp dünya
ile rahatlayana, şeytanı düşman bilip ona itaat edene çok
şaşarım!”

Meşhur rivayete göre Hz. Osman'ın, evinde kuşatma altında tutulması kırk gün kadar sürmüştür. Bu sürenin yirmi iki gece sürdüğünü söyleyenler de olmuştur. Hz. Osman, zilhicce ayının on sekizinci gecesi cuma günü şehit edilmişti. Hz. Peygamber Efendimiz'in Cennet'teki arkadaşı Hz. Osman'ın (radıyallâhu anh) mübarek cenazesi, kılınan cenaze namazını müteakip Bakî' mezarlığının bitişiğindeki duvarlarla çevrili bir yere defnedildi.⁸

⁸ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye* 7/291-309, Çağın Yayınları; İbn Hacer, *İsâbe* 4/456-459; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl* 195/445-460.

HZ. ALİ

Hazret-i Osman zamanında çıkan fitne ateşi dört büyük halifenin sonuncusu olan Hazret-i Ali zamanında da devam etti. Bunun için O, beş sene süren hilafeti zamanında sükun ve huzur bulamadı.

Hz. Ali, zamanındaki fitne ocağı olan Haricilerle savaşmış ve hepsini de perişan etmişti. Bunlardan, kin ve intikam ateşiyle dolu olanlar, zaman zaman bir araya gelerek, nasıl intikam alacaklarını planlıyorlardı. Sonunda ibn Mülcem, Berk ve Amr isminde üç Harici, Hz. Ali, Hz. Muaviye ve Hz. Amr bin Âs'ı öldürmeye karar verdiler. Hz. Ali'yi, Abdurrahman bin Mülcem öldürecekti. Hz. Muaviye (radiyallâhu anh) ile Hz. Amr b. As'ı (radiyallâhu anh) öldürmek için aynı gün harekete geçen iki Harici ise teşebbüslerinde muvaffak olamamışlar ve kısıvrak yakalanmışlardı.

İbn Mülcem, Verdân ve Şebib isminde iki kişiyle birlikte, kılıçlarını kuşanarak geldiler ve Hz. Ali'nin çıkacağı kapının karşısına oturdular. Hz. Ali, insanları namaza kalkmaları için «Namaza namaza» diye seslenerek uyandırmaya başla-

yınca Şebib, kılıcını çekerek Hz. Ali'ye saldırdı. Ancak kılıcı kapının kenarına takıldı. İbn Mülcem, gelip kılıcıyla Hz. Ali'nin başına bir darbe indirdi. Hz. Ali'nin kanı sakalının üzerine akmaya başladı. İbn Mülcem, onu vururken: “Ey Ali, hüküm ancak Allah'ındır, senin değildir. Arkadaşlarının da değildir.” diyor ve şu ayeti okuyordu:

“İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah da kullarına pek merhametlidir.” (Bakara, 2/207)

Hz. Ali: “Katili yakalayın!” diye seslendi. Verdân kaçtı. Hadramutlu bir adam koşup onu yakaladı ve öldürdü. Şebib kaçıp kendini kurtardı. İbn Mülcem ise yakalandı. Hz. Ali, Ca'de b. Hübeyre b. Ebi Vehb'i öne geçirerek insanlara sabah namazını kıldırttı.

Hz. Ali, Kûfe'de kılıç darbesini aldıktan sonra evdekilere “Evet, sizden ayrılmaktayım.” dedi. Kerîmesi Ümmü Gülsüm perde arkasından ağlamaya başlamıştı. Hz. Ali: “Kızım sükût et! Eğer benim gördüklerimi göreceksin olsan ağlamazsın” dedi. “Yâ Emire'l-Mü'minin, ne görüyorsun?” diye sordum. Buyurdu ki: “İşte bunlar melekler ile nebîler cemâati; işte bu da Muhammed aleyhisselâm! Yâ Ali, müjde sana, teveccüh etmekte bulunduğun hâl, şu içinde bulunduğun halden daha hayırlıdır, diye buyuruyor.”

Hz. Ali, İbni Mülcem tarafından yaralandığında oğlu Hz. Hasan ağlayarak yanına girdi. Hz. Ali: “Seni ağlatan nedir oğulcuğum?” dedi. “Nasıl ağlamayayım, sen vefat etmek üzeresin.” dedi.

Hız. Ali: “Yaptığıında sana zarar vermeyecek sekiz tavsiyemi ezberle oğulcuğum” dedi. Hız. Hasan: “Onlar nedir? babacığım” deyince şöyle buyurdu:

“Zenginliğinin en iyisi akıl zenginliğidir. En büyük fakirlik de ahmaklıktır. En büyük yalnızlık kendini beğenmektir. En büyük şeref güzel ahlâktır.” Hız. Hasan, “Babacığım bu dört tanesi. Bana diğer dördünü öğret.” dediğinde ise Hız. Ali şöyle buyurdu:

“Ahmakla arkadaş olmaktan sakın. Sana faydalı olmak isterken zararı dokunur. Yalancı ile arkadaş olmaktan sakın. Çünkü o sana uzağı yakın, yakını uzak gösterir. Cimri ile arkadaş olmaktan sakın. Çünkü o kendisine en çok ihtiyaç duyduğun anda senden uzaklaşır. Fâsıkla, kötü kimse ile arkadaş olmaktan sakın. Çünkü o, çok değersiz bir şeye seni satar.”

“Kendinize Allah yolunda kardeşler edininiz. Çünkü onlar dünya için de, âhiret için de lâzımdır. Cehennem ehlinin **“Artık bizim için, ne şefâatçiler, ne de candan bir dost yok.”** (Şuarâ, 100-101) sözlerini işitmiyor musunuz?” Hadîs-i şerifte de şöyle denilmiştir: **“Bir kul, Allah yolunda yeni bir kardeş edindi mi, Allah Teâlâ da Cennette onun için bir derece ihdas eder.”**

Hız. Ali evine götürülmüştü. İbn Mülcem de yakalanarak eli kolu bağılı vaziyette Hız. Ali'nin huzuruna çıkarılmıştı. Hız. Ali, ona şöyle sordu:

- Ey Allah'ın düşmanı! Sana ihsanda ve iyilikte bulunmamış mıydım?
- Evet.

– Peki, seni cinayeti işlemene sürükleyen sebep nedir?

– Ben, kırk gün durmadan kılıcımı biledim ve Allah’tan bu kılıcımın, yaratıklarının en kötüsünü öldürmesini dile-dim.

– Öyle sanıyorum ki, bu kılıçla mutlaka sen öldürüle-
ceksin ve yine sanıyorum ki sen, Allah’ın yaratıklarının en
şerlisisin.

Hz. Ali, İbn Mülcem’le karşılıklı konuştuktan sonra ya-
kınlarına şöyle dedi:

– Bunun yemeğini yedirip istirahatini de temin edin.
Eğer ölürsem, cezasını verin. Fakat aslâ haddi tecavüz
ederek Müslümanların kanlarına girmeyin. Zira Allah had-
di tecavüz edenleri sevmez. Eğer yaşarsam, buna ne ya-
pacağımı ben bilirim.

Hz. Ali, can çekişirken, “Lâ ilâhe illallah” sözünü çokça
söylemeye başladı. Başka birşey de söylemiyordu. Rivaye-
te göre söylediği en son söz şu ayet oldu:

– Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zer-
re kadar kötülük yapmışsa onu görür.” (Zilzâl, 99/7-8)

Hz. Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin’e, takvalı olmalarını,
namaz kılmalarını, zekat vermelerini, öfkelerini yutma-
larını, dost ve akrabalarına ziyarette bulunmalarını, affedici
olmalarını, dinde fakih olmalarını, işlerinde sebatkâr olma-
larını, Kur’ân’a bağlı yaşamalarını, komşularıyla iyi geçin-
melerini, iyiliği emredici ve kötülüğü nehyedici olmalarını,
kardeşleri Muhammed b. Hanefiye’ye iyi davranmalarını
vasiyet etti. Ayrıca Muhammed b. Hanefiye’ye de, Hasan
ve Hüseyin’e yaptığı vasiyetin aynısını yaptı. Onlara kar-

şı saygılı olmasını, onlara danışmadan karar vermemesini vasiyet etti. Bütün bunları, vasiyetini yazdığı kâğıda kaydetti. Vasiyeti şu şekildedir:

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla... Bu, Ebu Talib oğlu Ali’nin vasiyetidir ki, o, Allah’tan başka ilah bulunmadığına, O’nun ortaksız olduğuna, Muhammed’in de O’nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder. Puta tapanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah’tır. Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbı Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Böyle emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim.

Ey Hasan, ey bütün oğullarım ve ey bu yazımın kendisine ulaştığı herkes; Allah’a karşı takvalı olmanızı, ancak Müslüman olarak ölmenizi size vasiyet ediyorum. Hepiniz topluca Allah’ın ipine sarılın, dağılmayın. Çünkü ben, Ebu’l-Kasım’ın (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittim: “İnsanların arasını bulmak, onları barıştırmak, namazdan da oruçtan da daha faziletlidir.” Akrabalarınıza bakın. Namazınızı kılın ki, Allah hesabınızı kolaylaştırsın. Yetimlere haksızlık etmekten sakının. Onları dinlememezlik etmeyin. Huzurunuzda onlara haksızlık edilmesin. Komşularınıza haksızlık etmeyin. Çünkü onlar, peygamberinizin size emanetidir. Onlar hakkında o kadar vasiyette bulundu ki, biz onları bize mirasçı kılacağını sanmıştık. Kur’ân’ın emirleri dışına çıkmayın. Sizden başkaları sizden önce Kur’ân’la amel etmesin. Önce siz amel edin.

Namazınıza dikkat edin. Çünkü o, dininizin direğidir. Rabbinizin Beyt’inden uzak durmayın. Issız kalmasın. Ha-

yatta bulunduğunuz sürece onu ziyaret edin. Eğer onu metruk bırakırsanız, size rahmet nazarıyla bakılmaz. Ramazan ayına dikkat edin. Çünkü o ayda tutulan oruç, Cehennem ateşine karşı bir kalkandır. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad etmeye bakın. Zekât ödememezlik etmeyin. Çünkü zekât, Rabbin öfkesini söndürür.

Peygamberinizin ashabını da kolların. Çünkü Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), onlara iyilik yapılmasını vasiyet etmiştir. Yoksullara ve düşkünlere yardımcı olun, onları geçimimize ortak edin. Köle ve cariyelerinize haksızlık etmeyin, zira Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), en son olarak onlar hakkında şöyle demiştir: «Ben size zayıf kollamanızı vasiyet ediyorum, kadınlarınız ve sorumluluğunu üzerinize aldıklarınızı (yani köleler ve câriyeleri) kolların. Namaza, namaza dikkat edin. Allah yolunda kınayıcının kınaması sizi korkutmasın. Allah, size kötülük yapmak ve size haksızlık yapmak isteyenlere karşı sizin için yeterlidir, insanlara Allah'ın emrettiği şekilde güzel sözler söyleyin. İyiliği emretmeyi ve kötülükten men etmeyi terketmeyin. Aksi takdirde kötüleriniz için başına geçerler. Sonra siz dua edersiniz de duanıza icabet edilmez.

Mü'min kardeşlerinize bağlarınızı koparmayın. Birbirinize iyilikte bulunun, birbirinize sırt çevirmekten, aranızdaki ilişkileri koparıp tefrikalara düşmekten sakının. İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah, azabı şiddetli olandır. Allah, sizi ehl-i beytin şikâyetinden muhafaza etsin. Peygamberiniz, onları sizin üzerinize bekçi kılmıştır. Sizi Allah'a emanet ediyor, size selam söylüyorum. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.”

Nehcu'l-Belağa'da geçen ve Hz. Ali'nin vefatından önce, iki oğlu Hasan ve Hüseyin yaptıkları vasiyet ise bazı benzerlikler olmasına rağmen şu şekildedir:

“İkinize de **Allah'tan çekinmeyi**, dünya sizi arasa, istese bile onu aramamayı, istememeyi vasiyet ederim. Ona ait bir şeyi elde edemediğiniz, elinizdekini yitirdiğiniz için de hayıflanmayın. **Gerçeği** söyleyin; **âhret ecri** için iş görün; **zâlîme düşman** olun, **mazlûma yardımcı** kesilin.

İkinize, bütün evladıma, ehlibeytime ve bu yazım kime ulaşırsa ona, **Allah'tan çekinmeyi, işlerinizi düzene** koymayı, **aranızı uzlaştırmayı** vasiyet ederim. Allah'ın salâtı O'na ve soyuna olsun, Ceddinizden duydum, derdi ki: “İki kişinin arasını bulmak, bütün (nâfile-sünnet) namazlardan, oruçlardan üstündür.”

Allah için, Allah için **yetimleri koruyun**, bâzı kere aç, bâzı kere tok bırakmayın onları; size bırakılmış haklarını yitirmeyin onların. Allah için komşularınızı görün, gözetin; bu, Peygamberinizin vasiyetidir; komşular hakkında öylesine tavsiyede bulundu ki onlar da bize mirasçı olacaklar, sandık.

Allah için, Allah için Kur'ân'a riâyet edin; onunla amel etmekte başkaları sizi geçmesin.

Allah için, Allah için namazı bırakmayın; çünkü o, dininizin direğidir. Allah için, Allah için Rabbinizin evini ziyareti, **haccetmeyi** bırakmayın; siz hayatta buldukça boşlamayın o evi; çünkü o ev, terk edilirse mühlet bile verilmez sizlere; azap gelir çatar. Allah için, Allah için mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle **Allah yolunda savaşın**; birbirinizi dolaşmanızı, görüp gözetmenizi, birbirinizin ihtiyacını gidermenizi, birbirinizden yüz çevirmemenizi, birbirinizden

ayrılmamanızı vasiyet ediyorum. **İyiliği buyurmayı, kötülükten nehyetmeyi bırakmayın;** sonra kötüleriniz başınıza geçer; sonra da dua edersiniz, icabet edilmez size.

Ey Abdülmuttalib oğulları, Emir'ül-Mü'mininin katledildi deyip Müslümanların kanlarına girmenizi, oç almaya kalkmanızı istemem, sakının bundan. Benim için yalnız beni öldüreni öldürün. Bekleyin hele, onun şu vuruşundan ölürsem, onun bana bir tek vuruşuna karşı siz de ona bir kere vurun; şurasını, burasını keserek eziyete kalkışmayın; çünkü ben, Allah'ın salâti O'na ve soyuna olsun, Resûlullah'tan duydum, derdi ki: "Sakının eziyetten, işkenceden, öldüreceğiniz kuduz köpek bile olsa."⁹

Hiz. Ali'nin kızı ve aynı zamanda Hiz. Ömer'in hanımı olan Hiz. Ümmü Gülsüm, olayı duyunca, "Babam da, kocam Ömer gibi sabah namazında suikaste uğradı." dedi. Hiz. Ali, ölmek üzere iken "Yemin ediyorum ki umduğuma kavuştum" buyurmuştu. Bundan sonra Hiz. Ali, "Lâ ilâhe illallah" kelimesi dışında başka birşey söylemedi.

Nihayet hicretin kırkıncı senesinin ramazan ayında vefat etti. Oğulları Hasan, Hüseyin ile Abdullah b. Cafer onu yıkadılar. Namazını Hiz. Hasan kıldırdı.

Hiz. Ali, hicretin kırkıncı senesinin ramazan ayının onyedinci gecesinde cuma sabahı seher vakti şehit edildi. Vefat ederken altmış beş yaşındaydı. Altmış üç ve altmış sekiz yaşında olduğuna dair başka rivayetler de vardır. Halifelîği dört yıl dokuz ay sürmüştür. Kufe'de, [Necf'te] medfundur.¹⁰

⁹ *Nehcü'l-Belağa*, Mektup no: 47 s. 613-614, *Müessesetü'l-Maarif*, Beyrut, tsz.

¹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Çağrı Yayınları, 7/508-519; İbn Hacer, *İsâbe* 4/564-569; Mizî, *Tehzibu'l-Kemâl* 20/472-489.

HZ. YASİR

Yâsir b. Amir, Yemen'den gelip Mekke'de yerleşmiş ve Ebu Huzeyfe'nin kölesi Sümeyye Hatunla evlenerek ondan Ammar ve Abdullah adlarında iki oğulları dünyaya gelmişti.

Bu ev halkı topluca Müslüman olmuşlar, dinlerinden döndürölmek için, Mahzum oğulları tarafından toplu olarak işkenceden işkenceye uğratılmışlardı.

Yine güneşin, her zamankinden daha hararetili olduğu bir gün yaşıyordu. Aslında böyle günlerde Mekke sokakları genellikle ıssız olurdu. Herkes gölgelik bir yere sığınır ve ikinci vaktine kadar dışarı çıkmazlardı. Ama o gün başkaydı. Mekke'nin kenar semtinde alışılmadık bir manzara göze çarpıyordu. Güneş tam tepedeydi. Böyle iken görülmemiş bir kalabalık toplanmıştı. Hem de hareketli, bağıırıp çağırın bir kalabalık. Bir kadın dört kişiyi taşıyor, türlü türlü hakaret ve işkencelerde bulunuyorlardı. Onlar kendilerini korumak için büzöldükçe de kahkahayı basıyorlardı.

Evet, Mahzum oğulları, Ammar'ı, Ammar'ın babası Yâsir'i, Yâsir'in zevcesi ve Ammar'ın annesi Sümeyye Hatun'u öğlenin en sıcak saatinde güneşin kızdırdığı Mekke kalyağına götürüp işkence yapıyorlardı.

Bathâ'da Yâsir'e ve Ammar ile Sümeyye Hatun'a işkence yapıldığı sırada, Peygamberimiz (aleyhisselâm) onlara rastlamıştı. Yâsir:

“Yâ Resûlallah! Zaman hep böyle, işkenceli mi olacak?” diye sordu. Peygamberimiz (aleyhisselâm):

“Sabrediniz!” buyurduktan sonra:

“Ey Allah'ım! Yâsir ailesine (ev halkına) mağfiret buyur!” diyerek dua etti.

Peygamberimiz (aleyhisselâm), yine bir gün, işkenceye uğratıldıkları sırada onlara rastlamış ve şöyle demişti:

“Sabrediniz ey Yâsir ailesi (ev halkı), sevininiz ey Yâsir ailesi, sevininiz ey Ammar ailesi! Hiç şüphesiz, sizin mükâfat yeriniz Cennettir!” buyurdu.

Yâsir; müşriklerin söyletmek istedikleri şeyi söylemedi. İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze aldı! Müşriklerin işkenceleri altında can verdi. Son nefesini verinceye kadar “Allah bir! Allah bir!” diye inancını haykırmıştı. İslâm'da ilk erkek şehit o oldu.¹¹

¹¹ Belâzurî, *Ensâbu'l-eşraf* 1/160; Zemahşeri, *Keşşaf* 2/430; İbn Esîr, *Kâmil* 2/67; Kurtubi, *Tefsir* 10/180; İbn Hacer, *el-İsâbe* 3/648, Halebî, *İnsânü'l-uyün* 1/483; Nesefî, *Medârik* 2/301.

HZ. SÜMEYYE

Hz. Yâsir'in zevcesi ve Ammar ile Abdullah'ın anneleri olan Sümeyye Hatun, Müslümanlığını açıklamaktan çekinmeyen ilk yedi Müslümandan birisi olup, dininden döndürülmek için yapılan en ağır işkencelere çok zayıf ve yaşlı olmasına rağmen katlanmış, müşriklerin yaptırmak istediklerini yapmamış, İslâm'ın şerefi için ölmeyi göze almış, müşriklerin söyletmek istediklerini söylememiştir.

Kocası Yâsir işkenceler altında can verdikten sonra, Sümeyye Hatun, işkence için Ebu Cehil'e teslim edilmişti. Ebu Cehil, akşamleyin, harbesini yanına alıp, Müslümanlara işkence yapılan yere uğrar, onlara ve Sümeyye Hatun'a söver, sayardı.

Yine Ebu Cehil'in Hz. Sümeyye'ye (radıyallâhu anhâ) durmaksızın işkence yaptığı bir zamandı. Yine ona inancından döndüğü takdirde serbest bırakacağını, aksi takdirde işkence ile öldüreceğini söylüyordu. Hz. Sümeyye'nin ceva-

bı hep aynı idi: “Asla dinimden dönmem. Allah bir! Allah bir!” Ebu Cehil vurdukça Hz. Sümeyye’nin ağzından fer-yad yerine, “Allah” lafzı dökülüyor, bunu gören Ebu Cehil daha fazla işkence yapıyordu.

En ağır işkenceye maruz kaldığı bu defasında da Sümeyye Hatun, Ebu Cehil’e ağır karşılık vermişti. Ebu Cehil Hz. Sümeyye’den (radiyallâhu anhâ) bu infiali beklemiyordu. Önce şaşırdı. Ardından, beraberindekiler ile, Sümeyye Hatun’un bir bacağını bir deveye, öteki bacağını da başka bir deveye bağladılar. Ebu Cehil, harbesini Sümeyye Hatunun önüne sapladı. Hz. Sümeyye’nin (radiyallâhu anhâ) ağzından “Allah’ lafzı döküldü ve hemen oracıkta ruhunu Rahman’a teslim etti.

İslâm’da ilk kadın şehit de Sümeyye Hatun oldu.¹²

¹² Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf* 1/160; İbn Esîr, *Kâmil* 2/67; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ* 8/264-265; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* 2/82; İbn Abdilberr, *İstiâb* 4/1965; Zemaşeri, *Keşşaf*, 2/430; İbn Esîr, *Kâmil* 2/67; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, s. 21 8; Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 3/59; Halebî, *İnsânu'l-Uyûn* 1/483.

ABDULLAH B. MES'UD

Çok hadîs rivâyet eden sahâbilerden biri de Abdullah İbn Mes'ûd'dur. İbn Mes'ûd, sâbikûn-u evvelîndendir. Gençliğinde Ebû Cehil, Ukbe b. Ebî Muayt gibi Kureyş ileri gelenlerinin koyunlarını güderdi. İnsanlığın Ebedî Râîsi ile tanışınca, bir daha O'nun yanından ayrılmadı. Rasûlullah' h'a o kadar yakın ve O'nunla o kadar içli-dışlıydı ki, hâne-i sâadete istediği zaman teklifsiz girip çıktığından, hep ehl-i beytten zannedilir ve bilhassa seferde Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) matarasını, yatağını, nalinlerini ve serîrini taşıdığı için: Sâhibu'n-Na'leyn ve'l-Visad ve'l-Mithara" diye anılırdı.

Zâhir ve bâhir kerâmet sahibi idi İbn Mes'ûd. Bunlardan bir tanesi, zayıf bir rivayete dayanan ve Mekke'de işken- ce görürken birdenbire kayboluvermesidir. Allah Rasûlü, ona: "İbn Ümm-ü Abd" derdi. Yine: "Kim yeni indiği gibi Kur'ân-ı Kerim'i okumak isterse, onu İbn Ümm-ü Abd'in kıraatı üzere okusun" buyururdu. Bir defasında, yine Al-

lah Rasûlü kendisine: “Bana Kur’ân oku, dinleyeyim” buyurmuş: “Ya Rasûlullah, Kur’ân sana inmişken, onu sana ben mi okuyacağım?” cevabını verince de, Allah Rasûlü: “Başkasından dinlemek daha çok hoşuma gider” demişti. Bunun üzerine de İbn Mes’ûd, Nisâ sûresini başından itibaren okumaya başlamış, tâ “Her ümmeti şâhidiyle, (peygamberleriyle haşredip) getirdiğimizde, seni de bunların başında (seni kabûl edip etmemelerine karşı) şâhid olarak getirdiğimiz gün, nasıl bir gün olacaktır o gün?” (Nisâ, 4/41) âyetine gelince, Allah Rasûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) gözleri dolmuş, kalbi duracak hale gelmiş ve eliyle işaret ederek: “Kes artık, yeter” demişti.

İbn Mes’ûd, fizik olarak çelimsiz bir insandı. Bir gün Allah Rasûlü adına bir iş için ağaca çıktığında, orada bulunanlar bacaklarına bakarak gülümsemişler, bunun üzerine de, Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem): “Bu bacaklar, yarrın Mizan’da uhrevî hesap itibariyle Uhud Dağı’ndan daha ağır olacaktır” buyurmuşlardı. Kendisini muallim ve bir nevi defterdar olarak Kûfe’ye gönderdiğinde Hz. Ömer’in Kûfelilere yazdığı mektupdaki ifadeleri unutulacak gibi değildir. “Ey Kûfeliler” diyordu mektubunda Hz. Ömer (radıyallahu anh): “Eğer sizi nefsime tercih etmeseydim, İbn Mes’ûd’u size göndermezdim.”

İbn Mes’ûd (radıyallahu anh), Hz. Ömer devrinde Kûfe’de kaldı ve insan yetiştirdi. İmam Ebû Hanîfe’nin kendisi için: “Sahâbîden geri değildir” dediği Alkame İbn Kays, Esved İbn Yezid en-Nehâî ve İbrahim b. Yezid en-Nehâî gibi tabînin dev âlimleri İbn Mes’ûd’un hazırladığı iklimde yetişmişlerdi. Bilhassa, hulefâ-i râşidînden de hadîs rivayetinde

bulunan Alkame, ilmîni büyük ölçüde İbn Mes'ûd'dan almıştı. Kendisini dinleyenlerden biri, bir gün: "Kimden aldın bunları?" diye sorunca: "Ömer, Osman, Ali ve İbn Mes'ûd'dan" cevabını vermiş, soruyu soran da: "Bah bah!" diyerek takdir etmişti.

Kûfe Mektebi'nin kurucusu olan İbn Mes'ûd, Hz. Osman devrinde de bir süre Kûfe'de kaldı. Bilâhare, hakkındaki asılsız bir şikâyet sebebiyle tahkik için Medine'ye çağrıldı. Artık yaşlanmıştı ve tekrar Kûfe'ye dönmek de istemiyordu. Günleri Medine'de geçerken, bir gün bir adam koşarak geldi ve: "Bu gece Rasûlullah'ı rüyamda gördüm. Sen, yanında oturuyordun. Seni yanına çekti ve "Benden sonra sana çok cefa ettiler, gel gayrı" buyurdu. Sen de: "Evet ya Rasûlallah, gayrı bundan sonra Medine'den ayrılmayacağım cevabını verdin" dedi. Aradan birkaç gün geçti ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Medresesi'nin bu ilk ve mümtaz talebelerinden ve İslâm'ı ilk kucaklayan beş-altı kişiden biri olan İbn Mes'ûd (radiyallahu anh) hastalandı. Bedir'de, Uhud'da, Hendek'te, bütün meşâhidde beraber bulunduğu, iki kıbleye birlikte namaza durduğu Hz. Osman ziyaretine geldi ve aralarında şu konuşma geçti:

- Herhangi bir şikâyetin var mı?
- Çok şikâyetçiyim.
- Neden şikâyet ediyorsun?
- Allah'a giderken, günahlarımdan.
- Bir arzun var mı?
- Allah'ın rahmetini arzuluyorum.

– Sana bir tabib göndereyim mi?

– Zaten beni tabib hastalandırıldı. Hastalandıran tabib olduğuna göre, göndereceğin tabibin yapacağı bir şey yoktur.”

Ve, İbn Mes'ûd (radiyallahu anh) vefat etti. Allah Rasûlü'yle (sallallahu aleyhi ve sellem) 23 yıl beraber olan bu sahâbi 800 kadar hadis rivayet etti.¹³

¹³ Buhari, *Menakıb* 27; Müslim, *Fezail* 110; İbn Sa'd, *Tabakat* 3/153-157; Hâkim, *Müstedrek* 2/318; İbn Hacer, *İsâbe* 2/369; İbn Kesir, *el-Bidaye* 7/183; Bkz.: Fethullah Gülen, *Sonsuz Nur* 3/176-179.

HZ. HUZEFYE B. YEMAN

Peygamberimizin sırdaşı olarak meşhur olan sahabi efendimiz Hz. Huzeyfe, Medine’de doğmuştu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Babası Hisl bin Cabir, annesi de Rebab binti Ka’b idi. Baba-oğul Bedir Savaşı’ndan önce Müslüman olmuşlardı. O, Bedir hariç bütün savaşlara katılmıştı. Üstün meziyetleriyle her zaman güven veren Hz. Huzeyfe, gerek savaşlarda gösterdiği kahramanlık, gerekse sair zamanlardaki örnek davranışlarıyla gönüllerde taht kurdu.

Huzeyfe b. Yemân, Hz. Osman’ın halifeliği sırasında Azerbeycan ve Ermenistan taraflarının fethine gönderilmesinin yanı sıra onun önemli bir hizmeti de Kur’ân-ı Kerîm nüshalarının çoğaltılmasına vesîle olmasıdır. Çünkü o, Azerbeycan ve Ermenistan tarafına gittiğinde Kur’ân-ı Kerîm’in değişik lehçelerle okunduğunu görerek, Hz. Osman’a Kur’ân-ı Kerîm’in Kureyş lehçesi üzerine çoğaltılmasını teklif etmişti. Bunun üzerine Hz. Osman, Kur’ân-ı Kerîm nüshalarını çoğaltıp belli merkezlere göndermişti.

Hayatının çoğu savaşlarda geçen Huzeyfe b. Yemân, Hz. Osman şehid edildiğinde Medine’de bulunuyordu. Bu sırada yaşı oldukça ilerlemişti. Hz. Osman’ın şehid edilmesine çok üzülmüştü. Onun şehid edilmesinden kırk gün sonra, Hz. Ali’nin halife seçilmesinden kısa bir süre sonra 656 yılında Medain’de Hakk’ın rahmetine kavuşmuştu.

Hâlid b. Rebî’ anlatıyor:

– Medâin’de bulunan Huzeyfe’nin (radiyallâhu anh) hastalığının ağırlaştığını duyan yakınları ve Ensâr, gece yarısı (veya sabaha karşı) yanına geldiler. Huzeyfe (radiyallâhu anh) vakti sor-du. “Gece yarısı veya sabah olmak üzere.” dediler. Huzeyfe, “Sabahleyin ateşe götürülmekten Allah’a sığınırım.” dedikten sonra:

– Bana kefen olacak bir şey getirdiniz mi? diye sorunca “Evet” dediler. Bunun üzerine: “Kefenler için fazla masraf yapmayın. Eğer Allah nezdinde bir kıymetim varsa bana sizin saracağınızdan daha değerlisi verilir. Şayet Allah katında bir kıymetim yoksa üzerimdeki de çabucak soyulup alınır.” dedi.

Ebû Nuaym’ın diğer bir yolla aktardığı rivâyette diğerinden ziyade ifadelere rastlıyoruz: “Sîlâ b. Züfeyr anlatıyor:

– Huzeyfe (radiyallâhu anh) beni ve Ebû Mes’ûd’u kendisine kefen almak için çarşıya gönderdi. Biz de gittik, üç yüz dirheme Asb kumaşı¹⁴ bir kefen aldık. Yanına döndüğümüzde:

– Aldığınız kefenliğimi gösterin, dedi. Biz de gösterdik.

¹⁴ Asb, Yemen kumaşlarından çok kıymetli bir kumaş çeşididir.

– Bu, bana kefen olmaz, kefen için yumuşak iki beyaz bez kâfidir. Bunlara gömlek falan da ilâve edilmez. Kaldı ki ben mezarda öyle kendi başıma bırakılmayacağım, orada bana üzerimdekenden ya daha iyisi verilir ya da daha kötüsü, dedi.”

Ebû Nuaym'ın aynı kıssayla alâkalı olarak yaptığı bir başka rivâyette ise farklı şu ifâdelere rastlıyoruz: Ebû Mes'ûd diyor ki:

– Aldığımız kefeni Huzeyfe'ye (radiyallâhu anh) gösterince bize: “Bunu ne yapacaksınız? Eğer arkadaşınız sâlih biri ise Allah ona sizin kefeninizden çok daha iyisini verecektir; yok sâlih bir kişi değilse o kıyâmete kadar kabrin bir o tarafına, bir bu tarafına atılıp duracaktır.” dedi. Allah O'ndan razı olsun.

Cündüb b. Abdillâh el-Becelî'nin bildirdiğine göre Hz. Huzeyfe ölüm döşeginde iken şöyle dua etmişti:

– Bir sevgili ki, ânî bir baskınla ölmek üzere iken geldi. Bundan pişmanlık duyan felaha eremez. Bugünden önce hep korkardım (havf). Bugün ise istiyorum (recâ). Allahım! Fakirlik ve hastalıktan hangisi, hakkımda hayırlı ise onu bana ver. Ölmem, yaşamamdan hayırlı ise, sana ulaşınca-ya kadar ölüm yolunu bana kolaylaştır.

Abdullâh b. Mesud, Huzeyfe b. Yeman'ın ölüm anı geldiğinde bir ara bayılıp kendine gelerek şöyle dediğini naklederler:

– Bu hangi gecedir ey İbn Mesud? Abdullâh b. Mes'ûd Hz. Huzeyfe'ye şu cevabı verdi: “En değerli büyük seher

vakti...” Bunun üzerine Hz. Huzeyfe şöyle dedi:

– Cehennemden Allah’a sığın (bunu iki ya da üç kez tekrarladı.) Bana iki elbise alın ve sakın ha aşırıya kaçmayın. (Kendisini kast ederek) eğer sizin şu arkadaşınızdan razı olunursa bu onun için iki elbiseden daha hayırlı ve önemlidir. Eğer razı olunmazsa zaten bu iki elbise ondan hızla sökülüp alınacaktır.

Harun el-Medenî'nin bildirdiğine göre ise ölüm döşeğinde iken Hz. Huzeyfe şöyle demişti:

– Ey ölüm! Batıracağını batır. Bağlayacağını da bağla. Kalbim seni sevmenin dışında herşeyden yüz çevirdi. Senden sonra bana geniş, rahat ve bolluk içinde bir yaşam geldi. Bir dost ki ölmek üzere iken geldi. Bundan pişmanlık duyan felaha eremez.¹⁵

¹⁵ Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliya* 1/282; Rabaî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzuri'l-Mevt* 53-54.

ABDULLAH B. REVÂHA

Hicretin sekizinci senesinde, on bin kişilik islam ordusu ile yüz bin kişilik haçlı ordusu Şam yakınındaki Mute’de karşılaşmışlardı. İki taraf arasında gerek sayı, gerekse silah ve teçhizat bakımından asla mukayese edilemeyecek kadar büyük fark vardı... On bin kişilik Müslümanların çoğunda, yolculuğunda sırtına bineceği bir deve, düşmana karşı koyacağı bir kılıncı bile yoktu. Buna mukabil Herakliyus ve Rum Kayseri’nin kuvvetlerinden meydana gelmiş ordu, zırhlar içinde ve pür silahlılar. Hepsisi de atlı veya insanın yetişmesi adeta güç vaziyette yüksek develerin üzerindeydiler.

İlk bakışta, İslam Ordusunun ezilip mahvolması bir an meselesiydi. Ashabdan bazıları da tahminlerinin üzerinde bir silah ve sayı çokluğunda buldukları bu yüzbin kişilik silahlı ordu ile karşılaşmanın iyi netice vermeyeceği kanaatindeydiler. Bu sırada تنها yerlerde sık sık şu duayı yapan biri vardı:

– Ya Rab! Bana şehidlik şerefini ihsan eyle, makamların en yükseği olan iman yolunda ölmek nimetinden beni

mahrum eyleme! Bu şekilde yalvaran Abdullah bin Revaha'dan başkası değildi. Abdullah b. Revaha gür sesiyle şunları söyledi:

– Ey Müslümanlar! Sizler evlerinizden çıkarken İslam uğrunda şehid olmak niyeti ile çıkmadınız mı? Allah'a yemin ederim ki, biz Müslümanlar şimdiye kadar girdiğimiz harplerin hiç birisini silahlarımızın mükemmelliği, bineklerimizimizin çokluğu, sayımızın üstünlüğü ile kazanmadık. Bize, azlığımıza, maddi zaaf ve acimize rağmen, zaferler kazandıran kuvvet, sadece din kuvvetidir. Ölürsek şehid olur, bizden evvelki kardeşlerimize kavuşuruz. Kalırsak zaferi kazanır, İslam'ın ulvi bayrağını Mute'ye dikeriz.

Bu sözler, zaten İslami hassasiyeti kemal derecesinde bulunan Müslümanların coşmasına kafi gelmişti. Baştan ayağa cesaret kesilen İslam ordusu, yüzbin kişilik Rum ordusuna karşı koyma cesaretini kendisinde buldu. Ve Mute kasabasının önünde bir avuç denecek kadar az olan Ashab-ı Kiram, koskoca bir Haçlı ordusuna meydan okudu.

Ordu kumandanı Zeyd bin Harise'nin elinde Resul-i Ekrem'in teslim ettiği beyaz bayrak olduğu halde ilk çarpışmada şehid olması üzerine, İslam sancağını Cafer bin Ebi Talib alarak atını düşman safları üzerine mahmuzladı. Arkasından gelen bir kılınç darbesiyle kumandan Cafer'in önce sağ kolu sonra sol kolu düşmüştü. Cafer'in mukabele edecek ne sağ, ne de sol kolu kalmıştı. Daha fazla dayanamadı, kılınç ve mızrak darbeleri arasında atından aşağı düşerek şehid olan Cafer'in mübarek vücudunda sonradan doksandan fazla ok ve mızrak yarası saydılar.

Hız. Cafer şehit olunca, Ebu'l-Yeser Amr el-Ensârî, bayrağı (sancağı) alıp Abdullah b. Revâha'ya verdi. Abdullah b. Revaha, sancağı alınca, atının üzerinde olduğu halde, düşmanlara doğru ilerledi. İlerlerken de, nefisini kendisine boyun eğdirmeye ve bazı tereddütlerini gidermeye uğraşıyor ve şöyle diyordu:

– Ey nefis! Ben seni indirmeye (kendime boyun eğdirmeye) yemin ettim! Sen ya kendiliğinden ineceksin, ya da zorla inersin! İnsanlar, toplanmış, bağılıyor ve ağlamaklı olarak tercih ediyor (“İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun” = “Bizler Allah'ın [kullarıyız] ve O'na dönücüleriz!” diyor) iken, sana ne oluyor ki, seni Cennetten pek hoşlanmıyor görüyorum?! İtmi'nanlı, huzurlu zamanların epey oldu. Sen, eski bir su kırbasında azıcık safi bir su damlasından başka nesin ki? Ey nefis! Sen şimdi öldürülmesen, er geç öleceksin ya! Bu öyle bir ölüm ateşidir ki; sen ona girmiş bulunmaktasın! İşte, özleyip durduğün şey sana verilmiş bulunmaktadır! Eğer sen o iki kişinin (Zeyd b. Harise ile Cafer b. Ebu Talib'in) yaptıklarını yapar (şehitliği tercih eder)sen, doğru bir iş yapmış (muradına ermiş) olursun! Eğer gecikersen, bedbaht olursun!

Abdullah b. Revâha, nefsinin tereddüdünü hâlâ gidere-memiş olmalı ki, kendi kendine şöyle konuştuğu duyuldu:

– Ey nefis! Şehitlikten seni çekindiren, sakındıran hangi şeylerdir? Eğer çekinmen zevcem filanca hatundan mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o üç talakla boşanmıştır! Eğer çekinmen filan filan kölelerimden mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, onlar zaten azad edilmişler, hürriyetlerine kavuşturulmuşlardır. Yok eğer çekinmen bakımsız, verimsiz hale gelmiş bulunan bahçemden, bostanımdan

mahrum kalmaktan ileri geliyorsa, o, Allah'a ve Resûlulla-ha bırakılmış (vakfedilmiş) bulunuyor!.

Abdullah b. Revâha, çarpıştıktan sonra, iki dostunun yaptığı gibi, atından indiği, zırh gömleğini sırtından çıkardığı sırada, amcasının oğlu, ona üzeri kurumuş etli bir kemik getirdi ve:

– Al, bunu ye de, biraz güçlen! Çünkü, sen, hayatında hiç karşılaşmadığın şeyle bugün karşılaştın!, dedi.

Abdullah b. Revâha, üç günden beri hiçbir şey yemişti. Kurumuş etli kemiği amcasının oğlundan alıp ondan azıcık ısırmişti ki, o sırada, Müslümanların buldukları köşede bir kargaşa koptu, sınma ve bozulma oldu. Abdullah b. Revâha, kendi kendine:

– Cafer'in gittiği dünyada benim işim ne? Sen hâlâ dünyadasın! Dünyada yiyip içmekle uğraşıyorsun!?" diyerek kendisini kınadı ve hemen elindeki eti kemiği yere attı. Kılıçla, çarpışmaya girişti. Vücuduna saplanan mızraklarla yaralandı. Müslümanlarla düşmanların safları arasında yere yıkıldı ve:

– Ey Müslümanlar topluluğu! Kardeşinizin cesedini (düşmanlar tarafından kesilip biçilerek) oyuncak ettirmeyin!, dedi ve çok geçmeden de, kaldırıldığı yerde can verdi.

Mu'te'de harp bütün şiddetiyle devam ederken, aynı anda, kilometrelerce uzaklıktaki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), harbin bütün safhalarını sahabilere naklediyor ve bu arada Abdullah b. Revaha'nın da şehit olduğunu söylüyordu.¹⁶

¹⁶ İbn İshak, İbn Hişam, *Sîre* 4/20, 21; Taberî, *Târih* 3/109; Ebu Nuaym, *Hilye* 1/120;

HZ. MUAVİYE

Hz. Muaviye Ashâb-ı kirâmın büyüklerindendi. Ayrıca Resûlullah Efendimiz'in kayın biraderi ve vahiy katibi idi. Peygamberimizin, **“Yâ Rabbi, onu doğru yolda bulundur ve başkalarını da doğru yola götürücü kıl”** ve **“Yâ Rabbi! Muâviye'ye yazı ve kitab öğret, onu azabından koru”** **“Yâ Rabbi! Onu memleketlere hakim kıl”** duâlarıyla şereflenmişti.

Peygamber efendimiz namazda rükûdan kalkarken “se-miallahü limen hamideh” okuduklarında, ön safta bulunan Hz. Muâviye “Rabbenâ lekelhamd” derdi. Bunu söylemek bütün müslümanlara sünnet olarak kaldı. Hz. Muâviye Huneyn gazâsında Resûlullah'ın önünde babası ile birlikte kahramanca çarpıştı. Tebük gazvesine katıldı. Vedâ Haccında bulundu.

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 4/363, 364; İbn Esir, *Kâmil* 2/236-238; *Usdu'l-gâbe* 3/237, 238; Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 4/244, 245; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 6/159; Zehebî, *Megâzî* 405-415; Suyutî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 1/172; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs* 2/72; Vakîdî, *Megâzî* 2/763; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/1 29, 130; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 6/242-244, Köksal Yayıncılık.

Hazret-i Muaviye İslâmın yayılmasında çok kıymetli hizmetlerde bulundu. Sicistan, Sudan, Afganistan, Buha-
ra, Hindistan'ın kuzey kısmı ve Tunus onun zamanında
alındı. Kıbrıs Bizans'tan kurtarıldı. Kudüs geri alındı. Yine
zamanında, İstanbul kuşatıldı; her sene yüklü vergi vermek
şartıyla kuşatma kaldırıldı.

Büyük İslâm âlimi Abdullah ibni Mübârek'e "Hz. Muâ-
viye mi, Ömer bin Abdülaziz mi daha efdaldir?" diye sorul-
duğunda, "Resûlullah'ın yanında giderken, Hz. Muâviye'-
nin bindiği atın burnuna giren toz, Ömer bin Abdülaziz'den
yüzlerce defa daha kıymetlidir." buyurmuştu.

Hz. Muaviye, vefatına yakın oğlunu çağırıp şu vasiyeti
yapmıştı:

– Oğlum, seni harblerde, yollarda yormadım. Düşman-
ları yumuşattım. Arapları sana itaat ettirdim. Hicaz halkını
gözet, onlar senin aslındır. Sana geleceklere en kıymetlisi
onlardır. Irak'dakileri de gözet! Memurların azlini isterlerse
azlet. Şamlıları da gözet ki, onlar senin yardımcılardır.
Hüseyn bin Ali mübârek bir zattır. Kûfeliler onu senin kar-
şına çıkarabilirler. Onu iyi karşıla. Onun bize yakınlığı ve
büyük bir hakkı vardır. O, Resûlullah'ın torunudur.

Yine bir defasında şöyle buyurmuştu:

– Herkesi memnun etmek mümkündür. Yalnız hasetçi
olanı memnun etmek zordur. Çünkü o ancak haset ettiği
şeyin yok olması ile memnun olur. Yumuşaklık gösterin ve
tahammül ediniz ki, daima fırsat sizin elinizde olsun. Fırsatı
ele geçirdikten sonra dilerseniz hakkınızı alırsınız, dilerseniz
af edersiniz.

Hız. Muâviye ölüm döşegine yattığı vakit: “Beni otur-tun” dedi. Kendisini oturtular. Allah Teâlâ’yı tesbîh etti ve ağlayarak:

– Ey Muâviye, ihtiyarlayıp çöktün. Gençlik dallarının bol su aldığı ve yapraklarının henüz yemyeşil olduğu zaman geçti, diyerek yüksek sesle ağlamaya başladı. Sonra da şöyle dua etti:

– Ey Rabbim, şu ihtiyar kuluna merhamet et. Allahım, kusurlarımı sil, sürçmelerimi bağışla. Senden başkasında ümidi olmayan kuluna lütfunla muâmele et!

Ölüm hastalığında bâzı kimseler kendisini ziyâret etmiş-ti. Onlara, Allah Teâlâ’ya hamd ü senâ ettikten sonra şöyle dedi:

– Topyekün dünya, görüp tecrübe ettiğimizden başka bir şey değildi. Vallahi, iyi biliniz ki, onun yeşilliklerini neş’e içinde karşıladık, yaşayışımızdan zevk aldık. Dünya ise durmadan yavaş yavaş bu zevk ve neş’elerimizi bozdu. Ni-hâyet bir gün dünya bizi kocaltı ve terk etti. Bizi kederlen-dirdi. Vah bu dünyaya, vay bu dünyaya...

Hastalığı esnasında daha başka tavsiyelerde de bulu-nan Hız. Muaviye daha sonra dolaptaki bir bohçayı getirtti ve şöyle dedi:

– Resûlullah bana bir gömlek giydirmişti. O mübârek gömleği bu güne kadar sakladım. Peygamber Efendimiz’-in giydiği bu elbiseyi de kefenimin altından bana giydirin. Bir gün kestiği tırnakları ve bir miktar saçı da saklamıştım. Onları da gözlerime, kulaklarıma, burnuma ve ağzıma ko-yunuz. Belki onların hürmetine Cenâb-ı Hak beni affeder.

Allah Teâlâ'nın ana-baba hakkındaki emirlerine riâyet edin. Beni böylece mezarıma koyduğunuz vakit, Allah'ın rahmeti ile beni başbaşa bırakın. Keşke ben zî Tuva'daki Kureyş'den bir ferd olsaydım da emirlik, hâkimlik ile uğraşmasaydım.

Hz. Muaviye, 680 senesinin Receb ayında Şam'da hayata gözlerini yumdu.¹⁷

¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bıdaye ve'n-Nihaye* 7/508-519, Çağrı Yayınları.

HZ. EBU UBEYDE B. CERRAH

Hz. Ebû Ubeyde, Cennet ile müjdelenen on sahabinin biri idi. Peygamber Efendimiz tarafından, “**Ümmetin Emîni**” sözü ile övülmüştü. Hz. Ebû Ubeyde, bütün savaşlarda bulunup kahramanlıklar gösteren bir sahabi idi. Uhud savaşında, Resûlullah’ın mübarek yanağına batan iki demir halkayı dişleri ile çıkarmıştı.

Müslüman olmasından vefatına kadar, malıyla, canıyla, mevkisi ile İslamiyet’e hizmet etmek için çalışmıştı. Şam orduları komutanı iken adaletiyle Rum halkını hayretler içinde bırakmış ve pek çok Rum’un Müslüman olmasına vesile olmuştu.

Hz. Ebû Ubeyde, Uhud, Hendek, Hayber gazâlarında görülmemiş şekilde cenk etmiş, Mekke’nin fethinde de Peygamber Efendimiz’in yanlarında bulunmuştu. 630 senesinde Peygamberimiz’in huzuruna Necran’dan bir Hıristiyan heyeti gelip Efendimiz’in peygamberliğini kabul edip O’ndan kendilerine emin bir kimseyi göndermelerini isteyince,

Allah Resûlü onlara Ebu Ubeyde'yi göndermişti. Hz. Ebû Ubeyde bu müjdeye kavuşunca sevincinden ağlamıştı.

639 senesinde Şam'da veba hastalığı salgın haldeydi ve pek çok müslümanın ölümüne sebep olmuştu. Hz. Ebû Ubeyde de bu salgına yakalandı, öleceğini anlayınca orada hazır bulunanlara bir vasiyetinin olduğunu bildirdi:

– Namazınızı kılınız. Orucunuzu tutunuz. Sadakanızı veriniz. Haccınızı eda ediniz. Birbirinize iyilik yapınız. Âlimlere ve büyüklerinize itaat ediniz. Dünyaya aldanmayınız. İnsanların en akıllısı Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirenlerdir. Hepinize Allah Teâlâ'nın selâmı ve rahmetini, lütuf ve bereketini niyaz ederim. Haydi, yâ Muaz, cemaate namazı kıldır, diyerek gözlerini yumdu. Vefat ettiğinde 58 yaşında idi.

Muaz bin Cebel hazretleri cemaate bir hutbe okumuş, hutbesinde şunları da söylemişti:

– Yemin ederim, bugün siz öyle bir kimseyi kaybettiniz ki, ondan daha dînine bağlı, daha temiz ve merhametli bir kimse görmedim. Dünyaya hiç meyletmeyen, halkına hep iyiliği ve birbirlerini sevmeyi emreden bu mübârek insana, Ebû Ubeyde Hazretlerine hakkınızı helâl ediniz ve ona duâ ediniz!¹⁸

¹⁸ İbn Hacer, *İsabe* 2/252-254.

HZ. SA'D B. EBİ VAKKÂS

Hz. Sa'd, Ashâb-ı kirâmın büyüklerinden idi. İran'ı fetheden ordunun kumandanı olan Hz. Sa'd, sağlığında Cennetle müjdelenen on sahabîden biriydi. Nesebi hem baba, hem de anne tarafından Peygamber Efendimiz'le birleşiyordu.

Peygamber Efendimiz, hayatında **“Anam, babam sana fedâ olsun”** diye sadece Hazreti Sa'd için duâ etmiş, bunun dışında hiçbir kimseye böyle duâ etmemiştir.

Sa'd bin Ebî Vakkas hazretleri, Peygamberimiz'e annesi tarafından dayı olurdu. Bunun için Peygamberimiz ona,

– Bu benim dayımdır. Böyle bir dayısı olan varsa bana gösterebilirsin, diyerek iltifatlarda bulunurdu.

Sa'd bin Ebî Vakkas hazretleri ilk Müslüman olanların yedincisidir. Annesi oğlunun Müslüman olduğunu duyunca çok sinirlenip, Onu İslâm dininden döndürebilmek için çeşitli yollara müracaat etmişti. Açlık ve susuzluktan helâk oluncaya kadar ağzına bir şey almayacağını söyledi. Annesinin yiyip içmediğini ve bunda inat ettiğini görünce şöyle dedi:

– Ey Anne, senin yüz canın olsa ve her birini İslâmiyet’i bırakmam için versen, ben yine dînimden vazgeçmem. Artık ister ye, ister yeme.”

Annesi Hazret-i Sa’d’ın dinine bağlılığını, îmânındaki sebâtını görünce şaşırđı, çaresiz kaldı. Yemeye ve içmeye tekrar başladı.

Sa’d bin Ebi Vakkas hazretleri ile annesi arasında geçen bu hâdiseden sonra Allah Teâlâ evladın anne ve babaya hangi hallerde tâbi olacağını, hangi hallerde tâbi olmayaçağını bildiren Ankebût sûresinin sekizinci âyet-i kerimesini göndererek;

– Biz insana, yapacağı en hayırlı iş olarak, annesine ve babasına iyi davranmasını bildirdik. Ama bununla beraber, onlar senden, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, Bana şirk koşmanı isterlerse, itaat etme! Hepinizin dönüşü Bana’dır ve Ben de yapageldiğiniz şeyleri bir bir bildirip karşılığını vereceğim, buyurdu.

Hazret-i Sa’d, Veda Haccı’ndan sonra hastalandığında, Peygamber Efendimiz kendisini ziyarete gelmişti. Sa’d hazretleri hastalığı şiddetlendiğinden duâ almak için Peygamberimize:

– Yâ Resûlallah siz Medine’ye döneceksiniz de ben burada ölüp dostlarımdan geriye mi kalacağım?, dedi.

Peygamber Efendimiz de:

– Hayır! Sen bizden geri kalamazsın! Burada kalır da sâlih ameller işlersen, elbette onunla derecen artar, merteben yükselir. Umarım ki, sen uzun zaman yaşayacaksın! Öyle ki

senden, bir takım kavimler faydalanacak, bir takımları da mahrum kalacak, dedi ve “Yâ Rab! Ashâbımın Mekke’den Medine’ye dönüşünü tamamla!” diyerek duâ etti. Bunun üzerine Hz. Sa’d, iyileşti, şifâ buldu ve Medine’ye döndü.

Ömrünün sonlarına doğru, Hz. Sa’d’ın gözleri görmez olmuştu. Bu halde iken Mekke’ye gelmişti. Mekke halkı etrafına toplanıp, “Bana duâ et, bana duâ et” deyince hepsine duâ ediyordu.

Abdullah bin es-Sâib anlatır: “Ben genç idim, bir ara O’na yaklaştım ve kendimi tanıtmaya çalıştım. Beni tanıdı ve:

– Sen Mekke’nin en iyi okurlarından birisisin, dedi. Ben de, “Evet” dedikten sonra bir ara ona şöyle dedim:

– Amca, senin duân makbul, herkese duâ ediyorsun. Kendin için duâ etsen de gözlerin açılma mı? Hz. Sa’d gülümseyerek:

– Oğlum, Allah Teâlâ’nın benim hakkımdaki takdiri (gözümün görmemesi), gözümün görmesinden daha güzeldir, buyurdu.

Peygamber Efendimizin iştirak ettiği bütün savaşlara katılan ve pek çok defa Kâinatın Efendisi’nin duasına mazhar olan Hz. Sa’d, milâdî. 678 senesinde Medine’ye yakın Akik denilen yerde ağır şekilde hastalanmış, seksen yaşını geçmişti.

Hz. Sa’d vefat ettiği hastalığında kendisini ziyarete gelenlere nasihatlerde bulundu, ahiret hayatı için tedarik görmelerini ve bunu ihmal etmemelerini söyledi. Sa’d b. Ebi Vakkas ölüm hastalığındaki vasiyetinde şöyle demişti:

– Bana lahd usulü¹⁹ bir mezar kazın ve başıma Rasulullah’a yapıldığı gibi kerpiçten bir taş dikin.

Daha sonra yakınlarından, itina ile sakladığı yünden safran kokulu cübbesini istedi. Getirilen cübbe, delik deşikti. Hz. Sa’d cübbeyi eline aldı. Bir dostla karşılaşmışçasına muhabbetle bağrına bastı. Orada bulunanlara dönerek şöyle dedi:

– Bu gördüğünüz cübbe, Bedir harbinde müşriklerle karşılaştığım esnada sırtımda bulunan cübbedir. İçindeki delik ve yırtıklar da müşrik ok ve kılınçlarının darbeleriyle açılmış olan yerlerdir. O’nu bugüne kadar bu maksatla saklıyordum. Şimdi beni, bu cübbenin içine sararak mezarıma bırakmanızı vasiyet ediyorum.

Hz. Sa’d, kendisini candan sevenlerin okudukları Kur’ân sadaları arasında rûhunu Rahman’a teslim etti.

Mübarek cesedi Medine-i Münevvere’ye götürüldü. On millik mesafe boyunca mübarek cenazesi binlerce Mü’minin elleri üzerinde taşındı. Namazını Mescid-i Nebevî’de Medine Valisi Mervan kıldırdı. Sa’d bin Ebî Vakkas hazretleri, Cennetle müjdelenen on sahâbiden en son vefat edendi.

Sa’d bin Ebî Vakkas hazretleri hayatında üç gün ağladığını söyler: “Bunlardan biri, Resûl-i Ekrem’in vefat ettiği zaman, ikincisi Hazret-i Osman’ın şehid edildiği vakit, üçüncüsü de Hakka sığınırken...”²⁰

¹⁹ Kabrin kible tarafının kazılarak altına cenâze girecek kadar bir oyuğun açıldığı kabir çeşidi ki Peygamberimiz “Lahd bizim, şakk başkaları içindir” buyurmuşlardır.

²⁰ İbn Abdî'l-Berr, *İstâb* 2/606-610; İbn Hacer, *İsabe* 3/74-76.

Hz. ABDULLAH B. CAHŞ

Abdullah b. Cahş Uhud savaşında İslâm saflarında dağılma ve çözümler baş gösterince düşman saflarına dalmış ve kıyasıya savaşmıştı. İbn-i Cahş ile Sa'd b. Ebî Vakkas, dayı-hala çocukları idiler. Harbin alabildiğine kızıştığı bir sırada, ikisi bir aralık karşı karşıya gelmişti. Hadisenin bundan sonrasını Sa'd b. Ebî Vakkas bize şöyle nakleder:

“Abdullah b. Cahş, beni elimden tuttu ve hızla bir yere doğru sürükledi... Büyükçe bir taşın altına gelmiştik. Bana:

– Sen dua et, ben amin diyeyim; ben dua edeyim, sen amin de, dedi. Önce ben dua ettim ve duamda şunları söyledim:

– Allah'ım, benim karşıma güçlü bir kâfir çıkar. Onunla kıyasıya savaşayım. Sonra onu mağlup edip selebini (ganimetini) alayım ve Resûlullah'ın karşısına gazilik şerefiyle çı-

kayım. O, benim bu duama derinden “âmin” dedi. Ancak onun bakışları, daha başka bir buuda kaymıştı. Ve zaten az gören gözleri âdeta etrafında olup bitenleri görmüyordu. Dua etti ve duasında şunları söyledi:

– Allah’ım, benim karşıma da güçlü bir kâfir çıkar. Onunla kıyasıya savaşıyım ve önce gazilik ünvanını alayım. Ardından, o beni şehid etsin. Ağzımı, burnumu, gözümü, kulağımı kessin ve Sen’in huzuruna öyle geleyim. Sen bana sor: “Abdullah, ağzını, burnunu, gözünü, kulağını ne yaptın?” Ben de Sana cevaben diyeyim ki: “Allah’ım, ben onlarla dünyada iken çok günah işledim. Huzuruna öyle günahkâr azalarla gelmek istemedim ve onları dünyada bırakıp öyle geldim.”

Sa’d b. Ebî Vakkas: “Ben de” diyor, “beynimi donduran bu duaya “âmin” dedim. Sonra her ikimiz de düşman saflarına dalıverdük. Allah’a kasem ederim, ben ne için dua etmişsem, onu aynen gördüm. Savaş bitince de Abdullah b. Cahş’ı aradım. Baktım, o da duasından istediklerini aynen elde etmişti. Ne dudağı kalmış, ne de burnu. Karnında mızraklar dönüp durmuş ve bağırsakları da deşilmiş.”

Abdullah b. Cahş, hayat şiiirini şehâdet kafiyesiyle bitirmiş ve bu dünyadan öyle göçmüştü.²¹

²¹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe* 3/195; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid* 9/301, İbn Hacer, *İsâbe* 1/186.

HZ. MUS'AB B. UMEYR

Sahabe Efendilerimiz, Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) aldıkları mesajları dünyanın dört bir yanına ulaştır-
mak için âdeta birbiriyle yarış ediyorlardı. Din adına bildik-
leri belki beş-on âyet, beş-on hadîsti. Ama onlar, bildikleri-
ni hem yaşıyor, hem de cihana yaymaya çalışıyorlardı.

İşte Mus'ab b. Umeyr'in (radiyallâhu anh) Mekke'den kalkıp
Medine'ye gidişi, sadece ve sadece bu gayenin tahakkuku
içindi. Bu kadar uzak bir beldeye o yapayalnız gitmişti. Ya-
nında başka hiç kimse yoktu. Medine'den Efendimize ge-
lip, kendilerine dini öğretecek bir muallim talebinde bulun-
muşlardı; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara Mu-
s'ab b. Umeyr'i (radiyallâhu anh) göndermişti. Mus'ab, orada
bir evde misafir kalıyordu. Her gün yanına Medine'nin ileri
gelenlerinden birileri geliyor, o da onlara dini anlatıyordu.

Geldiklerinde ellerinde kılıçla gelenler, dönerken kalb-
lerinde imanla dönüyorlardı. Mus'ab (radiyallâhu anh), hışım
içinde gelen bu istikbalin büyük sahabilerine öyle mülâye-
metle davranıyordu ki, en haşin insan bile onun bu yumu-
şaklardan yumuşak davranışlarına uzun süre mukavemet
edemiyordu. Mus'ab gelenlere:

– Arkadaş, önce beni dinle. Sonra da istersen boynumu vur. Vallahi sana mukabele edecek değilim, diyordu. Evet, bu kadar hayatı istihkâr eden ve bütün derdi, dâvâsı insanlara hakikati anlatmak olan bir şahsiyet karşısında yavaş yavaş buzlar eriyor ve her geçen gün Mus’ab b. Umeyr’in (radiyallâhu anh) etrafındaki hâle de genişliyordu. Bedir’e kadar Mus’ab’ın hayatı hep dini tebliğ etmekle geçti. Bu bir neşir dönemi idi ve o gün sahabeye düşen vazife de dini neşretmekti.

Dini neşretme ayrı bir mükellefiyet, onu koruma ise daha ayrı bir mükellefiyetti. İşte Uhud’da da sahabe, bu koruma mükellefiyetini yerine getirmek için kılıca sarılıyordu. Bu koruma kahramanlarının arasında, Mus’ab (radiyallâhu anh) da vardı.

Bedir savaşında muhacirlerin sancağı onun elindeydi. “Resûlullah’ın bayraktarı” olarak ün yapmıştı. Uhud savaşında da sancak yine onun elindeydi. Savaş esnasında müslümanların gerilediğini gören Mus’ab b. Umeyr, atını sağa sola doğru sürüyor ve yüksek sesle şu ayeti okuyordu: “Muhammed, sadece resuldür, elçidir. Nitekim ondan önce de nice resuller gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse, siz hemen gerisin geriye dinden mi döneceksiniz? Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah’a asla zarar veremez. Ama Allah hidâyetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır.” (Al-i İmrân, 3/144)

Uhud günü elinde kılıç akşama kadar savaşmıştı Mus’ab. Hem öyle savaşmıştı ki, melekler dahi ona gıpta etmişlerdi. Bir ara Mus’ab yediği kılıç darbesiyle yüzüstü yere düşmüştü. Hz. Mus’ab, Resûlullah’a bir zarar gelmemesi ve sancağın yere düşmemesi için hayatını feda etmeye

çoktan hazırды. İbn Kamia, bir hamle ile Hz. Mus'ab'ın önce sağ, sonra sol elini kesmişti. Sancağı önce sol eline alan Mus'ab, sol eli de kesilince sancağı kollarıyla kavramış ve bağrına bastırmıştı. Göğsüne gelen mızrak darbesiyle Hz. Mus'ab'ın ağzından son söz olarak "Allah" lafzı dökülmüştü. Hemen bir melek onun suretine girmiş ve Mus'ab'ın kavgasını devam ettirmişti. Akşam üzeri Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hitaben: "Mus'ab!" diye seslendiğinde melek: "Ben Mus'ab değilim ya Resûlallah" demişti. İş anlaşmıştı, Mus'ab çoktan şehit düşmüştü.

Biraz sonra Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve bir grup sahabe, Mus'ab'ın na'sının yanına gelmişlerdi; gelmişlerdi ama onun iki kolu da omuzundan kopuktu. Boyuna inen kılıç darbesi, başını gövdesinden koparacak kadar şiddetli gelmişti. Evet, bu mübarek başı gövdeye bağlayan sadece birkaç lifti. Ve sanki Mus'ab, yüzünü bir yerden saklar gibiydi. Meselenin bundan sonrası zayıf bir rivayette şöyle anlatılır:

"Mus'ab'ın yüzünü niçin sakladığını ancak Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlayabilmişti. O, gözyaşları içinde sahabeye bu durumu şöyle anlattı: "Biliyor musunuz Mus'ab niçin yüzünü sakladı? Birinci sebep şudur: Kolu kanadı koştı.. artık Resûlullah'ı koruyamayacaktı. Ya bu esnada biri Allah Resûlü'ne saldırır da ben O'nun yardımına koşmazsam, diye düşündü. İkinci sebep ise, ben şu anda Rabbimin huzuruna gidiyorum. Halbuki şu anda Resûlullah'ı korumam lazım. Ya Allah Resûlü'ne bir şey yaparlarsa ben Rabbimin huzuruna hangi yüzle varırım, diye düşünüyor ve yüzünü saklamaya çalışıyordu."

İşte Resûl-i Ekrem bunu söylerken, hakikat karşısında

fedâi ve alabildiğine hasbî bir ruhun düşüncelerine tercüman oluyordu. O gün bu ruhu taşıyan sadece Mus'ab değildi. Bütün sahabe aynı ruh ve şuuru taşıyordu. Onların bu civanmertliğinden ötürü de Allah dinini koruyordu.

Hız. Mus'ab şehid edildiğinde kırk yaşlarında idi. Bir zamanlar zenginlik ve refah içinde yaşayan bu değerli insanı kefenleyecek bir örtü dahi bulunamamıştı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yanına geldiğinde Mus'ab b. Umeyr eski bir hırkanın içinde saçları dağılmış, vücudu ise kılıç ve mızrak darbeleriyle parçalanmış bir durumda yatıyordu. Hız. Peygamber üzüntülü bir halde şunları söyledi:

– Seni Mekke'de gördüğümde, senden daha güzel giyinen, senden daha yakışıklı kimse yoktu. Şimdi ise, kefen olarak sarılmış hırka senin vücudunu örtmeye yetmiyor, başın dışarıda kalıyor.

Sonra onun için de bir kabir açtılar ve o mübarek sahabiye de Uhud şehidleri arasına defnettiler.

Evet, sahabe-i kiram'dan Habbab'ın da anlattığı üzere Mus'ab b. Umeyr'i saracak bir kefen dahi bulunamamıştı. Yalnız şehidin bir kaftanı bulunmuş ve bu aziz şehidi ona sarmaya çalışmışlardı. Ancak başını örterken ayakları açılıyor, ayaklarını kapatırken de başı açılıyordu. Bu yoksulluk karşısında Hız. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şehidin başının örtülmesini ve ayaklarının üstüne de izhîr denilen kokulu ottan konulmasını emrediyordu. İslam'ın bu aziz sancaktarının ardından bütün müminler gözyaşı döküyorlardı.²²

²² Ebû Nuaym, *Hilye* 1/107; İbn-i Sa'd, *Tabakat* 1/220, 3/120-121; Buharî, *Cenâiz* 27; İbn-i Hişam, *Sîre* 2/77-79; İbn-i Kesir, *el-Bidâye* 3/185-187; İbn-i Sa'd, *Tabakat* 2/42; 3/120, 121; Halid M. Halid, *Ricâ'lün Havle'r-Rasul* 48.

HZ. FATIMA

Hz. Fâtıma; Hz. Peygamber'in, Hz. Haticetü'l-Kübrâ'dan doğan ikisi erkek, dördü kız olan çocuklarından, hayatta kalan tek kızıydı. Nur yüzlü olması ile **“Zehrâ”**, zühdü ve dünyayı kalben terk etmesi ile de **“Betül”** olarak bilinen Hz. Fatıma'nın Sıddıka (özü-sözü tam gerçek olan), Mübâreke (kutlu), Tâhire (tertemiz), Zekiyye (arınmış), Râdıyye (Allah'tan râzı olmuş), Mardıyye (Allah rızasını kazanmış), Muhaddise (Allah ilhâmiyle söz söyleyen, hadis rivayetinde bulunan), Seyyide (kadri yüce, efendi) ve Meryemü'l-Kübrâ (yücelikte Meryem'e benzeyen) gibi sıfatları da vardı.

Aklı ve feraseti ile Efendimiz'e çok benzerdi. Sözleri ve söyleyişleri Efendimiz'inkilerine çok benziyordu. Bir gün, Allah Resülü Hz. Ali'ye:

– **Yâ Ali! Allah Teâlâ hazretlerini sever misin?**, diye sordu. Hz. Ali “Evet severim” dedi. **“Beni sever misin?”** buyurdu. Hz. Ali de: “Evet” dedi. **“Fatıma'yı sever misin?”** buyurunca Hz. Ali yine: “Evet” dedi. **“Hasan ve Hüseyin'i sever misin?”** buyurdu. Hz. Ali yine: “Evet

severim” cevabını verdi. Bunun üzerine Habib-i Ekrem: **“Yâ Ali! Bu kadar sevgiyi bir kalbe nasıl sığdırıyorsun?”** şeklinde bir soru yöneltti. Hz. Ali buna bir cevap veremeyeceğini söyleyerek durumu Hz. Fatıma’ya anlattı. Hz. Fâtıma, Efendimiz’in bu sorusunu:

– Bunda düşünecek ve üzülecek ne var? Hak Teâlâ’yı ve Resûlünü sevmek imândan ve aklındandır. Peygamberini sevmek gönlündendir. Beni sevmek nefsin içindedir. Hasan ve Hüseyin’i sevmek babalığından, tabiatındandır, şeklinde cevaplamasını istedi. Hazreti Ali bu cevabı Resûlullah’a söyleyince Resûl-i Ekrem:

– **Bu meyve, Peygamberlik ağacından alınmışa benziyor**, buyurarak bu cevabın Fâtıma’dan geldiğini belirttiler.

Resûlullah Efendimiz’in vefatından sonra güldüğü hiç görülmemiştir. Ayrılık ateşi ile daima yanmış ve Efendimiz’in verdiği müjde zamanını bekler olmuştur. Bu, Resûlullahın, vefatları esnasında kızları Hazret-i Fatıma’ya: **“Ehl-i beytimden bana en önce kavuşacak sensin”** müjdesiydi.

Ömrünü, gündüzleri oruç tutarak, geceleri de diğer ibadetlerle geçirirdi. Örtüsü konusundaki hassasiyetinden dolayı cenazesinde dört kişinin dışında kimsenin bulunmasını istemiştir. Vefat edeceğine yakın bir vakitte şöyle demiştir:

– Ölüncem beni erkeklerin arasına perdesiz çıkaracaklarını düşünerek çok utanıyorum.

Esmâ binti Umeyr Hz. Fatıma’nın kendisine şöyle dediğini anlatır:

– Öldükten sonra beni sen yıka, Ali de bulunsun. Başka kimse içeri girmesin! İşte bunun için de Hz. Ali cenazesine kimseyi çağırmadı. Ehl-i beytten birkaç kişi ile cenaze namazını kılıp, onu gece defn ettiler.

Ertesi gün Ebû Bekir Sıddîk, Ömer Farûk ve bir çok sahâbi hasta ziyareti için, Hz. Ali'nin evine geldiler. Vefat edip defnedildiğini öğrenince, “Bize niçin haber vermedin? Namazını kılardık. Hizmetini görürdük” diyerek üzüldüklerini bildirdiler. Hz. Ali kendisini erkeklerin görmemesi için, gece defn edilmesini vasiyet ettiğini, vasiyeti yerine getirmek için böyle yapıldığını söyleyerek özür diledi.

Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem), vefat etmeden önce Hz. Fatıma'ya bu konu ile ilgili şunları söylemişti:

– Kıyamet günü perde gerisinden bir münadi şöyle seslenecek: “Ey mahşer halkı! Gözlerinizi kapayın. Fatıma binti Muhammed geçecek.”

Hz. Fâtıma, Resûlullah'ın vefatından altı ay sonra, Ramazan-ı şerîfin 3. Salı gecesi akşam ile yatsı arasında, yirmidört yaşında iken hayata gözlerini yumarak babasına kavuştu.²³

²³ İbn Hacer, *İsâbe* 8/107.

HZ. EBU'D-DERDÂ

Ashâb-ı kirâmın meşhurlarından olan Ebu'd-Derdâ hazretleri, hicretin ikinci senesinde müslüman olmuştu. Uhud savaşında gösterdiği cesâret ve kahramanlığı çok dikkati çekmişti. Peygamberimiz onu **“Ne mükemmel süvaridir.”** diyerek methetmişti.

Ebu'd-Derdâ, Hendek savaşında, Hudeybiye andlaşmasında, Hayber ve Mekke'nin fethinde, Huneyn ve Tebük gazvelerinde ve Veda Haccında da bulunmuştu.

Hiz. Ebu'd-Derdâ, Peygamberimizin vefatından sonra Medine'de kalmaya tahammül edememişti. Dolıştığı her yerde Resûlullah'ın hatırasını görüp dayanamadığından Şam'a gitmiş, oraya yerleşmişti. Hiz. Ömer'in isteği üzerine Şam'da ders vermeye başlamış ve burada çok sayıda âlim yetiştirmişti. Ebu'd-Derdâ hazretleri, ömrünü dîne hizmet etmekle geçirmişti. Nübüvvet kaynağından aldığı ilmi yaymış, Hiz. Osman'ın halifeliliğinin son yıllarında da vefat etmişti.

Onun, ölüm anında kendisinden duyulan son sözleri

arasında şunların olduğunu Abdullah bin Selâm'ın oğlu Yusuf şöyle anlatmıştır:

– Vefat edeceği sırada ben yanında idim. Bana “Kalk benim vefat etmek üzere olduğumu halka ilân et” dedi. Ben kalkıp insanlara durumu bildirdim. İşitenler evine geldiler. Evin içi ve dışı insanlarla doldu. Sonra, “Beni dışarı çıkarınız” demesi üzerine onu dışarı çıkardık. “Beni oturtunuz” deyince de onu oturttuk. Evinde toplanan büyük kalabalığa karşı şöyle dedi: “Ey insanlar Resûl-i Ekrem’den işittim, şöyle buyurdu: **“Kim kusursuz ve noksan-sız olarak abdest alır, sonra da tam bir ihlâs ile namaz kılsa Allah Teâlâ, onun isteklerini ona ihsân eder.”** Bundan sonra gelenlere namazla ilgili bir miktar daha nasihâtta bulundu.

Ebu İdris el-Havlani'nin anlattığına göre Ebu'd-Derdâ ölüm hastalığındayken evine çok ziyaretçiler gelip gidiyordu. Onu Hristiyanların bir kilisesine taşıdılar. Büyük kalabalıklar halinde insanlar ziyarete geliyordu. Ölüm anı geldiğinde Ebu İdris yanına geldi. Kalabalığı geçip yanına oturdu ve “Allahu Ekber” diyerek tekbir getirdi ve bunu tekrar tekrar söyledi. Ebu'd-Derda başını kaldırarak:

– Allah celle celâluhû, bir şeyi takdir ettiğinde ondan razı olunmasından hoşlanır. Vefat edeceğim şu yer ve içinde bulunduğum şu zaman için amel işleyecek adam yok mu? dedi ve ruhunu Rahman'a teslim etti. Son sözleri bunlar oldu. Ebu'd-Derdâ hazretleri 652 senesinde Şam'da hayata gözlerini yumdu.²⁴

²⁴ Rabaî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzuri'l-Mevt* 55-56, Tahkik: Salah Muhammed el-Hiyemî, Talik: Abdülkadir Arnavut, *Dâru İbn Kesir*, Beyrut, 1986.

HZ. ZEYD B. HÂRİSE

Hz. Zeyd, Üsâme'nin babası, ashâbın ileri gelenlerinden olup, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) en çok sevdiği sahabilerden idi. Bu yüzden sahâbe arasında “el-hıbb” diye anılırdı.

Zeyd b. Hârîse, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ce-fakâr dostlarından biriydi. Hemen hemen tüm sıkıntılı zamanlarında O'nunla birlikteydi. Nitekim, çevre kabileleri İslâm'a davet etmek üzere Tâîf'e giden Resûlullah'ı yalnız bırakmamış, Tâîflilerin attığı taşlar Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) isabet etmesin diye kendi vücudunu siper etmiş ve başından çeşitli yaralar almıştı.

Son olarak Mu'te savaşına katılmıştı. İki taraf askerleri, başlarında kumandanları olduğu halde, şiddetle çarpışmaya başlamışlardı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın haber verdiğiğine göre; şeytan hemen gelip Zeyd b. Hârîse'ye hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istemişti.

Bunun üzerine Zeyd b. Hârîse, nefesine şöyle karşılık vermişti:

– Bu an, mü'minlerin kalplerinde imanı pekiştirmek zamanıdır! Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun! Daha sonra da sırtında zırh gömleği, altında atı, elinde de Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın sancağı olduğu halde çarpışmaya girişmişti.

Vücudu Rumların mızraklarıyla delik deşik edilip kanları saçılıncaya kadar çarpışmaktan geri durmamıştı. En sonunda, cansız olarak yere düşmüş ve şehit olmuştu. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mu'te'de arkadaşları ile beraber şehadet şerbetini içen sahabilerin arkasından gözyaşlarını tutamayarak ağlamış ve onlar için Allah'tan mağfiret dilemişti.

Zeyd b. Hârîse, şehit olduğunda elli beş yaşlarında idi.²⁵

²⁵ Vâkıdî, *Megâzi* 2/761; Ebu Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve* 2/529; Beyhakî, *Delâil* 4/368, 369; İbn Asâkir, *Târîh* 1/96-98; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ* 3/46; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 6/240-241, Köksal Yayıncılık.

HZ. CAFER B. EBİ TALİB

Mu'te savaşında Zeyd b. Hârise şehit olunca, sancağı Hz. Cafer almıştı. Zeyd b. Hârise'nin zırh gömleğini sırtına giymiş ve atına binmişti. Şeytan Hz. Zeyd'e vesvese vermeye çalıştığı gibi, gelip ona da hayatı ve dünyayı sevdirmek, ölümü çirkin ve sevimsiz göstermek istemişti. Hz. Cafer de aynen Hz. Zeyd gibi:

– Bu an, mü'minlerin kalblerinde imanı pekiştirmek zamanıdır! Halbuki, sen bana dünyayı sevdirmek istiyorsun, demiş ve harbin en kızgın yaşandığı yere doğru ilerlemişti. Düşmanlar arasında birinin diğerlerine şöyle seslendiği duyuldu:

– Bunu, kim arkadaşının (Hz. Zeyd'in) yanına göndermek ister?

İçlerinden birisi:

– Ben ulaştırırım, demişti.

Hz. Cafer, çarpışa çarpışa, düşmanların ortalarına ka-

dar dalmış bulunuyordu. Kurtuluş yolu olmadığını görünce, atından yere atladı ve son nefesine kadar çarpıştı. Ağzından dökülen son sözler şunlardı:

– Cennet kokusundan daha güzel koku yoktur. Bu sözleri söyledikten sonra çarpışmaya devam etti. Nihayet düşmanlar tarafından vurulup bir eli kesildi. Sancağı öbür eline aldı. O eli de vurulup kesilince, sancağı koltuğunun altına kıstırdı. O sırada, Rumlardan bir adam, varıp mızrağını sapladı. Sonra da, kılıçla vurarak onu ikiye ayırdı.

Hz. Cafer, cansız olarak yere düştü ve şehit oldu. Çok ötelelerden Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Zeyd'in şehadetini haber verdiği gibi Hz. Cafer'in de şehit olduğunu bildiriyordu.

Savaş bitiminde Abdullah b. Ömer, Cafer b. Ebû Talib'i ölümler arasında arayıp bulduklarında, vücudunda doksandandan fazla mızrak, ok ve kılıç yarası gördüklerini ifade etmişti.

Hz. Cafer şehit olduğu zaman, otuz üç yaşında idi.²⁶

²⁶ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 6/160; İbn İshak, İbn Hişam, *Sîre* 4/20; Vâkıdî, *Megâzi*, 2/761; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/129; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 6/241-242, Köksal Yayıncılık.

HZ. ENES B. NADR

Kahraman yiğitlerden Enes b. Nadr, Uhud günü, gerek bozulup dağılan Müslümanların ve gerek Müslümanlar arasındaki münafıkların uygunsuz tutum ve davranışlarından büyük üzüntü duymaktaydı. Bu üzüntüsünü:

– Ey Müslümanlar! Eğer Muhammed öldürülmüşse, Muhammed’in Rabbi de öldürülmedi ya! Muhammed’in çarpıştığı dâva uğrunda siz de çarpışınız! Allah’ım! Şu Müslümanların yapmış oldukları şeylerden dolayı Senden af ve özür dilerim! Şu müşriklerin Resûlullah Aleyhisselâm’a karşı işledikleri cinayetlerden beni uzak tutman için de Sana sığınırım!, diyerek dile getirmişti. Bunları dedikten sonra kılıcını sıyırıp çarpışmaya gitmişti.

Giderken, Sa’d b. Muaz’la karşılaştı ve ona:

– Ey Ebu Amr! Sen nereye gidiyorsun? Haydi, gel benimle! Varlığım, kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, ben Cennet’in kokusunu Uhud’da alıyor ve buluyorum!, demişti. Sa’d b. Muaz:

– Ben de senin yanındayım!, deyince, Enes:

– Ey Sa’d b. Muaz! İşte Cennet! Nadr’ın Rabbine yemin ederim ki; ben Cennetin kokusunu Uhud’da alıyor, buluyorum! diyerek sözlerine devam etmişti.

Enes b. Nadr, Muhacir ve Ensar’dan bazılarıyla birlikte bulunan Hz. Ömer ve Talha b. Ubeydullah’ın da yanına gelmişti. Baktı ki, onlar da ellerini savaştan çekmişler. Onlara:

– Sizi böyle oturtan nedir? diye sormuş, onlar da:

– Resûlullah Aleyhisselâm şehit edilmiş! demişlerdi. Bunun üzerine Enes b. Nadr:

– Resûlullah Aleyhisselâm şehit edildiyse, hiç şüphesiz Allah Hayy’dır. Resûlullah Aleyhisselâm’dan sonra siz sağ kalıp da ne yapacaksınız? Kalkın! Siz de Resûlullah Aleyhisselâm’ın can verdiği dava uğrunda can verin! demişti.

Bu fani dünyada ettiği son sözleri ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde bunlardı. Müşriklerle çarpışa çarpışa şehit olmuştu.

Enes b. Nadr’ın cesedinde seksenden fazla kılıç, mızrak ve ok yarası olduğu daha sonra öğreniliyordu.

Müşrikler onun burnunu, kulaklarını ve sair uzuvlarını keserek cesedinden ölç almak istemişler, onu tanınmaz hale getirmişlerdi. Hz. Ömer, Enes b. Nadr hakkında:

– Ben, Allah’ın Kıyamet günü onu tek başına bir ümmet olarak dirilteceğini ve haşredeceğini umarım, diyerek onun adeta tek başına bir millet olduğunu anlatmaya çalışmıştı.²⁷

²⁷ İbn İshak, 3/88; Taberî, 3/19; Zehebî, 152; Ahmed b. Hanbel, 3/253; Beyhakî, 9/44; İbn Esîr, 1/155; Vâkıdî, *Megâzî* 1/280; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 4/176-178, Köksal Yayıncılık.

HZ. HUBEYB B. ADİYY

Hubeyb b. Adıyy, Uhud Savaşı'nda pek çok inançsız öldürmüştü. Bu sahabînin, Recî'de pusuya düşürülüp esir alındığını işiten Mekke'li müşrikler yollara dökülmüştü. Hepsi de bu sahabîyi görmek istiyorlar, bu sahabîyi pusuya düşürenlerden satın almak için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Elleri kolları bağlı bu kahramanı öldürmeye adeta can atıyorlardı.

Hüzeylîler, Hubeyb b. Adıyy'i Mekke'ye götürüp satılığa çıkardılar. Hubeyb'i Huceyr b. Ebî İhab, öldürülmüş olan babasının karşılığı olarak öldürmek için satın aldı. Hubeyb b. Adıyy, Maviye adlı kadının evindeki bir hücrecikte hapsedilmişti.

Buradan sonrasını Huceyr b. Ebi İhab'ın (sonradan Müslüman olan) kölesi Maviye Hatun'dan dinleyelim:

“Hubeyb, benim yanımda, evimde hapsolünmüştü. Ben Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim! Hubeyb Kur'ân okur, teheccüd namazı kılardı. Onun okuduğu Kur'ân'ı dinleyen kadınlar rikkate gelir, ağlarlardı.

Hubeyb'e:

– Ey Hubeyb! Senin herhangi bir ihtiyacın var mı? diye sormuştum. Bana:

– Hayır! Senin bana tatlı su içirmenden, putlar adına kesilen hayvanların etlerini tattırmamandan, bir de, öldürülmek istenildiğim zamanı bana haber vermenden başka bir şeye ihtiyacım yok! demişti.

Haram olan aylar çıkıp kendisini öldürmeye karar verdiklerini bildirdiğim zaman, vallahi, onun bundan hiçbir korku ve kaygı duyduğunu görmedim.

Öldürüleceği gün gelip çatınca, Hubeyb:

– Bana bir bıçak (ustura) gönder ki, onunla (ölüm için) etek temizliği yapayım, demişti. Bunun üzerine, üvey oğlum Ebu Hüseyin'e bir ustura verdim ve:

– Bunu, şu evdeki adamın yanına gir de, kendisine ver, dedim.

Sonra da, kendi kendime:

– Ben ne yaptım?! Vallahi, adam bu çocuğu öldürmekle öcünü alır, böylece adama karşı adam öldürülmüş olur, dedim.

Hubeyb usturayı çocuğun elinden aldı. Çocuğun Hubeyb'in dizine oturmuş ve usturayı da Hubeyb'in elinde olduğunu görür görmez, son derece korktum. Hubeyb, korktuğumu anlayınca, bana:

– Çocuğu öldürürüm diye mi korkuyorsun?! Korkma! İnşallah, ben böyle birşey yapmam! Haksız yere cana kıymak bizim hal ve şanımızdan değildir, dedi.

Bunun üzerine, ona:

– Ey Hubeyb! Ben sana Allah'ın emânıyla emniyet ettim. Sana verdiğim usturayı senin İlâhın için verdim. Yoksa, oğlumı öldüresin diye vermedim, dedim. Hubeyb:

– Ben senin oğlunu öldürecek bir kimse değilim! Dini-mizde haksız yere cana kıymak bize helâl değildir, dedi. Kendisini, hapisten çıkaracaklarını ve ertesi günü sabahle-yin de öldüreceklerini haber verdim.”

Müşrikler; öldürmek üzere kararlaştırdıkları gün gelince, Hubeyb'in zincirlerini çözdüler ve onu Mekke Haremi dışın-da bulunan, Mekke'ye iki fersah uzaklıkta olan Ten'im'e gö-türdüler. Kadın, çocuk, köle... Mekke halkının hemen hepsi, seyretmek için birlikte gittiler. Hubeyb ile beraber Zeyd de Ten'im'e götürülüyordu. Giderlerken birbirlerine, başlarına gelene karşı sabırlı olmayı, katlanmayı tavsiye ettiler.

Müşrikler Ten'im'de bir çukur kazdılar, kuru ve uzun bir ağaç gövdesini o çukura diktiler.

Hubeyb'i onun yanına götürdüler. Hubeyb:

– İki rekat namaz kılmak için bana müsaade ediniz, de-di. Kendisini, namaz kılmak için bıraktılar. Hubeyb, hafifçe iki rekat namaz kıldıktan sonra:

“Vallahi, eğer hakkımda ölümden korktu da namazı bu-nun için uzatıyor diye zannetmeyecek olsaydınız, namazı-mı uzatırdım!” dedi. O zamandan sonra, idâm edilen müs-lümanların, infâzdan önce namaz kılmaları âdet olmuştu. Daha sonra:

“Bunların hepsini helak et, birer birer canlarını al! Hiç-birini sağ bırakma! İlâhî! Ben şuracıkta düşman yüzünden başka yüz göremiyorum! İlâhî! Şuracıkta, Resûlüne elçi

olarak gönderilecek bir kimse bulamıyorum! Resûlüne selâmımı sen tebliğ et! İlahî! Biz Senin Resûlünün elçiliğini tebliğ ettik. Sen de bize yapılanı sabahleyin Resûlüne tebliğ et, diyerek dua etti.

Cebrail Aleyhisselâm, gelip bunu Peygamberimiz Aleyhisselâma haber verdi. Hubeyb'i darağacına kaldırıp sıkıca bağladılar.

Urve b. Zübeyr ve Musa b. Ukbe'den rivayet edildiğine göre; Bedir'de öldürülen müşriklerin oğulları, dar ağacında bağlı olan Hubeyb'i silahlarıyla yarmaya, yırtmaya giriştiler.

Hubeyb, okuduğu beyitlerde:

Her taraftan birçok halkın, çoluk çocukların kendisinin başına toplandığını, asılmak üzere uzun bir ağaç gövdesine yaklaştırıldığını, bağlı olduğu için herkesin elinden geldiği kadar kendisine düşmanlık ettiğini, hem çektiği mihnet ve meşakkat, hem de garipliğinden dolayı Cenab-ı Hakk'a şikayetlendiğini, din düşmanlarının yaptıkları, özellikle etlerini yarıp yırtmak suretiyle reva gördükleri işkencelerden dolayı kurtuluş ümidi kalmadığından Yüce Arş Sahibinden sabır istediğini, uğradığı bu musibetin Allah yolunda olduğu cihetle, kesilen, biçilen, yarılan, yırtılan uzuvlarından dolayı me'cur olacağını (sevap kazanacağını), teklif ettikleri küfür ve irtidadı kabul etmektense, ölümün kendisine daha kolay olduğunu, her ne kadar bir ara gözleri yaşla dolar gibi olmuşsa da yaş akmadığını ve er geç öleceği cihetle, kendisinin ölümden çekincesi olmayıp ancak Cehennem ateşinin hararetinden korktuğunu, hiçbir suretle düşmanlara boyun eğmeyeceğini, sabırsızlık göstermeyeceğini, dönüş yerinin huzûr-u ilahî olacağını... dile getirdi.

Beyitlerinin sonunda da:

– Ben Müslüman olarak öldürülmüş olduktan sonra, ölü-
müm ne suretle olursa olsun, aldırış etmem! Çünkü, onların
hepsi Allah yolundadır! O, dilerse, bu tarumar olan vücudu-
ma feyiz ve bereket ihsan eder, demişti. Kendisine:

– Dininden dönersen seni serbest bırakacağız, sana
eman vereceğiz, dedikleri zaman:

– Vallahi hayır! Benim için, Müslüman olarak öldürül-
mek, dinimden dönmekten daha hayırlıdır. Dünyayı bütün
içindekilerle beraber verseniz yine dinimden dönmem. Yüz
canım da olsa bu uğurda feda etmekten çekinmem, diye
cevap vermişti.

Bu cevap karşısında müşrikler hayrete düşmüşlerdi. Bu
nasıl bir inançtı? Ölüme giden yolun başında bulunan birisi
nasıl bu şekilde konuşabilirdi? Ama onların bilemediği bir
husus vardı: Hz. Hubeyb (radıyallâhu anh) için ölüm bir son
değil, ebedî bir hayatın başlangıcı idi. Bedir’de ve Uhud’da
şehîd düşen arkadaşlarıyla birlikte olmaya vesile idi.

Haris b. Bersâ der ki:

– Hubeyb b. Adıyy beddua ederken, ben de hâzir bu-
lunmuştum. Vallahi, bizden hiç kimsenin sağ kalmayacağı-
nı sanmıştım.

Muaviye b. Ebî Süfyan da:

– Hubeyb b. Adıyy’in öldürüleceği gün hazır olanlar
içinde, (babam) Ebu Süfyan’la birlikte orada ben de bulu-
nuyordum. Hubeyb’in duasından korkarak yere yattım,
demiştir.

Diğer rivayete göre; babası Ebu Süfyan hemen yere yat-

miş ve oğlu Muaviye'yi de birden çekip arkasının, kuyruk sokumunun üzerine düşürdüğü için onun rahatsızlanmasına sebep olmuş, rahatsızlığı da bir müddet geçmemiştir.

Huvaytib b. Abduluzâ, yapılan duayı işitmekten korkarak parmaklarını kulaklarına tıkamış, oradan kaçmıştı. Cübeyr b. Mut'im, o zaman, Hubeyb'in bedduasından korkup adamların arasına karışmıştı.

Saîd b. Âmir'e, arada sırada baygınlık gelirdi. Hz. Ömer, halifeliği sırasında, Saîd b. Âmir'in bu halini işitip sebebini sorunca, Saîd b. Âmir:

– Ey mü'minler emîri! Bende bir hastalık yoktur. Fakat, ben Hubeyb b. Adiy'ın öldürülmesi sırasında orada hazır olanlar içinde bulunmuş, onun bedduasını dinlemiştir. Vallahi, bunu ne zaman bir mecliste hatırlasam, muhakkak, üzerime baygınlık gelir, demiştir.

Nevfel b. Muaviye de der ki:

– Hubeyb beddua ederken, ben de orada ve ayakta idim. Onun bedduasından korkarak hemen yere yattım! Orada bulunup da Hubeyb'in bedduasından korkarak kaçışmayan bir kimse görmedim! Bir ay ve daha da fazla bir zaman, Kureyş'in meclislerinde Hubeyb'in bedduasından başka bir söz konuşulmamıştı.

Daha sonra müşrikler, Bedir savaşında öldürülmüş bulunanların oğullarından kırk çocuk bulup, her birine birer mızrak verdiler ve:

– Sizin babalarınızı bu öldürdü! Onu hafif hafif mızraklayınız, dediler.

Ukbe b. Hâris, darağacında bağlı bulunan Hubeyb'e

doğru gitti ve onu mızrakladı. Hubeyb'in göğsünden saplanan mızrağın ucu, sırtından dışarı çıktı!

Hız. Hubeyb'in yüzü Kabe'ye dönmüştü. Karşısında Beytullah'ı gören Hız. Hubeyb:

– Hamdolsun O Allah'a ki, yüzümü Kendisinin, Resülünün ve Mü'minlerin razı oldukları kıbleye çevirdi, dedi. Müşrikler Hubeyb'in yüzünü zorla Kabe'den çevirmeye çalışıyorlardı. Bunun üzerine Hız. Hubeyb (radıyallâhu anh) Cenab-ı Hakk'a şöyle niyazda bulundu:

– Allah'ım! Eğer ben senin katında hayırlı bir kul isem, yüzümü kıblene çevir!

Hız. Hubeyb (radıyallâhu anh) böyle dedikten sonra son bir gayretle yüzünü kıbleye çevirdi. Müşrikler ne kadar gayret ettilerse de Hız. Hubeyb'in yüzünü Kabe'den başka bir yöne çeviremediler. Oraya toplananlar bu manzara karşısında dehşete kapılmışlardı. Hubeyb:

– Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûlüh=Şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur! Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed (aleyhisselâm) O'nun kulu ve resûlüdür, diyerek şehadet getirdikten sonra ruhunu Yüce Allah'a teslim etti.

Bu yüce sahabi, Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın: “O benim Cennette refikimdir” sözüne mazhar olmuştu.²⁸

²⁸ Abdurrezzak, *Musannef* 5/355; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/294; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/325-329; Buhârî, *Sahih* 4/29, 5/41; Diyarbekrî, *Târihu'l-hamîs* 1/458; Ebu Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* 2/507; Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 4/63-67; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 6/200; İbn Abdilber, *İstiâb* 2/441; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe* 2/121-122; İbn İshak, İbn Hişam, *Sîre* 3/182-186; İbn Kayyım, *Zâdu'l-mead* 2/121-122; İbn Seyyid, *Uyûnu'l-eser* 2/41; İmam Muhammed, *Siyer* 1/227; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 4/244-250, Köksal Yayıncılık; Taberî, *Târih* 3/31; Vâkıdî, *Megâzî* 1/360-361; Zehebî, *Megâzî* 178, 189-190; Zührî, *Megâzî* 68.

HZ. ZEYD B. DESİNNE

Uhud savaşında bazı yakınları ölen müşrikler, müslümanlardan bunların intikamını almak istiyorlardı. Bu yüzden müslüman olduklarını söyleyip Efendimiz'den kendilerine öğretmen göndermelerini istemişlerdi. Recî' denen yerde Efendimiz'in gönderdiği 10 sahabîyi pusuya düşürmüşlerdi. Bunlardan biri de Zeyd b. Desinne idi.

Safvan b. Ümeyye, Zeyd b. Desinne'yi, babası Ümeyye'nin karşılığında öldürmek üzere, onu pusuya düşürenlerden satın almıştı. Onu zincirle bağlı ve tutuklu olarak bulunduruyordu.

Zeyd b. Desinne, geceleri teheccüd namazı kılar, gündüzleri oruç tutardı. Kendisine getirilen et yemeklerini yememesi, Safvan b. Ümeyye'nin ağırına gitmişti. Safvan b. Ümeyye, ona et yemeğini ne için yemediğini sorunca Zeyd b. Desinne:

– Ben Allah'tan başkasının adına kesilen hayvanın etini yemem. Fakat, sütü içerim, demişti.

Bunun üzerine, Safvan, ona her gün büyükçe bir kapla süt götürülmesini emretmişti. Zeyd b. Desinne sütle oruç tutar, orucunu da onunla açardı.

Zeyd b. Desinne şehit edileceği zaman, Safvan b. Ümeyye onu kölesi Nistas'la Harem dışındaki Ten'im'e gönderdi. Orada, müşriklerden birçok kimse toplanmıştı.

Ten'im'e aynı günde götürülen Zeyd b. Desinne ile Hubeyb b. Adıyy, karşılaştıkları imtihan hakkında birbirlerine sabır tavsiye ettiler. Ten'im'de kendisi için dar ağacı dikildiği zaman, Zeyd b. Desinne de Hubeyb gibi:

– İki rekat namaz kılayım, demişti. Kıldıktan sonra, kendisini darağacına kaldırıp bağladılar.

Müşrikler, Zeyd b. Desinne'ye:

– Gel, şu sonradan ortaya çıkarılan dininden dönüp bizim dinimize bağlan da, seni serbest bırakalım, dediler. Bunun üzerine Zeyd b. Desinne:

– Hayır! Vallahi, ben hiçbir zaman dinimden ayrılmam, cevabını vermişti.

Hz. Zeyd'in etrafını kalplerindeki siyahlık yüzlerine aksetmiş bir yağın gözü dönmüş müşrik sarmıştı. Kimisinin elinde kılıç, kimisinin elinde mızrak, kimisinin de okla yay bulunuyordu. Hz Zeyd'in (radiyallâhu anh) öldürüleceğini bildiği halde gayet sakin duruşu, onları kahrediyordu. Hz. Zeyd için ölmek, müşriklerin zannettikleri gibi bir “son” değil, bir “başlangıç”tı. Dünyadaki vazifenin sona eriş anıydı. Hiç ölmeyecek ebedî bir aleme gitmekti. Hem, Hz. Zeyd (radiyallâhu anh) müşrikler tarafından öldürülmekle en yüce

merite olan şehadet rütbesine kavuşacaktı. Bu inançla huzurluydu, sakindi, telaşsızdı...

Bir aralık, o zaman henüz müslüman olmamış olan Ebu Süfyan, Zeyd b. Desinne'ye şu soruyu yöneltmişti:

– Sana Allah adına and veriyor ve soruyorum: Şimdi yanımızda, senin yerine Muhammed bulunup da onun boynunu vurmamızı, senin ise ailenin içinde sağ salim yaşamayı arzu etmez misin?

Zeyd b. Desinne adeta kükreyerek şu cevabı vermişti. Verdiği bu cevap adeta orada bulunanların yüzünde bir tokat gibi şaklamıştı:

– Vallahi, ben ailem içinde sağ salim oturup da Muhammed Aleyhisselâm'ın, değil sizin yanınızda, hatta şimdi bulunduğu yerde bile, ayağına bir dikenin batmasına ve onu incitmesine razı olamam.

Bunun üzerine Ebu Süfyan:

– Ben, insanlar içinde, ashabının Muhammed'i sevdiği gibi, hiçbir kimsenin hiçbir kimseyi sevdiğini görmüş değilim, demekten kendini alamamıştı.

Müşrikler, Zeyd b. Desinne'yi, dininden döndürmek için oka tuttular. Fakat, bu da onun imanını ve İslâmiyete bağlılığını arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Müşrikler ne kadar ısrar ettilerse de, Hz. Zeyd, inancını onların yüzüne haykırmaktan çekinmiyordu. Yüksek sesle söylediği kelime-i tevhid Ten'im mevkiini çınlatıyordu. Vücuduna saplanan her ok ve mızrak darbesi karşısında “Allah!” diye haykırıyordu. Hz. Zeyd (radiyallâhu anh), dilinden

Allah lafzını hiç düşürmüyor ve sonunda şehadet rütbesine kavuşuyordu.

Zeyd b. Desinne'yi Safvan'ın kölesi Nistas şehit etti. Böylece, Peygamber âşığı Hz. Zeyd, cennetteki makamına yükseldi. Hz. Zeyd'in şehadetini haber alan Peygamberimiz ona duâ buyurdu.²⁹

²⁹ İbn İshak, İbn Hisam, 3/180-183, *Vâkıdî* 1/357, 361-362; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/56, Taberî, *Târîh* 3/30-31, Beyhakî, *Delâil* 3/327, İbn Seyyid, *Uyûnu'l-eser* 2/42, Ebu'l-Fidâ, 4/65-67; İbn Esîr, *Usdu'l-gâbe* 2/287; Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 4/65; İbn Esîr, *Kâmil* 2/168; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 4/252-253, Köksal Yayıncılık.

HZ. ÂSİM B. SÂBİT

Uhud savaşı bitmişti. Adal ve Kare kabilelerinden bir heyet Efendimiz'e gelerek müslüman olduklarını ve kendilerine İslam'ı öğretecek birkaç sahabi göndermelerini istemişlerdi. Hubeyb b. Adiy ve Zeyd b. Desinne gibi 10 kişiyi bulan bu sahabiler arasında bulunanlardan biri de Âsım b. Sâbit idi.

Rec'î denilen kuyunun başına geldiklerinde heyet, kötü niyetlerini açığa vurarak Benî Huzeyl kabilesini onlar aleyhine kışkırtmışlardı. Sahabiler her şeyden habersizken birden bire etraflarının sarıldığını görmüşlerdi. Bunun üzerine kendilerini müdafaa etmek için kılıçlarına sarılmışlar, diğer yandan da arkalarındaki dağa sığınmağa çalışmışlardı. Fakat karşıdakiler, "Sizi öldürmek istemiyoruz. Bizim istediğimiz, sizi Mekkeliler'e satarak onlardan bir şeyler almaktır" demişlerdi. Sahabiler'den Mersed, Halid b. Bukeyr ve Asım b. Sâbit:

– Vallahi biz hiç bir müşrikten söz ve eman kabul etmeyiz" demişlerdi. Hz. Asım, bulunduğu yerden müşrikleri ok

yağmuruna tutmaya başlamıştı. Bir yandan ok atarken bir yandan da müşriklere şöyle sesleniyordu:

– Ben güçlü ve zinde bir ok atıcısı iken ve yayımın üzerinde uzun ve geniş okları fırlatan bir kiriş bulunurken, size nasıl teslim olurum? Ölüm haktır ve dünya hayatı boştur. Allah'ın takdiri de ne ise, o olur. Eğer ben sizinle savaşmazsam anam ağlasın. Ben Süleyman'ın babasıyım ve Muhammed'e inene inanmış bir kimseyim. Püsküllü oklarım, ateş gibi parlayan yayım ve kaygan öküz derisinden kalkanım vardır. Düşmanlarımın, cins develerin sırtında oturmaları beni korkuya düşürmez. Ben Süleyman'ın babasıyım. Benim gibilerin ömrü hep savaş ve döğüşlerde geçer. Kavmim de hiç kimseye boyun eğmeyen, şerefli ve üstün bir topluluktur.

Müşriklerin gözü en fazla Hz. Asım b. Sabit'in üzerinde idi. Çünkü, Sülâfe isminde müşriklerin azıllarından bir kadın, Hz. Asım b. Sabit'in başını getirene mükafat vaad etmişti. Hz. Asım b. Sabit (radiyallâhu anh) Uhud harbinde bu azılı kadının iki oğlunu öldürmüştü. Sülâfe, Hz. Asım'ın başını ele geçirdiği takdirde onunla şarap içeceğine dair yemin etmişti.

Reci' denilen bu yerde görülmemiş bir çarpışma cereyan edecekti. Silahlı yüz kişiye karşı on kişi kendilerini kahrmanca müdafaa edecekti. Hz. Asım, ok torbasında ok kalmadığını görünce mızrağını çekti, bir müddet de onunla çarpıştı. Mızrağı da kırılınca kılıcını sıyırdı. Bu sırada üç sahabe daha şehadet şerbetini içmişti. Böylece dört kişi kalmışlardı. Zaten toplam 10 kişi idiler. Müşrikler gözleri dönmüş bir halde saldırmaya devam ediyorlardı.

Hız. Asım b. Sabit (radiyallâhu anh) sürüler halinde saldıran bu müşrikleri yarıp geçmenin imkansız olduğunu görmüştü. Fani dünyada geçireceği zamanın sonuna yaklaştığını anladı. Kalben Cenab-ı Hakk'a müteveccih olarak şu şekilde niyaz etti:

– Allah'ım! Müslüman olduğum günden beri senin yüce dinini müdafaa ve himaye etmek için nefsimi feda ettim. [Akabe biatından önce Müslüman olan Medine'li Hız. Asım b. Sabit, iştirak ettiği Bedir ve Uhud muharebelerinde büyük kahramanlıklar göstermiştir.] Bugün son günümdür. Sen de benim cesedimi muhafaza eyle!

Hız. Asım bundan sonra tekbirler getirerek müşriklerin içerisine daldı. Bir anda üzerine çullanan müşriklerin kılıç darbeleri ile şehid oldu. Son sözleri, Allah'ın cesedini muhafaza etmesi yönündeki duası ve getirdiği tekbirler idi.

Alacakları mükafatı düşünen müşrikler Hız. Asım'ın cesedinin yanına koşuştular. Tam başını kesecekleri anda bulut gibi bir arı sürüsü üzerlerine hücum etti.

Müşriklerin her birisi bir tarafa kaçmaya başladı. Biraz sonra yine Hız. Asım b. Sabit'in (radiyallâhu anh) cesedinin yanına doğru ilerlediler. Fakat arılar muhafız gibi cesedin etrafını sarmışlar, hiç kimseyi ona yaklaştırmıyorlardı. Bu sırada üç sahabeyi yakalamış olan müşrikler, cesedi ertesi gün almayı kararlaştırarak oradan uzaklaştılar.

O gece görülmemiş bir yağmur yağdı. Her taraftan seller akıyordu. Bu seller Hız. Asım'ın cesedini de sürükleyip götürdü. Ertesi sabah Hız. Asım'ın cesedinin bulunduğu yere giden müşrikler elleri boş olarak geri dönmüşlerdi.

Cenab-ı Hak, uğruna hayatını feda etmekten çekinmeyen bu kutlu sahabînin duasını kabul etmiş ve müşriklerin onun mübarek cesedine dokunmasına müsaade etmemişti.

Bundan dolayı, olayı işiten Hz. Ömer şöyle demişti:

– Arılar onu korudu. Allah mü'min kulunu işte böyle korur. Asım sağlığında, ne müşrik bir kadının, ne de müşrik bir erkeğin kendisine dokunmamasını isteyerek Allah'a dua etmişti. Sağken yeminini korudu. Vefat ettiğinde de Allah onu korudu.³⁰

³⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 9/145; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/112.

HZ. EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ

Allah Resûlü'nün hicret yolculuğunu haber alan Ebû Eyyûb, her gün Medine'ye yakın Hire adı verilen yerde O'nun yolunu gözlemeye başlamıştı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ensâr ile Muhacirler arasında gerçekleştirdiği "kardeşlik"te Ebû Eyyûb'e kardeş olarak Hz. Mus'ab b. Umeyr'i seçmişti. Ebû Eyyûb'un evinde yedi ay kalan Resûlullah'a Medine'de mihmandarlık yapan Ebû Eyyûb, Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün gazvelerde Resûlullah'ın yanında bulunmuştu.

Bir keresinde Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İstanbul'un fethini ashâbına anlatıp, "İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir" diye bir müjdeyi bildirmişti.

Hicrî 52. yılda Muaviye oğlu Yezid kumandasındaki Müslümanlar İstanbul'u kuşatmışlardı. Allah'ın isminin dünyanın dört bir yanına yayılması husûsunda büyük gay-

retler gösteren Müslümanlar İstanbul'un fethini de şiddetle arzuluyorlardı. Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî bu seferin hazırlanması için çok çalışmış ve sefere karşı çıkanlara öğütlerde bulunmuştu. Uzun bir yolculuk yapan Ebû Eyyûb yaşının çok ilerlemesinden dolayı İstanbul'a yaklaştıkları bir sırada hastalanmış ve yatağa düşmüştü. Hasta yatağından harbin seyrini takip ediyor ve bir an önce iyileşip savaşmayı arzuluyordu.

Bir rivayette anlatıldığına göre, Ebû Eyyûb, savaş meydanında İslâm askerlerini aşır Rumlara tek başına saldırıp Rumların içine kadar ilerlemiş ve geri dönmüştü. Bu hareketi birkaç kez tekrarlamıştı. Herkes onun, kendisini tehlikeye attığını, Kur'ân'da ise "kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" buyurulduğunu söylüyordu. O ise: "Ayeti yanlış anlamayın. Kendimizi tehlikeye atmak, düşmana hücum etmek değil, asıl tehlike mallarımızın bakımı ile uğraşır cihadı terketmektir" demişti.

Ordu kumandanı Yezîd bin Muaviye kendisini bizzat gelip ziyaret etti. İyi olması temennisinde bulundu. Yezîd'in ziyaretinden memnun olan Ebû Eyyûb el-Ensârî ecelinin yaklaştığını hissederek, Peygamber Efendimiz'in:

– Kostantiniyye'de kalenin yanında salih bir kimse defin olunacaktır, hadîs-i şerîfini nakletmiş arkasından da:

– Temenni ederim ki o kişi ben olayım, demişti.

Ebû Eyyûb hazretlerinin en son sözleri şu vasiyeti oldu:

– Şayet burada vefat edersem, cenazemi hemen defnetmeyin. Cesedimi, götürebileceğiniz en uzak noktaya, surlara en yakın yere kadar götürüp, oraya gömünüz. Üze-

rimde Allah yolunda harbettığınızı, atlarınızın nal seslerini duyayım.

Ebû Eyyûb'un ölüm döşeğinde şu hadisi rivâyet ettiği de zikredilir:

– Bir insan Cenâb-ı Hakk'a ortak koşmaksızın ruhunu teslim ederse, Allah onu cennete koyar.

Mihmandâr-ı Nebevî, yukarıdaki sözünden anlaşıldığı üzere adeta, manevî olarak defnedileceği yeri görmüş ve Müslümanların hayâli olan İstanbul fethine bir adım daha yaklaşmak istemişti. Gerçekten bir müddet sonra Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî ruhunu Rahman'a teslim eyledi.

Ordu komutanı Yezid, Ebû Eyyûb'un tabutunu askerlerin ortasına almış, askerler de çarpışmalarda bu tabutu koruyarak ilerlemişlerdi. İstanbul surlarını korumakta olan Bizans kumandanı bu garib durumu görünce, "Bu nedir?" diye sormuş, Yezid de:

– Bu, bizim peygamberimizin sahâbisidir. Bize senin ülkende içerilere doğru götürülüp gömülmesini vasiyet etti. Biz de onun bu isteğini yerine getireceğiz. Bunun üzerine Bizans kumandanı:

– Siz ne akılsız insanlarsınız. Sen dönüp gidince biz onu köpeklerle yem ederiz. Bunun üzerine Yezid:

– Eğer onun kabrini açtığınızı veya cesedine birşey yaptığınızı duyacak olursam, ben de bütün Suriye'de, öldürmedik Hıristiyan, yıkmadık kilise bırakırsam, bu ölüye ikramıma sebep olan zat-ı Peygamber'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) inkâr etmiş olayım. Bunun üzerine kumandan şöyle demiştir:

– Ben onun kabrini elimden geldiğince koruyacağıma Mesih hakkı için söz veriyorum. Vasiyeti üzerine askerler, onun nâşını, elleri üzerinde ordunun vardığı en uç noktaya taşıdılar. Onu tekbir ve duâlarla defnettiler. Surların dışına defnedilen Ebû Eyyûb’un kabrinin üzerinde sonradan bir kubbe yapılmış ve bu mübarek sahabînin kabri Müslümanların ve Hıristiyanların saygı gösterdikleri bir yer olarak korunmuştur. Onun kabrinin korunması ile ilgili olarak, yıllar öncesinde Efendimiz’in O’na yaptığı bir duayı hatırlamakta fayda vardır. Ebû Eyyûb el-Ensari hazretleri, Hayber savaşından dönülürken Resûlullah’ın çadırının çevresinde kendiliğinden bütün gece nöbet tutmuş, Resûlullah onun için:

– Allah’ım, beni koruyarak gecelediği gibi, sen de Ebû Eyyûb’u koru, diye dua etmiştir.

Buraya defnedilen Ebû Eyyûb müslümanların İstanbul’da bir sembolü haline gelmiştir. İstanbul, ashab devrinden başlamak üzere defalarca muhâsara edilmiş, nihâyet bu şehri fethetmek 1453 yılında Fatih’e nasip olmuştur.³¹

³¹ İbn İshâk, İbn Hişâm, *es-Sîre* 2/100, 3/354-355; Hâkim, *el-Müstedrek*; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3/458, 4/335; Beyhâki, *es-Sünenü’l-Kübrâ* 9/99; İbn Sa’d, *et-Tabakat* 3/485-484; İbn Abd Rabbîh, *el-İkdü’l-Ferîd* 2/213; İbn Abdilberr, *el-İstiâb* 4/1606; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe* 6/25; ez-Zehebî, *Siyer A’lâmü’n-Nübelâ* 2/288-290.

HZ. EBÛ HUREYRE

Ebu Hureyre'nin asıl adı Abdurrahman b. Sahr'dır. Ne sebeple Ebû Hureyre diye künye edindiğini kendisi şöyle açıklamıştır: “Bir kedi bulmuştum, onu elbisemin yeminde taşırdım; bundan dolayı Ebû Hureyre (kedicik babası) künyeyle çağrılır oldum.”

Ebu Hureyre, hoş sohbet, ince duygulu ve saf gönüllü idi. Emirlik ve valilik ona kibir vermemiş, bilakis alçak gönüllülüğünü arttırmıştı. Hatta bir keresinde, Medine valisi Mervan'a vekâlet ettiği sıralarda, üzerine semeri bağlanmış bir eşekle, hurma lifinden örülmüş bir başlık başında olduğu halde çarşıya çıkmış ve “Savulun, emir geliyor!” demişti.

Ebu Hureyre, iffet sahibiydi, eli açık ve cömertti. Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonraki fitne olaylarında köşesine çekilmişti. Hayatını ibadet ve ilimle geçiren Ehl-i Suffe'nin en ileri gelen simalarından idi. Müslüman olduğu andan Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) vefatına kadar

ondan ayrılmayan bir sahâbîsi olmuş, kendisini O'nun hizmetine adamıştı. Efendimiz'den en fazla hadis rivayet eden sahabî ünvanı da kendisine aitti.

Ebû Hureyre hazretleri her gün onbir bin tesbih çekerti. Allah korkusu, mahşer gününün hesâbından bahsedilince titremeye başlar, bazen ağlayarak kendinden geçerti.

Ebu Hureyre'nin arkadaşlarından biri anlatır: “Bir defasında Medine'ye Ebû Hureyre'yi ziyaret için gelmişim. Resûlullah'ın kıyamet gününe dair bir hadîs-i şerîfini rivâyet ederken, birden bire feryad edip, kendinden geçti. Bir müddet sonra kendine gelince neden böyle yaptığını sordum. Bana dedi ki:

– Biliyor musun? Kıyamet günü için Resûlullah buyurdu ki: “Kıyamet günü Allah Teâlâ'nın insanları hesaba çekeceği gündür. Kur'ân-ı Kerîm'e, O'nun emirlerine uyanlar makbul olup, uymayanlar cezalandırılacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'i bilip okuyan, öğrenip öğretenlerden amel etmeyenlerin vay haline!” Kur'ân-ı Kerîm'de insanlara emirler vardır. Fakiri himâye etmek, sadaka vermek, akrabâyı ziyâret etmek... Bunların hepsini yerine getirmek gerekir. İşte bunun için kıyamet gününden korkarım.”

Ömrünün son günlerinde hastalanmıştı. Hastalığını duyanların ziyarete gelmesiyle büyük bir kalabalık toplanmıştı. Hastalığı ağırlaştığında:

– Allahım' sana kavuşmayı arzuluyorum. Bunu bana nasib eyle, demişti.

Hemmam'ın anlattığına göre, **Ebu Hureyre** ölüm zamanı geldiğinde ağlamaya başladı.

– Seni ağlatan nedir, diye sordular.

– Ahiret azığının azlığı, yolculuğun zorluğu, kurtuluşun uzaklığı, cennet ya da cehennemle bitecek meçhul bir son, cevabını vermişti.

Ayrıca Abdurrahman b. Mihran'ın bildirdiğine göre, **Ebu Hureyre**'nin (radiyallâhu anh) ölüm anında şöyle vasiyet bulunduğu bildirilmiştir:

– Üstüme çadır dikmeyin. Arkamdan buhurdanlık tütürmeyin. Beni kabre çabuk ulaştırın. Çabuk olun.

Daha sonra da hep hayatı boyunca yaptığı işi yapmış, yani Efendimiz'in o güzel beyanlarından birini daha aktarmış, tabutun çabuk götürülmesi gerektiği ile ilgili hadisi zikretmişti.³²

³² Zehebî, *Tezkire* 1/33; İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübrâ* 1380/1960, 4/336, Beyrut; İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe* 4/205, Mısır 1328.

HZ. EBÛ ZER EL-GIFÂRÎ

Ebû Zer el-Gıfârî hazretleri, Ashab-ı kiramın meşhurlarından olup, zahidliği ve sözünde durmadaki sadakatiyle meşhurdu. Ömrünün sonuna kadar hep böyle kaldı. Bu hususta Resûlullah Efendimiz, “Dünyaya Ebû Zer’den daha sadık kimse gelmedi” buyurmuşlardır.

Ebû Zer, dünyaya hiç değer vermezdi. Son derece kanaatkâr, fakir ve yalnız yaşardı. Peygamber Efendimiz bu sebeble ona “Mesîhu’l-islâm” lâkabını vermişti. Peygamberimize tam bağlanıp, O’nun sevip beğendiğini seven, O’nun sevmediğini ve beğenmediğini sevmeyen Ebû Zer, Resûlullah’ın vefatında da yanında bulunmuştu. Peygamberimizin vefatından sonra Şam’a çekilip, mahzun ve yalnız bir hayat yaşamıştı.

Tebük muharebesinde Ebû Zer el-Gıfârî hazretlerinin devesi pek zayıf ve dayanıksız olduğu için geride kalmıştı. Yolun ortasında devesi çöküp kalınca, devesinden indi. Eşyasını sırtına yükleyerek orduya yetişti. Yalnız başına

tenha bir yere oturdu. Peygamberimiz, Hz. Ebû Zer’i böyle tenhada görünce “Allah Teâlâ, yalnız başına yürüyen, yalnız başına vefat edecek olan ve yalnız başına haşrolunacak olan Ebû Zer’e rahmet eylesin.” buyurmuşlardır.

Hz. Ebû Zer şüphelilerden ve haramlardan son derece sakınırdı. Evinde bir günlük nafakasından fazlasını bulundurmaz, hep fakirlere dağıtırdı. Herkesin böyle yapmasını isterdi. Fakat etrafındaki zenginler Ebû Zer’in bu durumuna katlanamayınca, bu durumu Hz. Osman’a bir mektup ile bildirdiler. Hz. Osman ile görüşen Ebu Zer, izin alarak Medine’ye gitmek istedi.

Hz. Osman müsaade buyurdular ve bir deve sürüsü ile iki köle verdiler. Yeterli miktarda yiyecek ve hediyeler ile Medine-i Münevvere yakınlarındaki Rebeze adındaki köye gitmesini söylediler. Ailesi de Şam’dan buraya gönderildi. Ebû Zer el-Gıfâr hazretleri buraya bir mescit yaptırdı. Vefat edinceye kadar, gelenlere İslâm dînini anlattı. Kalan ömrünü burada geçirdi.

Ebû Zer el-Gıfârî hazretlerinin burada yalnız ve garip bir hayatı oldu. Hayatı gibi vefatı da pek garip oldu. Vefatına yakın hanımı, kendisinin doğru dürüst giyecek bir elbisesi olmadığı için ona bir elbise aramaya koyulmuştu. Eşine dedi ki:

- Elbisen çok eskidi, bir yenisini bulamaz mıyız?
- Bize artık elbise değil, kefen lâzımdır! Üstelik sana, iyi haberlerim var.
- Hayırdır İnşâallah efendi...

– İnşâallah yakında, Allah'ın sevgilisi Peygamber Efen-
dimiz'e kavuşacağım. Ey ölüm! Çabuk gel, rûhum Rabbi-
me kavuşmak sevgisiyle çırpınıyor.

Hanımı ağlamaya başladı.

– Niçin ağlıyorsun hanım?

Kadıncağz bir şeyler söylemek için dedi ki:

– Nasıl ağlamayayım! Gerçekten vefat etsen, ben bura-
larda tek başıma ne yaparım? Sonra bir kefen bezimiz bile
yok. Ayrıca kadın başıma, seni nasıl defnedebilirim?

– Şimdi kapıya çık bakalım! Gelen giden var mı?

Hanımı gözlerinin yaşını sildi. Kapı önüne çıktı. Uzak-
lara, ufuklara baktı, baktı. Issız çöl rüzgârlarından başka,
ne gelen vardı, ne giden! Üzüntüyle içeri döndü. Başını
salladı:

– Bilirsin ki, hac mevsimi geçti. Bu günlerde, şu ıssız çö-
le, kimin yolu düşebilir?

– Gelirler! Gelirler! Sen şimdi kalk! Bir keçi kes; pişir-
meye başla! İyi kalbli Müslüman bir cemaat gelince, onlara
ikrâm edersin. Sakın, yemedi onları saliverme!

Hanımı, tekrar dışarı çıktı. Gözleri nemli, eşinin istek-
lerini yerine getirmeye başladı. Yemek pişirirken yolu da
gözlüyordu. İşte bu sırada ufukta, bir toz bulutu belirdi. Bu-
lut yaklaştı, yaklaştı.

Nihâyet atlılar ve develiler, açıkça belli oldular. O za-
man kadıncağz buruk bir sevinçle içeri koştı:

– Müjde efendi! Söylediğin gibi, gelenler var!

Yaşlı Sahâbînin gözleri parladı ve dedi ki:

– Elhamdülillah! Çok şükür, geldiler demek. Öyleyse, gel de şu yaşlı vücûdumu, Kibleye doğru çevirelim.

Sonra kelime-i şehâdet getirip vefat etti. Son sözleri kelime-i şehadet olmuştu. Kibleye döndükten sonra Hz. Ebû Zerr’in:

– Bismillahi ve billahi ve alâ milleti Resûlullah, diyerek ruhunu Hak Teâlâ’ya teslim ettiği de rivayet edilir. Hanımı, efendisinin dediklerini yaptı. Sonra tekrar, kapı önüne çıktı. Yolcular gelmişlerdi.

Bunlar Abdullah bin Mes’ûd, Mâlik bin Eşter ve bazı Müslümanlardı. Kadıncağız eliyle, gelenlere evi gösterip sordu:

– Ebû Zer içerde, vefat etti. Onu kefenleyip, ecre, sevâba nâil olmak istemez misiniz?

Bu ismi duyan kâfile mensupları, “Böyle mübarek bir zâtın cenazesinde bulunmak, Allah Teâlâ’nın bize hususi bir kerem ve lütfudur.” diyerek, hep birlikte Ebû Zer hazretlerinin hizmetine koşular.

Abdullah bin Mes’ûd’un verdiği kefenle kefenlendi ve cenâze namazını da, Abdullah bin Mes’ûd kıldırdı. Kafile tam gitmek üzereyken hanım, Ebu Zerr’in, hazırlanan etten yemeden gitmemelerini tenbih ettiğini söyledi. Kafile yemeği yiyerek hep birlikte Medîne’ye döndüler. Hz. Osman da Ebu Zerr’in çoluk çocuğunu kendi himâyesine aldı.

Ebû Zer vefat ettiğinde bir evi, üç koyunu ve birkaç keçişinden başka malı yoktu.³³

³³ İbnü'l-Esir, *Üsdül-Gâbe* 6/99-101; Hayreddin Zirikli, *el-A'lâm* 2/140.

HZ. HALİD BİN VELİD

Efendimiz'in kendisi hakkında "Ne güzel kul" buyurduğu, "Seyfullah" yani 'Allah'ın kılıcı' lakaplı yüce sahabinin ömrü hep harp meydanlarında geçmişti.

Hâlid bin Velîd hazretleri, başında sarığı arasında bir sakal-ı şerîf taşırdı. Bunu taşıdığı her muhârebede zafer kazanırdı. Bütün savaşlarda muzaffer olmasının sebebini sorduklarında, sarığını çıkarıp, içindeki mübârek sakal-ı şerîfi gösterir ve onun sayesinde zafer kazandığını söylerdi.

Hz. Halid bin Velid, hicrî 21 yılında Humus'ta hastalanmıştı. Vefat edeceği sırada kılıcını istedi. Kabzasını tutarak şefkatle okşadı. Sonra:

– Nice kılıçlar elimde parçalandı. İşte bu benim ölümümü görecektek olan son kılıcımdır. Beni en çok üzen, hayatı hep savaş meydanlarında geçip, yatak yüzü görmemiş olan bu Halid'in yatakta ölmesidir. Resûlullah'ın hiçbir ashâbı, rahat yatağında ölmedi. Ya savaş meydanlarında veya uzak beldelerde İslâm'ı yayarken garib olarak şehid

oldu. Ah Halid!... Şehid olamayan Halid! Harb, benim etimi çiğneyemedi. Şehidlik mertebesi hariç elde etmediğim makam kalmadı. Vücûdumda bir karış yer yoktur ki, ya kılıç yarası, ya bir ok yarası veya bir mızrak yarası olmasın. Ömrü, İslâm'ı yaymak için savaşlarda at koşturan kimse-
nin sonu, böyle yatak üzerinde mi olacaktı? Ölümümün, harb meydanında, atımın üzerinde, düşmana Allah için kılıç sallarken şehid olarak gerçekleşmesini ne kadar arzu ederdim.” dedi.

Sonra Yermük savaşını hatırlayarak:

– Ah Yermük günü... İnsan kanlarının vadide sel gibi aktığı Yermük!... Şiddetli bir kırağının olduğu gece, gökten boşanan yağmura karşı kalkanımın altında gecelediğimi unutamıyorum. O gece Muhacirlerden kurulu akıncı birliğinde baskın yapmak için sabahı zor etmiştik. Ah Yermük harbi... Üç bin yiğitle, yüzbin küffara karşı zafer kazandığımız Mûte'yi bile unutturdun!..

Ey yakınlarım! Cihada sarılın. Bu topraklar ancak cihad etmekle korunabilir. Yermük, Rumlarla yaptığımız ilk büyük muharebedir. Bundan sonra, daha nice savaşlar birbirini takip edecektir. Sakın gaflete düşmeyin!... Şimdi, kendimi at kişnemeleri arasında, Allah Allah nidalarıyla insanlara dar gelen Yermük Vâdisi'nde hissediyorum. Valahi Rabbimden beni her gazâda diriltmesini ve o savaşın hakkını vermeyi isterim...” dedi.

Daha sonra da:

– Vasiyetimi bildiriyorum, beni ayağa kaldırın, deyince kendisini ayağa kaldırdılar. Sonra da:

– Beni bırakınız, artık beni şimdiye kadar hep kendisini taşıdığım kılıcım taşıyın, diyerek kılıcına dayandı ve şunları söyledi:

– Ölümü, savaşmışım gibi ayakta karşılayacağım. Öldüğüm zaman atımı muharebede tehlikelere dalabilen bir yiğide veriniz. Atım ve kılıcımdan başka bir şeye sahip olmadan öleceğim. Mezarımı, bu kılıcımla kazanınız. Kahramanlar kılıç şakırtısından zevk alır.

Bu sözlerini söyledikten sonra yatağına düşen Halid b. Velid, kelime-i şehâdet getirerek ruhunu Rahmân'a teslim eyledi.³⁴

³⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe* 1/413-415; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/103-112; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/1360; Ebû Dâvûd, *Sünen* 1/163.

HZ. AYYÂŞ B. EBÎ REBÎÂ

Hz. Ayyâş, ilk müslüman olanlardan idi. Efendimiz (sallalâhu aleyhi ve sellem) Dâr-ı Erkam'a girmeden önce müslüman olmuştu. O, aynı zamanda Habeşistan'a hicret edenlerin arasında idi.

Yermük muharebesinde İslam ordusu kendisinden yaklaşık yedi kat daha kalabalık olan Bizans ordusu karşısında tarihe şanla geçecek bir mücadele veriyordu. Müslümanlar, şehit olma arzusu ile düşman saflarına atılıyorlardı.

Hz. Ayyâş da bunlardan birisi idi. Arkadaşları Haris ve İkrime ile birlikte düşman saflarına dalmışlardı. Büyük bir şevkle savaşıyorlardı. Gözlerinde, şehadet rütbesiyle bekâ alemine gitmekten başka bir şey görünmüyordu.

Hz. Ayyâş etraflarının kat be kat düşman askerleriyle çevrildiğini gördü. Arkadaşlarını ikaz ederek çemberi yarmalarını söyledi. Ne var ki bu mümkün olmadı. Her üçü de aldıkları ağır kılıç ve mızrak yaraları ile atlarından yuvarlanmışlardı. Düşmanlar onları öldü zannederek oradan uzaklaştılar.

Hız. Ayyâş ve arkadaşları son nefeslerini vermek üzereydiler. O esnada, harp meydanını dolaşarak, amcasının oğlu Hâris'i ve diğer arkadaşlarını arayan Hız. Huzeyfe, onları gördü. Koşarak Hız. Hâris'in yanına gitti. Kırbasını çıkararak "Su istiyor musun?" diye sordu. Hâris'in konuşacak hali yoktu. Ancak bakışlarıyla istekli olduğunu anlatıyor ve "Çabuk, yetiştir." demek istiyordu. Hâris, tam suyu içeceği esnada biraz ileride yatan İkrime'nin sesi duyuldu. İkrime: "Su! Su! Allah rızası için bir damla su!" diye inliyordu. Hâris bu yalvaran sesi duyar duymaz, içmekten vazgeçti ve gözleriyle Hız. Huzeyfe'ye işaret ederek suyu İkrime'ye götürmesini istedi. Hız. Huzeyfe alelacele İkrime'ye doğru gitti. İkrime'nin başını dizine dayadı, kırba ile su içirmeye çalıştı. İkrime tam suyu yudumlamaya başlayacakken bir ses daha duyuldu. Bu ses: "Su! Su! Ne olur, bir tek damla olsun su!" diyordu.

İkrime, sesin geldiği tarafa döndü ve Hız. Huzeyfe'ye bakışlarıyla suyu sesin sahibine götürmesini istedi. Bu sesin sahibi Hız. Ayyâş idi. Hız. Huzeyfe bu defa hızla Hız. Ayyâş'ın yanına vardı. Ne var ki artık Hız. Ayyâş su içecek halde değildi. Ruhunu teslim etmek üzere idi. Hız. Huzeyfe, Hız. Ayyâş'ın şöyle dediğini işitti:

– İlahi! İman davası uğrunda canımızı fedâ etmekten asla çekinmedik. Artık bizden şehadet rütbesini esirgeme. Hatalarımı affeyle!

Hız. Ayyâş bu sözleri söyledikten sonra, kelime-i şehadeti söylemeye başladı. Bitirir bitirmez de ruhunu Rahman'a teslim etti.

Hz. Huzeyfe, Hz. Ayyâş'ın şehid olduğunu görünce elindeki kırba ile geriye döndü ve bir koşuda İkrime'nin yanına vardı. Kırbayı uzattı. Ne var ki İkrime de şehid olmuştu. Oradan amcası oğlu Haris'in yanına koştu. Onun da şehid olduğunu gördü.

Üç arkadaş ebedî alemlerine göçecekleri zamanda bile nefislerini arkadaşlarına tercih etmede birbirleriyle yarışmışlardı. Hz. Huzeyfe bu tablo karşısında gözyaşlarını tutamayıp ağlamaya başlamıştı.³⁵

³⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 4/20-21.

HZ. EBU TALHA EL-ENSARİ

Hz. Muaviye'nin Kıbrıs seferi için asker topladığını işiten Hz. Ebu Talha büyük bir heyecanla yakınlarına şöyle seslenmişti:

– Çabuk hazırlayın silahlarımı, cihada gideceğim.

Bedir, Uhud ve diğer pek çok harbin destanlar yazan bu namı bahadırı o esnada oldukça yaşlı idi.

Oğulları ve torunları, Hz. Ebu Talha'ya (radiyallâhu anh) şöyle dediler:

– Sen, Resûlullah ile birlikte cihad ettin. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde de bütün seferlere katıldın. Savaş meydanlarında şanla kılıç salladın. Artık sıra bizde. Allah yolunda cihad etmek artık bize düşer. Sen yaşlandın. Yerde otur ve ibadetinle meşgul ol. Müsaade buyur da senin yerine biz gidelim!

Bu sözleri işiten kahraman sahabi:

– Hayır, olamaz. Ben gideceğim. Elim kılıç tuttukça,

parmaklarımda derman oldukça, Allah yolunda cihad edeceğim, diyordu.

Yakınları engel olamadıkları Ebu Talha'yı dualarla yolcu ettiler. Hz. Ebu Talha, büyük bir memnuniyetle gemiye bindi. Onun aralarında bulunuşu islam ordusunun şevkini arttırmıştı. Hepsi de onun menkıbelerini biliyorlardı. Onun Uhud harbinde nasıl vücudunu Kainatın Efendisi'ne siper ettiğini ve sık sık:

– Ya Resûlallah! Anam babam sana fedâ olsun. Başını uzatma ki, düşman oku sana bir zarar vermesin. Eğer sana bir zarar gelecek olursa, bütün insanlık helak olur, dediğini bilmeyen yoktu.

Mütevazi İslam donanmasının yola çıktığı ilk günde, deniz havasına alışık olmayan Hz. Ebu Talha hastalanmıştı. Durumunun gittikçe ağırlaştığını görünce, arkadaşlarını baş ucuna topladı. Onlara cesedinin mutlaka Kıbrıs'a defnedilmesini vasiyyet etti. Daha sonra kelime-i tevhidi söyledi ve ruhunu teslim etti.

Kıbrıs'ı fetih için yola çıkan müslümanlar, bu muazzez sahabinin cesedini gemide muhafaza ettiler. Yedi gün sonra Kıbrıs'a ayak bastıklarında, cesedi karaya çıkararak defnettiler.³⁶

³⁶ İbn Abdî'l-Berr, *İstîâb* 2/553-554; İbn Hacer, *İsabe* 2/607-608; İbnu'l-Cevzi, *Sıfatu's-Safve* 1/477-478.

HZ. ÜMMÜ HARAM

Efendimiz'in süt halası olan Ümmü Haram binti Milhan (radiyallâhu anhâ) şehitlik özlemiyle yanan bir hanım sahibi idi. O, Kıbrıs'ın manevi bekçisi olan, "Hala Sultan" adıyla meşhur, şecaat sahibi kahraman bir İslam kadını idi. O, daha Efendimiz'e peygamberlik gelmeden önce Medine'de doğdu. Hazrec kabilesinin Beni Neccar koluna mensuptu ve Efendimiz'in en yakınlarından Enes b. Malik'in de teyzesi idi.

İki cihan güneşi Efendimiz, zaman zaman süt halası olan Ümmü Haram'ın evini ziyaret ederdi. Bazen öğle üstü kaylûlesini orada yaptığı olurdu. Yine bir defasında Allah Resûlü evlerine teşrif etmiş ve orada bir süre uyumuştur. Uyandığında tebessüm ettiğini görünce sormuştu:

– Anam babam sana fedâ olsun Yâ Resulallah! Niçin gülüyorsun? Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştu:

– Rüyamda ümmetinden bir topluluğun gemilerle denize açıldığını gördüm; onun için sevincimden güldüm. Bu sözleri işitince dayanamayıp:

– Peki, Yâ Resûlallah! Dua et de ben de onların arasında olayım, demişti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz müjdeyi vermişti:

– Evet, sen de onların arasındasın ve ilklerindensin.

Yıllar sonra Efendimiz, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer ebedî aleme irtihal etmişlerdi. Halifelik makamında Hz. Osman bulunuyordu. Hz. Muaviye (radiyallâhu anh) Hz. Osman'a (radiyallâhu anh) müracaat ederek:

– Ya Emire'l-Mü'minin! Bir donanma kurmak ve İslam dinini deniz aşırı ülkelere götürmek ve Kıbrıs'ı fethetmek istiyorum, ne dersin? demişti. Hz. Osman (radiyallâhu anh) da müsaade ederek derhal hazırlığa başlanılmasını istemişti. Bunun üzerine Hz. Muaviye (radiyallâhu anh) bir yandan gemileri inşa ettirirken, öte yandan da cihad için asker toplamaya koyulmuştu. Hz. Muaviye'nin (radiyallâhu anh):

– Ey Müslümanlar! Allah için can fedâ edecek varsa bize katılsın. Biz Allah'ın inayetiyle Kıbrıs üzerine yürüyeceğiz! şeklindeki davetini işiten mü'minler akın akın gelmiş, gönüllü olarak yazılmışlardı. Gönüllüler içerisinde, Hz. Ebu Zer (radiyallâhu anh), Hz. Ebu'd-Derda (radiyallâhu anh) Hz. Ubade b. Samit (radiyallâhu anh) ve hanımı Ümmü Haram da vardı.

Hz. Ümmü Haram'ın (radiyallâhu anhâ) bulunduğu bu İslam donanması Kıbrıs'ın fethine gidiyordu. Peygamber Efendimiz'in halazadesi Ümmü Haram, uçsuz bucaksız denize baktıkça yüreğinde bir sevinç ve inşirah duyuyordu. Akdeniz'in mavi sularında kayarcasına giden, ilerideki muhteşem İslam donanmasının öncüleri olan gemidekiler büyük

bir şevk içerisindeydi. Sanki bayram yerine gidiyormuşçasına sevinç dolu idiler. Hz. Ümmü Haram'ın (radiyallâhu anhâ) huzur ve mutluluğu ise hepsinden fazla idi. Efendimiz'in yıllar önce verdiği müjde o gün gerçekleşmişti.

Hz. Ümmü Haram (radiyallâhu anhâ) sefere birlikte çıktığı kocası Hz. Ubade b. Samit'e (radiyallâhu anh) yıllar önce ce-reyan eden hadiseyi hatırlattı. İkisi de o günü yeniden yâd ettiler ve Allah Resûlü'ne salat ü selam gönderdiler.

Hz. Ümmü Haram, seksen altı yaşında olmasına rağmen, bu zahmetli yolculuğa katlanıyor, oradaki insanlara İslâmiyet'i bildireceklerini, onların da kurtuluşa, saadete kavuşacaklarını düşünerek, teselli buluyordu. İslam ordusu Kıbrıs'a ayak bastığında, Hz. Ümmü Haram'ın (radiyallâhu anhâ) sevincine diyecek yoktu. Ezan-ı Muhammedî'nin yeni bir beldede şehbâl açmaya başladığını görmek onu ziyadesiyle mesrur etmişti.

Kıbrıs'ta çarpışmaların ilk günlerinde Hz. Ümmü Haram (radiyallâhu anh) rahatsızlandı. Hastalığı ağırlaşınca kocasına ve yakınlarına, kendisini Kıbrıs'a defnetmelerini vasiyyet etti. Daha sonra okunan Kur'ân sesleri arasında, kelime-i şehadet getirerek ruhunu Rahman'a teslim etti.

Müslümanlar, bu kahraman kadını Kıbrıs'a defnettiler. Kıbrıs topraklarının manevi bekçileri arasında nice şehidlerle birlikte Resûlullah'ın halazadesi Hz. Ümmü Haram (radiyallâhu anhâ) da bulunmaktaydı.³⁷

³⁷ İbn Abdil-Berr, *İstîfâh* 4/1931; İbn Hacer, *İsabe* 8/189; İbn Sa'd, *Tabakat* 8/435.

HZ. HASAN

“Cennet gençlerinin Efendisi.” Bu vasfı ona biricik dedesi Allah Resûlü vermişti. Efendimiz’in torunu Hz. Hasan, 625 senesinin Ramazan ayının ortasında doğdu. Peygamber Efendimiz, kulağına ezan ve kamet okuyup, ismini Hasan koydu. Doğumunun yedinci günü akika olarak iki tane koç kesti. Saçını da kestirip, ağırlığınca gümüş sadaka verdi.

Hz. Hasan (radıyallâhu anh) hilafet makamında altı ay kalmıştı. Fakat bu yüce insan bu makama göz diken pek çok hırslı kimselerden ve bu konudaki dedikodulardan oldukça rahatsız idi. Bundan dolayı dünyayı her şeyiyle beraber terk edip inzivaya çekilmeye karar vermişti. Kararının hemen akabinde dediğini yapmış ve hilafetten çekildiğini açıklamıştı. Hz. Hasan, iman hizmetini daha iyi yapabilmek için zâhirde geri çekiliyor, hakikatte ise hilafeti daha geniş bir alana taşıyordu.

Mevki ve makam sevdalıları onun bu kararına rağmen

ileride makamları tehlikeye düşer endişesiyle çeşitli desiseler peşinde koşmaya başlamışlar ve son derece müttaki olan Kainatın Efendisi'nin bu sevgili torununu defalarca zehirletmişlerdi. Allah da bu peygamber torununu, her defasında şifaya kavuşturuyordu.

Medine'de devamlı ibadetle meşgul olan Hz. Hasan (radiyallâhu anh) kendisine yapılan onca haksızlık ve zulme aldırmıyor ve aleyhinde çalışanları cezalandırmak için teşebbüs bile etmiyordu... Meseleleri çok geniş bir açıdan değerlendiren Hz. Hasan, mü'minler arasında kargaşa çıkarmaması için hayatını seve seve fedaya hazır bir halde bulunuyordu.

Bir gün yatağının yanındaki su kabının içerisine boşaltılan çok tesirli zehir ile kıvranmaya başladı. Zehir derhal tesirini göstermişti. Hz. Hasan bu zehirlenmede şifa bulamayacağını anlamıştı. Kardeşi Hz. Hüseyin'i çağırttı. Ona şu vasiyette bulundu:

“Benim anladığıma göre Allah Teâlâ biz ehl-i beytte nübüvvet ile hilafeti cem' etmeyecek. Lakin korkarım ki Kûfe'de bulunan insanlar içerisindeki süfaha (sefihler) seni de rahat bırakmayacaklar. Ben daha evvel Aişe'den izin almıştım. Vefatımda yine ondan müsaade iste. İzin verirse beni Resül-i Ekrem'in yanına defnet. Amma fitne korkusu olursa Müslümanların kabirleri içinde herhangi bir yere defnediver.”

Hz. Hasan (radiyallâhu anh) daha sonra çocuklarını kardeşine emanet etti. Onların tahsil ve terbiyeleri ile meşgul olunmasını istedi.

Hz. Hüseyin (radiyallâhu anh) kendisini zehirleyenleri öğrenmek isteyince, “Bize düşen; sabır ve teslimiyettir” diyerek isim vermedi. Durumu ağırlaştıkça dualar okumaya, tekbir getirmeye başladı. Bir ara telaşlı bir rûhî hâlete büründü. Kardeşi Hz. Hüseyin ellerini tutarak şöyle dedi:

“Ölümü sakın ve telaşsız karşılamak gerekir.” Hz. Hasan (radiyallâhu anh) ise ona şu karşılığı verdi:

“Nasıl telaşlanmam? Şu anda Allah’ın bir benzerini dünyada göstermediği heybetli emrine giriyorum! Bu güne kadar benzerini görmediğim bir takım mahlukları da görüyorum. Nasıl telaşlanmam?”

Bu sözleri söyledikten sonra kelime-i şehadet getirmeye başladı. Cümlesini tamamlar tamamlamaz da rûhunu Rahman’a teslim etti.

Rakabe b. Mes kale **Hasan b. Ali**’in (radiyallâhu anh) vefat anı geldiğinde şöyle dediğini anlatır:

“Beni avluya çıkarın, belki semavatta melekut âleminin ayetlerini seyrederim.”

Onu avluya çıkarttıklarında devamla şöyle demişti:

“Ya Rabbi Senin katındaki nefsimin sabır ve sebatla elde edeceği ecri Senden umuyorum. Zira Senin katındaki nefis, nefislerin en azizi ve kıymetlisidir.”

Hz. Hasan’ın (radiyallâhu anh) vefat ettiğini duyan Medineliler ağlaşmaya başladılar.

Hz. Hüseyin (radiyallâhu anh), kardeşinin vasiyyetini yerine getirmek için Hz. Aişe’ye (radiyallâhu anhâ) giderek Hz. Hasa-

n'ı (radıyallâhu anh) Peygamber Efendimiz'in yanına defnetmek için izin istedi. Hz. Aişe (radıyallâhu anhâ) izin verince de derhal defin hazırlığına başladı.

Hz. Hasan'ın Efendimiz'in kabrinin yanına defnedileceği haberini alan Beni Ümeyye'den bazıları buna engel olmak istedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Hureyre (radıyallâhu anh) onların yanlarına gidip:

“Hasan'ın cedd-i emcedinin (yüce dedesinin) yanına defnedilmesinde bir engel yoktur. Buna mani olmak zulümdür.” dediyse de Emevilere yapılan bu nasihat kâr getirmedi. Çünkü Emeviler çarpışmayı bile göze almışlardı. Bunun üzerine Hz. Ebu Hureyre, doğruca Hz. Hüseyin'in (radıyallâhu anh) yanına gidip şöyle dedi:

“Kardeşin sana, ‘fitne korkusu olmazsa beni Hücre-i Saadet'e defnet!’ demişti. Bu hal ise fitnedir.”

Hz. Ebu Hüreyre'nin bu görüşüne iştirak eden Hz. Hüseyin (radıyallâhu anh) Müslümanlar arasında kargaşa çıkmanın diye kardeşini Bakî' mezarlığına defnetti.³⁸

³⁸ Rabâî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzurî'l-Mevt* 63-64, Tahkik: Salah Muhammed el-Hiyemî, Talik: Abdülkadir Arnavut, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 1986; Burhan Bozgeyik, *Meşhurların Son Anları* 168-170, Türedav, İstanbul, 1993.

HZ. HÜSEYİN

Yezid'in iktidarı ele almasından sonra Kûfeliler Hz. Hüseyin'e (radiyallâhu anh) mektuplar göndererek, onu dâvet edip, yanlarına geldiği takdirde kendisini Emirü'l-mü'minin ilan edeceklerini üst üste yazdıkları mektuplarda belirtmişlerdi. Ayrıca o anda emirleri olmadığından cuma namazına çıkmadıklarını bildirmişlerdi.

Hz. Hüseyin'in Kûfe yolculuğu sürerken, gelen haberler hiç de iyi değildi. Müslim b. Akil'in şehid edildiği haberi kendisine ulaştığında artık geri dönmek mümkün değildi. Yol esnasında pek çok kişi Kûfe'ye gitmemesini, mutlaka geri dönmesi gerektiğini söylemişlerdi.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Hz. Hüseyin büyük bir kararlılıkla Kûfe'ye doğru yol almaya devam ediyordu. Bu arada kendisi için tuzaklar kuruldu. Gelişen olumsuz olaylar nedeniyle, Hz. Hüseyin beraberindekilere "Dileyen dönebilir, ben sizi yanımda zorla götürmek istemem." demişti. Ama hiç kimse ondan ayrılmadı.

Durum giderek vahimleşiyordu. Hz. Hüseyin bu durumun önüne geçmek ve kanların akıtılmasına meydan vermemek amacıyla Ömer b. Sa'd'a bazı tekliflerde bulunuyordu. Ama bunlar da fayda vermiyordu. Ubeydullah b. Ziyâd'ın Ömer b. Sa'd'a olan emrinden sonra Hz. Hüseyin'e saldırılar başladı. Hz. Hüseyin'in yanındaki bir avuç Allah dostu ve Ehl-i beytten hanım ve çocuklar, binlerce askerden oluşan orduya karşı büyük bir direnç gösteriyor ve bir bir şehadet şerbetini içiyorlardı.

Hz. Hüseyin müdafaa tertibatı aldırdı. Çadırların birbirlerine yaklaştırılmasını, iplerinin birbirlerine sımsıkı bağlanmasını söyledi. Böylece bir siper teşkil edilmiş olacaktı. Düşman askerleri üzerlerine gelirken Hz. Hüseyin (radıyallâhu anh) devesine binerek meydana çıktı ve karşısındaki insanlara şöyle seslendi:

– Ey insanlar! Benim kim olduğumu düşününüz. Sonra da vicdanınıza danışınız, bakınız ki benim katlim size helal olur mu? Ben sizin Peygamberinizin kızının oğlu değil miyim? Benden ne istiyorsunuz? İçinizden birini katlettim mi? Yahut mallarınızı mı gaspettim? Ey falancalar! Buraya gel diye bana davetnâme göndermediniz mi? Eğer beni istemiyorsanız, bırakın geri dönüp yerime gideyim.

Bu sözler İbn Ziyad'ın gönderdiği adamların kalbini yumuşatmadı. Daha sonra çarpışma başladılar. Hz. Hüseyin ve ashâbı kendilerinden yaklaşık altmış kat kalabalık insanların karşısında kahramanca çarpışıyorlardı. Kadınlar ve çocuklar da çarpışmalara katılmışlar, hepsi de Hz. Hüseyin'in etrafında pervane olmuşlar, ona bir zarar gelmeme-

si için kılıç ve mızrak darbelerine vücutlarını siper etmeye çalışıyorlardı.

Hz. Hüseyin ve arkadaşlarına namaz kılmak için bile müsaade etmiyorlardı. Buna rağmen nöbetleşe namaz kıлып hemen peşi sıra çarpışıyorlardı. Hz. Hüseyin'in beraberindekiler teker teker şehid düşmekteydi. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Ekber babasının önünde çarpışırken şehid düştü. Ardından Hz. Hüseyin'in diğer oğlu Abdullah, Hz. Hasan'ın oğulları Ebu Bekir ve Kasım şehid düştüler.

Hz. Hüseyin'in henüz çocuk yaştaki oğlu Ali Asğar'a babasının yanında dururken bir ok isabet etti ve bu masum da oracıkta şehid düştü. Hz. Hüseyin bu küçük oğlunun şehid düşmesi üzerine çok mahzun oldu. Caniler aleyhine dua ederek gözyaşı döktü.

Hz. Hüseyin elinde kılıç kahramanca çarpışıyordu. Bir ara harareten kavrulmuş dudağını suya değdirip kuvvet toplamak istedi ve sudan tarafa yöneldi. O anda üzerine ok yağmaya başladı ve bir ok, ağzına değerek yaraladı. Yüzü kan içerisinde kalmıştı.

Hz. Hüseyin (radiyallâhu anh) beraberindeki herkesin şehid düştüğünü gördü. Kadın ve çocuklardan başka kimse kalmamıştı. Bunu görünce bir hamlede ailesinin bulunduğu çadırlara ulaşmak istedi. Şimr isimli kin dolu adam bir grup askerle çadırın önünü tuttu. Bunu gören Hz. Hüseyin onlara dönerek şöyle dedi:

– Yazık sizlere! Dininiz yoksa, Allah'tan korkmazsanız, bari haseb ve neseb sahibi hür adamlar olunuz. Benim ailemi azgın ve cahil adamınızdan koruyup himaye ediniz.

Bu sırada Şimr, adamlarını kışkırtarak onlara Hz. Hüseyin'i bir an önce öldürmelerini söylüyordu. Hz. Hüseyin ise tekbirler getirerek sağa sola hücum ediyor, önüne çıkanı deviriyordu. Bu sırada vücuduna pek çok ok isabet etmiş, kılıç ve mızrak darbesi yemişti.

Hz. Hüseyin yaralı arslan gibi meydanda dolaşırken şöyle dedi:

– Beni öldürmek için mi toplandınız? Bundan sonra Allah size felah vermez. Cenab-ı Hak hayal ve hatırınıza gelmedik şekillerde sizden benim intikamımı alır. Allah'ın elemli azabına dūçâr olursunuz.

Bu sözler üzerine herkes donup kalmıştı sanki. Kimse yaklaştırmaya cesaret edemiyordu. O anda yine Şimr'in sesi duyuldu:

– Ne bakıyorsunuz? Niçin bu adamı öldürmüyorsunuz? diye bağırıp duruyordu. Bunun üzerine İbn Ziyad'dan alacakları mükafatı düşünenlerden Zür'a, kılıçla Hz. Hüseyin'in (radiyallâhu anh) sol eline vurdu. Aynı anda bir başkası sol omuzuna kılıcını indirmişti.

Hz. Hüseyin yere düştü. Doğrılmaya çalışırken Sinan İbn Enes isimli bir cani mızrağını sapladı. Daha sonra da kılıcıyla mübarek başını kesti. Diğerleri de silahları ile elbiselerini kapıştılar. Bu tüyler ürpertici cinayet Hz. Hüseyin'in yakınları olan kadınların ve çocukların gözleri önünde işlenmişti. Caniler onların sel gibi boşanan gözyaşlarına aldırmış bile etmiyorlardı.

10 Muharrem H. 61 Cuma günü cereyan eden bu faciada Hz. Hüseyin'in yanı sıra 71 müslüman şehid düşmüş-

tü. Faciadan, Hz. Hüseyin'in oğullarından Zeynel-Abidin hasta vaziyette yattığı için sağ olarak kurtulmuştu. Hz. Hüseyin'in Hasan ve Ömer isimli oğulları ise çok küçük yaşta idiler. Bu bakımdan onlar da katliamdan kurtulmuşlardır.

Kerbela faciası asırlar boyunca unutulmadı. Kainatın Efendisi'nin bu şehid torunu her zaman rahmetle yâd edildi, ardından gözyaşları döküldü.³⁹

³⁹ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye* 8/266-285, Çağrı Yayınları; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 11/201-202.

HZ. BİLÂL HABEŞÎ

Bilâl Habeşî hazretleri, ilk imân eden sahabilerdendi. Müslüman olmadan önce Mekke’de müşriklerin ileri gelenlerinden Ümeyye bin Halef’in kölesi idi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kâbe’yi putlardan temizledikten sonra Hz. Ebu Bekir’in vesileliği ile Müslüman olan Efendimiz’in müezzini Hz. Bilâl, burada ezan okuyarak, ortalığı tevhîd nameleriyle coşturmuştu. Resul-u Ekrem’in vefatı üzerine, ona karşı büyük bir sevgi duyan Hz. Bilâl, Medine’de kalmaya dayanamayıp, ayrılmak zorunda kalmıştı. Hz. Ebu Bekir, Bilâl’e yanında kalması için ısrar ettiği halde, Hz. Bilâl ona şöyle demişti: “Eğer sen beni Allah için azat ettinse, bırak istediğim yere gideyim; yok kendi nefsin için azat ettinse beni yanında alıkoym!” Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ona istediği yere gidebileceğini söylemişti. Resûlullah’ın vefatından sonra cihadı, ezana tercih eden Hz. Bilâl, Şam’a gitti ve Hz. Ebû Bekir devrinde Suriye’de gerçekleşen gazalara katıldı.

Hız. Ebû Bekir'in vefatından sonra, Hız. Ömer devrinde cihat devam etti. Hız. Bilâl bu cihatlara da katıldı. Hız. Ömer, hicrî onaltıncı yılda Suriye ve Filistin'e gittiği zaman, Bilâl onu karşılamaya çıkarak Câbiye'ye gelmişti. Sonra halife ile beraber Kudüs'e giderek, bu kutsal şehrin teslimi sırasında bulunmuş ve Hız. Ömer ile birlikte Kudüs'e girmişti. Hız. Ömer, burada, Resûlullah'ın vefatından beri ezan okumayan Bilâl'den ezan okumasını rica etmiş, Hız. Bilâl de halifenin ısrarına dayanamayarak ezan okumuştur. Hız. Bilâl Tevhîd'in bu üstün yanı olan ezanı okumaya başlar başlamaz, Hız. Ömer ve diğer ashab Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dönemini hatırlayarak, gözlerinin önüne, geçmiş günleri getirip hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Bilâl'in ezanını dinleyenlerin hepsi, kendilerinden geçmişlerdi.

Hız. Bilâl, bir gece rüyasında Resûlullah Efendimiz'i gördü. Sevgili Peygamberimiz kendisine adeta sitem ettiler; "Bunca ayrılık yetmedi mi, Ya Bilâl? Hala Kabrimi ziyaret etmeyecek misin?" Zavallı yüreği, duracak hale geldi. Hecan ve ter içinde uyandı. Hemen hazırlığa başladı. Şafak sökerken, ince, uzun ve garip deveciğiyle; mübarek Medine yollarına düştü. Biricik Efendisi'ne yaklaştıkça havayı kokluyor, taşları toprakları okşuyor ve gözyaşı döküyordu. İssiz çölleri yara yara Medine'ye ulaştı.

O'na rastlayanlar, selam veriyorlardı. Sonra da yanındakilere diyorlardı ki; "İşte Bilâl, Bilâl Habeşî, işte Hazreti Peygamberin Müezzini. O'nun gibi ezan okuyan, bu dünyaya gelmemiştir." Fakat o, hiçbirini duymuyor, görmüyordu. Sanki çok kuvvetli bir miknatis, onu kendisine çe-

kiyordu. Peygamber Efendimiz'in mübarek kabrine doğru ilerledi. Yüce makama erişirken; Kur'ân-ı Kerim okudu. En sonunda sevgilisinin kabrinin yanında bayılarak yıkıldı.

Ayıldığı zaman, başucunda, sevgilisinin sevgili torunları Hasan ve Hüseyin Hazretleri; saçlarını okşuyorlardı. Sanki dünyalar onun oldu. Sarıldılar, kucaklaştılar, ağlaştılar; "Yavrularım! Ne kadar da dedeniz Hz. Resûlullah gibi kokuyorsunuz!" dedi.

Hz. Hasan sordu: "Dedemiz seni de çok severdi. Acaba O'nun hatırı için, bir şey istesek yapar mısınız?" Hz. Bilâl çok şaşırды; "Bu ne biçim söz? Bu kölenizden ne emredersiniz, yerine getiririm!". "Senden, bir defa da olsa ezan dinlemek istiyoruz. Ricamız sadece buydu." dedi.

Ertesi sabah Bilâl Habeşî, son ezanını Mescid-i Nebevî'de okudu. Yanık ve hasret dolu sesiyle; "Allahu Ekber! Allahu Ekber!" dediği zaman; bütün Medine halkı ayağa kalktı. "Eşhedu en lâ ilâhe illallah! Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" deyince kadın-erkek, genç-ihitiyar, çoluk-çocuk, hatta yataklarındaki hastalar bile, sokaklara döküldüler. Mescid-i Nebevî'ye koştular. Halk o kadar coştuk ki, Peygamber Efendimiz yaşıyor sandılar. O günden beri dünyada, bir daha böyle bir ezan okunmadı. Bilâl Habeşî Hazretleri de başka ezan okumadı.

Hz. Bilâl (radıyallâhu anh), vefatı yaklaşınca, ölümün ıstırabını, sevgililerine kavuşmasındaki zevk ile birleştirmişti. Ömrünün son anlarında onun hastalığını gören, baş ucunda duran eşi, üzüntüsünden "Vay başıma gelenler! Ah ne

acı” diyerek ağlamaya başlayınca, Hz. Bilâl: “Hayır öyle değil. Oh! Ne tatlı!” diyor ve ekliyordu: “Ne mutlu bana ki, yarın sevgililerle, dostlarım Muhammed ve arkadaşlarıyla buluşacağım.” diyordu.

Hz. Bilâl, 641 senesinde hicretin yirminci yılında altmış yaşlarında iken bu hayata gözlerini yumdu. Dımaşk'ın (Şam) Bâbü's-Sağır tarafına defnolundu.⁴⁰

⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakat* 3/234-238; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gabe* 1/209; Kuşeyri, *er-Risale* 591.

HZ. MUÂZ B. CEBEL

Ensârın ileri gelenlerinden Muaz b. Cebel on sekiz yaşında Müslüman olmuştu. Peygamber Efendimiz’le birlikte bütün savaflara katılmıştı. Efendimiz onu, muhâcirlerden Abdullah b. Mes’ud ile kardeş yapmıştı.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini çok sever ve zaman zaman: “Ey Muaz seni seviyorum.” demek suretiyle bu sevgisini açığa vururdu. Ashab arasında da, yüz güzelliğinin yanında, yumuşak huyluluğu, hayâsı, cömertliği ile tanınıyordu. Hz. Ömer de Muaz hakkında: “Analar bir daha Muâz gibisini doğuramaz.” demişti.

Hz. Muâz, sünnete de son derece bağlıydı. Kur’ân’ı ezbere bilir ve onu çok güzel okurdu. Muâz (radıyallâhu anh), yaşayışında zühd ve takvaya da büyük önem verirdi. Hz. Muâz, aynı zamanda sahabenin fakihlerinden olup dinde vukuf (ince ve derin anlayış) sahibiydi. Daha Rasûlullah’ın sağlığında fetva vermeye başlamıştı. Efendimiz onun hakkında:

“Ümmetim içerisinde helâl ve haramı en iyi bilen Muâz b. Cebel’dir.” demişti.

Peygamber Efendimiz onu, İslâm’ı anlatıp öğretmek ve Kur’ân-ı Kerim’i ezberletmek üzere, hicretin dokuzuncu yılında Yemen’e göndermişti. Efendimiz O’nu gönderirken şu mübarek sözlerle vedâlaştı: Ey Muâz! Belki bu son görüşmemiz olabilir. Allah seni dinde başarılı kılsın ve sana hidâyet nasib etsin; önünden, arkandan, sağından, solundan, yukarıdan veya aşağı tarafından gelebilecek her türlü belâ ve musibetlerden korusun. Senden, insanların ve cinlerin kötülüklerini uzaklaştırsın. Ey Muâz, belki mescidimi ve kabrimi ziyaret edersin.”

Bunun üzerine Muâz (radiyallâhu anh), üzüntüsünden ağlayarak ayrıldı. Netice Allah Rasûlü’nün tahmin ettiği gibi oldu. Muâz, Hz. Ebu Bekr’in halifeliği döneminde Yemen’den döndü. Kalan ömrünü Şam’da geçirdi ve Ürdün’de Tâûn hastalığından, henüz genç sayılabilecek bir yaşta, otuz sekiz yaşında vefat etti.

Muâz b. Cebel (radiyallâhu anh) vefat ettiği günün gecesi, “Bakın bakalım, sabah oldu mu?” diye sormuştu. Etrafındaki sahabiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: “Hayır, sabah olmamış”, demişlerdi. Biraz sonra tekrar: “Bakın bakalım, sabah oldu mu?” deyince yine bakmışlar ve: “Hayır, olmamış.” demişlerdi. Bir müddet sonra yine aynı soruyu yöneltince etrafındakiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: “Evet, sabah olmuş.”, şeklinde cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Muâz b. Cebel şöyle demişti:

“Sabahı, ateşe götüren geceden Allah’a sığınırım. Merhaba ölüm! Merhaba! Kayıplara karıştıktan sonra gelen ziyâretçi, darda kalındığında gelen dost!

Allah’ım, şimdiye kadar Senden korkuyordum, fakat şimdi Sana ümid besliyorum. Allah’ım, Sen çok iyi biliyorsun ki, ben sular akıtıp ağaçlar sulamak ve bahçeler ye-tiştirmek için dünyayı ve dünyada kalmayı istemiyorum. Dünyanın zorluklarına tahammül bahasına, susuzluktan ci-ğerleri yananları sulamak, darda kalanlara genişlik göstermek, ulemâ sohbetine devam edip onların zikir (ilim) halka-larında (meclislerinde) âlimlerle diz dize geleyim diye yaşamak istiyorum.

Çok büyük sancılar çeken Hz. Muaz zaman zaman ba-yılıyor, ayılınca da şöyle diyordu: “Allah’ım, beni ne kadar sıkıştırırsan sıkıştır. Bilirsin ki kalbim sana bağlıdır, seni se-ver.”

Ölüm döşeğinde ağlayan Muâz b. Cebel’e (radiyallâhu anh): “Niçin ağlıyorsun?” diye sorulunca şu karşılığı vermişti:

“Vallahi ne ölümden ürperdiğim ne de dünyadan ayrıl-dığım için ağlıyorum. Ben, Resûlullah’tan dinledim, şöyle buyurdu: “İnsanlar (Rabbın) iki avucundadır. Bir avucunda-kiler cehennemde, öbür avucundakiler cennettedir.” Şimdi ise ben hangi avuçta olduğumu bilmiyorum.”

Muâz bin Cebel hazretlerinin vasiyeti şu idi:

“Size benim vasiyetim olsun! İlmi, ancak Allah rızası için öğrenin! Zira Allah rızası için öğrenilen ilim, takvâyı (Allahtan korkmayı) hâsıl eder. Bu niyetle ilim aramak ibâdetdir.

Bu ilmi müzakere etmek tesbihtir, ilimden konuşmak, Allah yolunda cihaddır.

Bilmeyene ilim öğretmek sadakadır. Bir mecliste bulunanlara ilimden bahsetmek, Allah Teâlâ'ya yakınlıktır. Zira ilim, helâl ile haramın terazisi, Cennet ehlinin minâresi, gurbette insanın arkadaşıdır. Bir insan, bir yerde yalnız kaldığı zaman, ilim onun sıkıntıyı gideren bir arkadaşı olur. Sıkıntı ve genişlik zamanlarında, ilim, sahibine delildir.

İlim, düşmanlara karşı çok iyi bir silâhtır. İlim, büyüklerin yanında dindir. Dostlarının yanında insanın süsüdür. Cenâb-ı Hak bir kavmi, ilim ile yükseltir. İnsanı ilimle başkalarına rehber, öncü yapar ve ona itaat ederler. Melekler dahi ilim sahiplerinin dostluklarını arzular ve kanatlarını onların üzerine gererler.

Canlı ve cansız her ne varsa, hatta denizlerdeki balıklar ve diğer hayvanlar, havada uçan kuşlar, karadaki bütün hayvanlar, âlimlere istiğfar ederler. Çünkü ilim, insanın kalb gözünü açar. O, gözleri karanlıktan aydınlığa kavuştu-
ran bir nurdur. İlim ile amel eden insan, seçilmiş kimselerin makamlarına yükselir.

İlim sahipleri, dünya ve âhirette yüksek derecelere erişir. İlimde tefekkür, nafilâ oruç tutmak gibidir. İlimin öğretilmesi nâfile namaz kılmaktan sevaptır. İlim ile, helâl ve haram olan şeyler ayırılabilir. İlim, amellerin imâmıdır. Amel, ilme tâbidir. İlimsiz amel olmaz. İlim, Cennet yoluna ışıktır. Cehennemlik olanlar, ilimden mahrum kalanlardır. Dünya ve âhîret saadetinin kaynağı ve bütün ibâdetlerin en üstünü ilimdir.”

Hız. Muâz bin Cebel oğluna da Şöyle vasiyette bulunmuştu:

“Ey oğlum! Bir namazını kıldığın vakit, o namazın senin kıldığın son namazın olacağını düŐün! Bir daha böyle bir namaz vaktine yetiŐeceđini ümit etme!”

“Ey oğlum! Mü’min olan bir kimsenin iki hayırlı iŐ arasında ölmesi lâzımdır. Yani mümin, bir hayırlı işi yaptığı zaman, ikinci hayırlı bir işi yapmak niyetinde ve kararında olmalıdır.”

“Őeytanın oyununa gelme! Şeytan, pazarda yalan, hile, hıyanet ve yemin ettirerek Müslümanları günaha sokmaya çalıŐır. Önce gidip, geç çıkanlara daha çok asılır.”⁴¹

⁴¹ İbn Sa’d, *Tabakât* 3/583-590; Heysemî, *Mecmau’z-Zevaid* 7/187; Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/239; İbnü’l-Esir, *Üsdül-Gâbe* 5/194-197; İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni’l-İlm* 1/51; ez-Zehabî, *Tezkiratü’l-Huffâz* 1/19-22; İbn Hacer, *el-İsâbe* 3/426-427.

HZ. URVE B. MES'ÛD

Urve b. Mesud es-Sekafî, Mekkelilerin “Bu Kur’ân, şu iki kentin büyüklerinden bir adama inmeli değil miydi?” dedikleri iki kişiden biriydi.

Peygamberimiz Aleyhisselâm Taiflileri kuşattığı sırada, Urve b. Mes’ud ile Gaylan b. Seleme, Taif savunması için mancınık yapma sanatını öğrenmek üzere orada bulunuyordu. Peygamberimiz Aleyhisselâm Taif’ten ayrıldıktan sonra Urve b. Mes’ud Taif’e dönmüş, nihayet, Yüce Allah onun kalbine İslâmiyet sevgisi düşürmüştü.

Urve b. Mes’ud, Hicretin 9. yılı Rebiülevvel ayında Medine’ye, Efendimiz’in yanına gelmişti. Burada Müslüman oldu. Peygamberimiz Aleyhisselâm, onun Müslüman oluşuna çok sevindi. Urve b. Mes’ud, Medine’de Hz. Ebu Bekir’in evinde kalmıştı.

Zaman geçtikçe Urve b. Mes’ud:

“Yâ Resûlallah! Bana izin ver de, kavmimin yanına

gidip onları İslâmiyet'e davet edeyim. Vallahi, ben gelip geçmiş dinler içinde bunun gibisini görmedim! Ben ashab ve kavmimin yanına öyle hayırlı bir şekilde varacağım ki, hiçbir kimse hiçbir zaman kavmine benim gibi varmayacaktır!" dedi.

Peygamberimiz Aleyhisselâm, Taif halkının öteden beri onurlanıp büyükenip Müslümanlıktan kaçındıklarını bildiği için:

"Onlar seni öldürürler!" buyurdu. Urve b. Mes'ud:

"Yâ Resûlallah! Ben onlara öz evlatlarından daha sevgiliyimdir!" dedi. Gerçekten de, Urve b. Mes'ud, Taif halkı içinde sevilir, sayılır, sözü dinlenir bir zât idi. Onu Kureyş müşrikleri de böyle kabul ederlerdi.

Urve b. Mes'ud, Taiflileri İslâmiyete davet için izin verilmesi hakkındaki dileğini tekrarladı. Peygamberimiz Aleyhisselâm da, yine:

"Onlar seni öldürürler! Onlar seni öldürürler diye korkuyorum!" buyurdu. Urve b. Mes'ud:

"Yâ Resûlallah! Onlar, beni uykuda bulsalar uyandırmazlar, uyandırmaya kıyamazlar!" dedi. Onların yanlarına gitmek üzere üç kez için istedi. Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselâm:

"Eh, gitmek istiyorsan, git!" buyurdu. Urve b. Mes'ud, aralarındaki mevki sebebiyle Taiflilerin kendisine aykırı davranmayacaklarını, karşı koymayacaklarını umuyordu.

Urve b. Mes'ud kalkıp Taif'e doğru yola çıktı. Beş gün gittikten sonra akşamleyin kavmine ulaştı, hemen evine girdi. Taifliler, Urve'nin Rabbe (Lât) putuna uğramadan,

onu ziyaret etmeden evine girişinden hoşlanmadılar, ondan kuşkulandılar. Sonra da, kendi kendilerine:

“Yolculuk hali onu bundan alıkoymuş olabilir!” dediler.

Kavmin ileri gelenleri Urve'nin evine gelip onu Cahiliye ve müşriklik devrinin selamıyla selamladılar. Urve b. Mes'ud, onlara karşı müşriklik selamını tanımayan, ondan hoşlanmayanların ilki oldu ve:

“Bana ‘Esselâmü aleyküm!’ diyerek, Cennetliklerin selamıyla selam vermenizi size tavsiye ederim” dedi. Sonra da, onları Müslümanlığa davet etti:

“Ey kavmim! Siz beni herhangi bir kötülükle suçlayabilir misiniz? Siz, benim soy sopça en seçkininiz, servetçe en zengininiz, cemaatçe de en güçlünüz olduğumu biliyor değil misiniz? Beni, İslâmiyet'e girmeye sevkeden, ancak başkalarının göremediği şeyi benim onda görmüş olmamdır! Gelin, öğüdümü dinleyin! Bana aykırı davranmayın! Vallahi, benim size getirip sunduğum şeyden daha üstünü, hiçbir elçi kavmine getirip sunmamıştır!” Fakat, Sakifliler ona hakaret ettiler. Onun çevresini sardılar ve:

“Lât'a andolsun ki; zaten senin Rabbe'ye yaklaşmadığın ve onun yanında saçını kazıtmadığın zaman, dininden ayrılmış olduğun bizim içimize doğmuştu!” dediler.

Urve b. Mes'ud onlara karşı çok yumuşak davrandı. Taifliler ise, toplanıp onun hakkında yapacakları şeyi kararlaştırmak üzere yanından ayrıldılar. Urve b. Mes'ud, tanyeri ağarmaya başladığı zaman, köşkünün üzerine çıktı. Namaz için ezan okudu. Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve

Muhammed Aleyhisselâm'ın Resûlullah olduğuna şehadet etti.

Kendisinin Müslüman olduğunu açıkladı ve Taif halkı olan Sakîflileri İslâmiyet'e davet etti. Taifliler, her köşeden, onun etrafını sardılar. Her taraftan, onu oka tuttular. Talih-siz bir ok Urve'ye isabet etti. Atılan ok, Urve b. Mes'ud'un bilek damarını kesti. Kan dindirilemedi.

Okun Evs b. Avf tarafından atıldığı gerçekleştiği için; Ahlâf kabilesinin ileri gelenleri silahlanıp çarpışmak için yığılmak yaptılar ve:

“Ya Benî Maliklerin başkanlarından on kişi öldürüp Urve'nin öcünü alacağız, ya da en son ferdimize kadar savaşaacağız!” dediler. Urve b. Mes'ud'a:

“Kanın hakkında ne yapılmasını uygun görürsün?” diye soruldu. Urve b. Mes'ud, iki tarafın yapmaya kalkıştıkları şeyi görünce, kendi kavim ve kabilesine:

“Sakın benim yüzümden çarpışmaya kalkmayınız! Çünkü, ben bu hususta aranız düzelsin diye kanımı bağışlamış bulunuyorum. Bu bir şereftir ki; Allah beni bununla şeref-lendirmiştir! Bu bir şehitliktir ki, bunu bana Allah göndermiştir. Ben şehadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın Resû-lüdür! O, sizin beni öldüreceğinizi de bana önceden haber vermişti!” dedi. Sonra da, yakınları olan cemaate:

“Resûlullah Aleyhisselâm'ın yanında şehit olup, yanınızdan ayrılmadan önce Taif dışına gömülmüş bulunan şehitlerin yanına beni de gömmenizden başka, hakkımda yapacağınız birşey yoktur!” diyerek son nefeslerini verirken bile insanların arasını bulmaya çalıştı ve kendisinin

dünyada edeceği son sözlerini, var oluş gayesini gür bir seda ile dile getirmesi oluşturdu. Urve b. Mesud'u, vasiyeti üzerine, Taif şehitlerinin yanına gömdüler. Yüce Allah ondan razı olsun!

Urve b. Mes'ud'un şehit edildiği haberi Peygamberimiz Aleyhisselâm'a ulaşınca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Onun kavmi ile olan hali, Yâsîn sahibinin kavmi arasında olan haline benzer! Yâsîn sahibi kavmini Yüce Allah'a imana davet etmişti de, kavmi onu öldürmüşlerdi. Hamd olsun o Allah'a ki, ümmetim içinde Yâsîn sahibi⁴² gibi birini bulundurdu!”⁴³

⁴² Yasin sahibi, Antakya halkından Habib-i Neccar idi. Kendisi, yular yapma işiyle uğraşır. Kendisinin evi, şehir kapılarının yanında, şehirden uzakça bir yerde idi. Kendisi, mü'min, eli hayra açık bir zâttı. Kazancını ikiye böler, yarısıyla çoluk çocuklarını geçindirir, yarısıyla da yoksullara yardım ederdi. Hastalığı, zayıflığı ve işi kendisini ibadetten alıkoymazdı. Habib, kavmi olan Antakya halkının kendilerine gönderilmiş elçileri öldürmeye söz birliği ettiklerini haber aldığı zaman koşup yanlarına varmış, onlara Allah'ı hatırlatmış, onları elçilere uymaya davet etmişti. Antakya halkı ise, onu taşla tutmuşlar, ayaklarının altına alıp çiğnemişlerdi. Kendisi de: “Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster! Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster! Ey Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster!” diyerek dua ede ede can vermişti. Allah ondan razı olsun! (Bkz.: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/386; Zemaşşerî, *Keşşaf* 3/317; Kurtubî, *Tefsir* 15/18; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 7/207-209).

⁴³ İbn Abdilberr, *İstiâb* 3/1066; İbn Esîr, *Kâmil* 2/283; İbn İshak, İbn Hişam, 4/182; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ* 1/312, 5/504; Taberî, 3/140, 961; Vâkıdî, *Megâzî* 3/961; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/386.

HZ. SA'D B. MUAZ

Sa'd b. Muaz, Mus'ab b. Umeyr'in vesileliği ile Müslüman olmuştur. Abdüleşheloğulları, reisleri Sa'd bin Mu'âz'ın Müslüman olduğunu ve kendilerini de İslâma da'vet ettiğini duyar-duymaz hep birlikte Müslüman olmuşlardı. O gün akşama kadar, Medîne semâlarını Kelime-i şehâdet ve tekbîr sedâlarıyla çınlatmışlar.

Sa'd bin Mu'âz İkinci Akabe bîatında bulunup, Resûlullah'a bîat etmişti. Bu bîatte bulunanlar Resûlullah'ı canları gibi koruyacaklarına ve gerekirse bu husûsta mallarını ve canlarını fedâ edeceklerine söz vermişlerdi.

Sa'd bin Mu'âz, Medîne'nin ileri gelenlerinden ve reislerinden olduğu için, Mekke'ye gidip, Kâ'be'yi tavâf ederdi. Müşrikler bu sebeple ona dokunamazlardı.

İslâm'a girdikten sonra hep Allah Resûlü'nün yakınında olmuş, Hz. Mus'ab'ı evinde barındırarak hanesini bir

irşat merkezi hâline getirmiş; Bedir’de tarihe mal olan, Allah Resûlü’ne bağlılıkta Müslümanlara yol gösteren mühim bir konuşma yapmış, Uhud’da vücudunu Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) siper etmiş, Hendek’teki fedakârlığı sırasında almış olduğu yara ile kolu kanarken, “Allahım, Benî Kureyza’nın işi bitmeden benim canımı alma!” sözleri ile Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve davasına bağlılığını bir defa daha ortaya koymuş olan Hz. Sa’d, Nebiler Nebisi’nin çok sevdiği ve değer verdiği bir sahabi idi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), meclislerde ayağa kalkanlara karşı, “Acemlerin büyüklerine kalktığı gibi ayağa kalmayın!” buyurduğu hâlde bir defasında Sa’d b. Muaz meclise gelirken “Efendiniz için ayağa kalkın!” buyurmuştu. Onun sayesinde Müslümanlara, büyüklere nasıl saygı gösterilmesi gerektiği öğretilmişti. Efendimiz’in bu emirleri üzerine orada bulunanlar, Sa’d bin Muaz’a (radiyallâhu anh) hürmeten ayağa kalkmışlardı.

Hendek savaşında; Sa’d bin Mu’âz büyük bir kahramanlık göstererek savaşıyordu. Savaş sırasında İbni Araka adlı bir müşriğin attığı ok ile kolundan yaralandı. Ok atardamara isâbet edip, çok kan kaybına sebep oldu. Hz. Sa’d, yaralı bir hâlde, etrafındakilerin, kanını durdurmak için uğraştıklarını görerek, durumunun ciddî olduğunu anladı ve şöyle duâ etti:

– Yâ Rabbî, Kureyş harbe devam edecekse bana ömür ihsân eyle. Çünkü senin Resûlüne eziyet eden, O’nu yalayan bu müşriklerle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmıyorum. Eğer aramızdaki harp so-

na eriyorsa, beni şehîdlik mertebesine yükselt. Fakat, Benî Kureyza'nın âkıbetini görmeden rûhumu kabzetme.

Peygamber Efendimiz bir çadır kurarak, Sa'd bin Mu'âz'ı oraya yatırttı. Eslemoğulları kabîlesinden Rafide'yi de O'nun tedâvisine memur etti. Hz. Sa'd, orada yattığı sırada Peygamberimiz sık sık yanına gelip, hâlini sorardı.

Hz. Âişe der ki:

“Mescidde Sa'd b. Muaz'ın bulunduğu çadırın yanbaşımda, Gıfâr oğullarından bazı kişilere ait bir çadır daha vardı. Onlar kendi hallerinde oturup dururlarken, bir de bakmışlar ki, kendilerine doğru bir kan akıp geliyor!

“Sizin tarafınızdan bize doğru akıp gelen bu kan nedir? demişlerdi. Meğer Sa'd'ın yarası deşilmiş, kan akıp duruyormuş! Peygamberimiz Aleyhisselâm, bunu haber alınca, hemen onun yanına varmış, başını tutup dizinin üzerine koymuştu. Üzerine beyaz bir örtü örttü, ama ayakları açıkta kaldı. Peygamberimiz Aleyhisselâm:

‘Ey Allah'ım! Sa'd, Senin Resûlünü tasdik ve Senin yolunda cihad etti, bu yolda vazifesini yaptı. Ruhlarını kolayca alıp manevî huzuruna kabul buyurduğun kulların arasında, onun da ruhunu kolayca al ve huzuruna kabul buyur! diyerek dua etti. Sa'd b. Muaz, Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın sözlerini işitince, gözlerini açtı ve:

‘Selam sana yâ Resûlallah! Ben senin Resûlullah olduğuna şehadet ediyorum!’ deyip gözlerini kapadı!” Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), orada bulunanlara, “Sizin sayınız kadar melek, Sa'd ibn Muaz'ın vefatında hazır

bulunmak için Yüce Allah'tan izin istedi.” buyurdu.

Bu ziyaret Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok sevdiği sahabisi ile son görüşmesi oldu. O gece Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir melek (Cebrail) geldi. “Bu gece senin ümmetinden ölen kişi kimdir? Onun ölümüyle bütün gök ehli müjdelendi.” dedi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Ben bilmiyorum. Ancak dün akşam Sa'd çok hasta idi.” cevabını verdi. Melek: “Ey Allah'ın Resûlü! Sa'd vefat etti! Kavmi gelip mahallelerine götürdüler.” açıklamasında bulundu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), sabah namazından hemen sonra ashabıyla birlikte Hz. Sa'd'ın evine gittiler. Hızlı yürümesinden dolayı, ayakkabılarının ipleri koptu ve cübbesi mübarek sırtlarından düştü. Sahabiler, O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasından yetişmekte zorluk çekiyorlardı. Bu kadar süratli gidişin sebebini soran bir sahabîye Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Melekler, Hanzala'yı yıkadıkları gibi, yine bizden önce davranıp Sa'd'ı da yıkamasınlar!” buyurarak, aziz sahabîsine karşı son görevini meleklerden önce yapabilme arzusunu dile getirdiler.

Resûlullah Aleyhisselâm eve geldiği zaman, Sa'd yıkıyor, annesi de:

‘Vay Sa'd'ın annesinin başına gelenlere!’ diye başlayan ağıtını yakıyor; ağlıyordu. Resûlullah Aleyhisselâm:

‘Ölü üzerine ağlayan her kadın, olmadık iyilikler sayarak yalan söyler! Fakat, Sa'd b. Muaz'ın annesi bundan müstesnadır ki, o, onun hakkında ne söylerse yalan söylemiş olmaz!’ buyurdu.”

Efendimiz'in Hz. Sa'd'ın evine ulaştığında karşılaştığı hâdiseleri Seleme ibn Mesleme (radiyallâhu anh) şöyle anlatıyor:

– Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir kilime sarılı hâlde yatmakta olan Hz. Sa'd'a doğru ilerlerken birden yavaş yürümeye başladı. Biz de arkasından geliyorduk. Bize olduğumuz yerde kalmamızı söylediler. Odada bizden başka bir insan da yoktu. Resûlullah'a niçin böyle yaptığını sorunca, “Odanın içini melekler doldurduğundan oturacak yer bulamamıştım. Onlardan biri bana yer verdi. Ancak o zaman oturabildim.” buyurdular. Sa'd b. Muaz için de:

‘Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr! Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr! Bu, sana ihsandır ey Ebu Amr!’ buyurdu. Sa'd'ın annesine de:

‘Artık gözyaşın akmayıp dinse ve üzüntün gitse olmaz mı? Çünkü, senin oğluna ilk gülen Allah ve ilk titreyen de Arş olmuştur! Sa'd b. Muaz Rabbine kavuşmayı dünyadan ayrılıncaya kadar dilemiş, özleyip durmuştur!’ buyurdu.”

Sa'd ibn Muaz Hazretleri, İslâm'a girip Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanıdıktan beş-altı sene sonra 37 yaşında olduğu hâlde fânî dünyadan ebediyet âlemine intikal ediyordu. Onun bu yolculuğu, normal bir insanınki gibi değildi. Allah ve Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) davası uğrunda gösterilen fedakârlıklar ve bu uğurda seve seve canını veren bu şerefli sahabiyi melekler karşılamış, cenaze namazına iştirak etmişlerdi. O gün yaşanan tabloları bizzat

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) görmüş ve ashabına anlatmıştı.

Melekler adına Hz. Cebrail'in gelerek Hz. Sa'd'ın vefatını Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) haber verdiği gibi, yine bu kutsi varlıklar, bu yüce sahabiyi karşılamışlardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Sa'd İbn Mu'az'ın vefatından arş titredi." buyurmuşlardır. Efendimiz, meleklerin de iştirakiyle Hz. Sa'd'ın namazını kıldırdıktan sonra cenazeyi taşıırken mübarek parmaklarının ucuna basarak yürümeye başlamıştı. Onun bu durumunu merak ederek soranlara: "Bütün gök ehli, bu cenazeyi teşyi" için indi, yere basmaya utanıyorum." cevabını veriyordu.

Bu arada cenazenin taşınması sırasında herkesi şaşkırtan bir hâdise daha yaşanıyor. Sa'd ibn Muaz'ın (radiyallâhu anh) ruhu gibi cismi de heybetli idi. Onun cenazesi, sahabilerin elleri üzerinde giderken kimse bir ağırlık hissetmiyordu. Daha sonra bu konu herkes tarafından konuşulup, çeşitli yorumlar yapılmaya başlanmıştı. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu konuşmaları duyunca, "Hayatımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onu yetmiş bin melek taşıyordu." buyurmuştu.

Sıra meleklerin iştirakiyle taşınan cenazenin defnine gelmişti. Kabir kazılmıştı. Birisi kabir toprağından gelen bir misk kokusu almıştı. Gerçekten de toprak misk kokuyordu. Buna Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şahit olmuştu. "Sübhanallah! Sübhanallah!" diyerek hayretlerini belirttiler. Esasen, kabir kazma esnasında her kazma vuruluşunda etrafa misk saçılmış, orada çalışanlar Cennet'ten gelen bu güzel kokuyu duymuşlardı.

Allah'ın ve Resûlü'nün adının yüceltilmesi uğrunda ihlâs ve fedakârlığın zirvesinde bulunan Sa'd b. Muaz'ın (radiyallâhu anh), lâıyk olduğu ulvî makama ulaştığını gösteren şu hâdise rivâyet edilmiştir. Hz. Berâ (radiyallâhu anh) anlatıyor: “Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) sündüs bir cübbe hediye edildi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ipek elbiseyi yasaklamıştı. Halk bu elbiseden çok hoşlandı. (Bir rivâyette: “İpek bir elbise hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk.” denmiştir.) Resûlullah: ‘Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd b. Muâz'ın Cennet'teki mendilleri bundan hayırlıdır.’ buyurdular.”⁴⁴

⁴⁴ Buhari, *Menakıb* 12, İsti'zan, 26, *Menakıbü'l-Ensar* 12; İbn Abdilber, *el-İstıab* 2/167; İbnü'l-Esir, 2/373-376; İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ* 3/327; İbn İshak, İbn Hişam, *Sıre* 3/262; Vâkıdî, *Megâzî* 2/526; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ* 1/216; Kandehevî, *Hayatu's-Sahabe* 1/367-369; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 5/155-157.

HZ. AMR B. ÂS

Hudeybiye antlaşmasından sonra Müslüman olan Amr b. Âs'ın soyu Ka'b b. Lüey'de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birleşiyordu. Kureys kabilesinin Sehmoğulları'ndan idi. Amr, sözü dinlenen ve çevresini rahatlıkla etkisi altına alabilen bir kişiliğe sahipti.

Amr, hicretin kırk üçüncü (veya başka bir görüşe göre ellibirinci) yılında hastalandı ve ölüm döşeğine düştü. Efendimiz'in vefatından sonra meydana gelen pek çok olayın içinde bulunmuştu ve yaptıklarına çok pişmanlık duyuyordu. Abdullah İbn Abbas onu ziyaret ettiğinde hâlini sormuş ve o da "Ne sorarsın İbn Abbas, dünyayı az âbâd edip, dini çok harâp ettik" demişti. İbn Şemmase de ölüm döşeğinde onu ziyaret edip ona Cennet'le müjdelendiğini hatırlattığında şöyle demiştir:

– En büyük devlet ve tesellim "Lâ ilâhe illallah Muhammedu'r Resûlullah"tır. Ben İslâm'dan önce büyük hatalar ve günahlar işledim. Eğer Müslüman olup Resul-u Ekrem'-

in affına mazhar olmasaydım mutlak Cehennemlik olacaktım. Allah'a binlerce hamdolsun, Müslüman olma şerefine kavuştum. Resul-u Ekrem'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bey'atla dünya ve ahiretimi kazandım.

İbn Şemmâse anlatıyor:

– Amr b. Âs, vefat etmek üzere iken yanındaydık. Yüzünü duvara çeviriyor, uzun süre ağlıyordu. Oğlu:

– Babacığım, niçin ağlıyorsun? Resûlullah sana şöyle müjde vermedi mi, böyle müjde vermedi mi? diyordu. O ise yüzü duvara dönük hep ağlıyordu. Sonra yüzünü bize çevirdi ve:

– Nazarımda en sevimli amelim Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehâdet etmemdir. Ben ömrümde üç ayrı merhaleden geçtim. Şöyle ki: Çok iyi biliyorum, Resûlullah'tan daha fazla kızdığım bir kimse yoktu. Hep, fırsatını bulsam da şunu bir öldürsem, derdim. Eğer ben o halde ölseydim cehennemliklerden olurum. Sonra Allah kalbime İslâm'ı koydu. Biat sunmak için Resûlullah'ın huzuruna vardım ve:

– Yâ Resûlallah, sağ elini uzat, sana biat edeyim, dedim. Resûlî Ekrem elini uzatınca ben elimi çektim.

– Amr, ne oldu? dedi.

– Şart koşmak istiyorum.

– Neyi şart koşuyorsun?

– Bağışlanmamı şart koşuyorum. Bunun üzerine Allah Resûlü:

– Amr! İslâm'ın kendinden önce yapılanları kökünden sildiğini, hicretin hicret öncesi günahları sildiğini, haccın kendinden öncekilerini yıktığını öğrenmedin mi? buyurdu.

– Artık nazarımda Resûlullah'tan daha sevgili, ondan daha heybetli biri yoktu. Benden kendisini tavsif etmemi istesiniz bunu başaramam; çünkü ona duyduğum saygıdan ötürü gözlerimi doldurasıya kendisine bakamıyordum. Ben o halde ölseydim cennete gireceklerden olduğumu ümit ederdim... Daha sonraki dönemlerde birtakım vazifelerin başına getirildim. Bu vazifelerden dolayı başıma neler gelecek bilemiyorum. Öldüğümde cenazeme ağıt yakan kadınlar katılmasın, meş'aleler yakılmasın. Beni defnederken toprağı üzerime yavaş yavaş koyun, gömme işini bitirince bir devenin kesilip etinin dağıtılacağı kadar bir süre mezarımın yanında bekleyin ki sizden cesaret alarak Rabbimin elçilerine (sual meleklerine) nasıl cevap vereceğimi düşüneyim, dedi.

Diğer bir rivayette Abdurrahmân b. Şemmâse'nin şöyle dediği rivayet edilir: Amr b. Âs öleceğini anlayınca ağlamaya başlamıştı.

Oğlu Abdullah:

– Niçin ağlıyorsun, ölümden mi ürküyorsun? diye sordu.

– Yok vallahi, dedi, ölümden değil, ölüm sonrasında korkuyorum. Oğlu:

– Sen hayır yollarında bulundun, diyerek Resûlullah ile

olan sohbetini, Şam fâtîhi olduğunu ve sâir meziyetlerini saymaya başladı. Amr b. Âs:

– Oğlum, sen, bunların hepsinden değerli olan kelime-i şehâdeti terk ettin, onu saymadın, dedi.

Amr, (bir önceki rivâyette geçtiği üzere İslâm öncesi ve sonrası durumlarını naklettikten sonar) şu vasiyeti yaptı:

– Arkamdan hiçbir kadın ağlamasın, hiçbir ağıtçı cenazeme katılmasın ve ateş (meş'ale) yakılmasın. İzârımı üstüme bağlayın; çünkü dâvâliyım, üstüme toprağı yavaş yavaş, her tarafıma eşit atın; çünkü toprağa sağ yanım sol yanımdan daha çok müstahak değildir. Mezarıma tahta ve taş koymayın.

İmam Müslim'in bir rivâyetinde farklı şu ziyâdelere rastlıyoruz:

... Amr b. Âs, bu vasiyetini yaptıktan sonra tekrar yüzünü duvara çevirdi ve:

– Allah'ım, Sen emrettin, biz karşı geldik. Sen yasakladın, biz vazgeçmedik. Bizi yalnız Senin afvın kurtarır! dedi.

Diğer bir rivâyette de şu ilaveler vardır:

... Sonra Amr b. Âs, elini boğazına götürdü, başını yukarı çevirdi ve:

– Allah'ım, güçlü değilim ki Sana karşı koyayım, suçsuz değilim ki kendimi savunayım, günahlarımı inkâra yeltenmiyorum, Senden mağfiret diliyorum! Senden başka ilah yoktur, diyerek gözlerini yumdu.⁴⁵

⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakat* 4/258; İbn Kesîr, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye* 7/508-519, Çağrı Yayınları.

HZ. EBÛ MÛSÂ EL-EŞ'ARÎ

Asıl adı Abdullah b. Kays olan ve Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki savaşta meşhur “hakem olayı”nda hakemlik yapan Ebû Musa el-Eş'ari, aslen Yemenlidir. Ailesi ile birlikte Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) görmeden Yemen'deyken iman etmiştir. Mekke Fethi ve Huneyn gazasına katılan Ebu Musa, Tebuk seferi'nde de bulunmuştu. Tebük seferinden sonra Resûlullah, Ebû Musa'yı Muaz b. Cebel ile birlikte Yemen'e tebliğ göndermişti. Yemen'de tebliğ görevini tamamladıktan sonra, Vedâ Hacci'na katılmış daha sonra da Medine'ye yerleşmişti.

Ebû Musa el-Eş'ari hazretleri, Resûlullah ve Hulefa-i Raşidin devirlerinde pek çok yerde valiliklerde bulundu. Ebû Musa el-Eş'arî, Kur'ân-ı Kerîm'in bütün surelerini ezbere bilirdi. Hz. Ebû Bekir'in hilafetinde Kur'ân-ı Kerîm'i toplayan heyetteydi.

İslâm takvimini yazılarında ilk defa O kullandı. Hayâ

sahibi olup çok edebliydi. Kendisi, Kur'ân-ı Kerîm'in Mer-yem sûresi seksen dördüncü âyetindeki “Biz onların ecel günlerini sayıyoruz.” (Bu muayyen bir müddettir) meâlindeki hâl üzerinde bulunurdu. Her an son nefesini düşünürdü.

Dünyaya hiç değer vermezdi. Her halinde ve davranışında Allah Teâlâ'dan çok korktuğunu ifade eder, son nefesi îmânla vermekten başka bir şey düşünmezdi. Bu haline akrabaları “Kendine biraz acısına” diye tavsiyede bulduklarında son sözlerinden biri şu olmuştu:

– Atlar koştuğu vakit, son noktaya gelince nasıl bütün imkânlarını kullanırsa, ben de son noktaya geldiğimde bütün imkânlarımı kullanmak mecburiyetindeyim.

Böyle yaşayıp bu hâl üzerine vefat etti. Hanımına da:

– Azığını hazırla, Cehennemden üzerinden geçilecek bir vasıta yoktur, buyururdu.

Abdurrahmân oğlu Dahhâk anlatıyor: “Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anih) son anlarını yaşarken etrafında bulunanları çağırarak:

– Gidin, geniş ve derince bir mezar eşin, dedi. Onlar da gidip döndüler ve:

– Derince bir mezar kazdık, dediler. Daha sora Ebû Mûsâ şunları söyledi:

– Beni oraya oturtun, koyun. Vallahi, orası iki konak mahallinden biri olacaktır. Ya kabrim genişletilecek, her köşesi kırk zira' (yaklaşık 30 metre) olacak ve oradan cennete bir kapı açılacak, ben buradan cennetteki konaklarımı,

Allah'ın benim için hazırladığı nimetlerini temâşa edeceğim. Ben cennetteki konağımı şu dünyadaki evimden daha kolay bulurum, kıyâmete kadar oranın güzel kokusundan ve güzel havasından yararlanırım. Ama eğer kabrim diğer türlü olursa, -ki bundan Allah'a sığınırım- o zaman mezarım öyle daraltılır ki, kemiklerim birbirine girer ve mızrağın temrenine (en ucu) sokulduğu delikten de dar olur. Sonra da benim için cehennem kapılarından bir kapı açılır, oradan cehennemde bağlanacağım zincirleri, bukağıları, yandaşlarımı seyrederim. Daha sonra da cehennemdeki yerime bu dünyadaki evimden de çabuk götürülürüm. Kıyâmete dek oranın zehirinden ve kaynar sularından eziyet görürüm.”⁴⁶

Ebû Musa, bir rivâyete göre Mekke'de, diğer bir rivâyete göre, hicrî 42 veya 44 yıllarında Kûfe'de vefat etti. Hastalığı sırasında feryad eden zevcesine Resûlullah'ın bağırıp çağırarak ağlamayı yasakladığını hatırlatmıştı. Vasiyeti şöyleydi:

– Cenazemi süratle götürünüz. Peşimden kimse gelmesin, mezarımda vücudumla toprak arasına birşey konmasın. Kabrimin üstüne bir türbe yapmayınız. Kadınlar içinde saçını-başını yolarak ağlayanları uzaklaştırınız. Bunu Resûl-ü Ekrem'den naklediyorum.⁴⁷

⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/397; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe* 2/30, 235, 245; Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ* 1/262; Zehebi, *Tezkiretü'l-Huffâz* 1/21; er-Rabaî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzuri'l-Mevt* 61-62.

⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 4/397; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe* 2/30, 235, 245; Zehebi, *Tezkiretü'l-Huffâz* 1/21; İbn Sa'd, *Tabakat* 1/80; Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ* 1/257.

HZ. UBÂDE B. SÂMÎT

Ubâde bin Sâmit, Birinci Akabe'de hazır bulunan on iki sahabinin içindeydi. O, aynı zamanda bi'setin 12. senesi hac mevsiminde Mekke'de yapılan ikinci Akabe biatında bulunan Hazrec kabîlesinin on iki temsilcisinden de biriydi.

Ubâde b. Sâmit Ensârın Hazrec kolundan idi. Hz. Ubâde Bedir savaşına katılmış ve bundan sonraki bütün savaşlarda da bulunmuştu. Halifeler devrinde de Mısır fethine katılmış ve bir bölgenin fethinde birliğe kumanda etmişti. Hz. Ömer onu Sûriye'ye kadı ve muallim olarak göndermişti. Filistin'in ilk kadısı Ubâde olmuştu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken Kur'ân-ı Kerîm'i ezberinde ve ilminde toplayan kişilerden biri de Ubâde b. Sâmit'ti.

Hayatını Kur'ân ve hadis'i öğrenip öğretmekle geçiren alim, hafız ve cengâver sahâbi Hz. Ubâde, 655 yılında, yetmiş iki yaşlarında iken Remle'de hastalandı. Çok sevilen ve sayılan bir sahâbî olduğu için, bütün mü'minler ziyâretine koşuyorlardı.

Hasta yatağında bile, Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerîflerini ve mübârek Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini açıklıyor; güzel nasîhatlerde bulunuyordu. Bir keresinde oğlu Velid dedi ki:

– Babacığım! Bana da bir nasîhatta bulunur musun? Fakat lütfen en önemlisi hangisiyse, onu söyleyiniz. Bunun üzerine:

– Beni yatağımda doğrultun, oturayım! dedi. Dediğini yaptılar. Sonra şunları söyledi:

– Oğlum! Allah'tan kork. Takvaya ve gerçek ilme ulaşabilmen, sadece bir olan Allah'a ibadet etmene ve kaderin hayrına ve şerrine inanmana bağlı. Yoksa imanın tadına eremezsin. Oğlu:

– Fakat Babacığım, kaderin, hayrını ve şerrini nasıl anlayabilirim? deyince şunları söyledi:

– Şöyle inanmalısın ki, kaderinde olmayan şey, seni aslâ bulamaz. Kaderinde yazılı olandan da, aslâ kaçamazsın. Bu inanç dışında bir hal üzere ölürsen cehenneme girersin.

Ubâde b. Sâmit'in vefat edeceği sıradaki son anlarını torunu Ubâde anlatıyor: “Dedem Ubâde (radiyallâhu anh) vefat edeceği sırada:

– Âzad ettiğim kölelerimi, hizmetçilerimi, komşularımı, yanıma gelip giden herkesi bana çağırın, demişti. İsteddiği kimseler toplanınca onlara:

– Öyle sanıyorum ki bugün benim dünyadaki son günüm, önümüzdeki gece de âhiretteki ilk gecem olacak. Bil-

miyorum, belki sizlere elimle vurmuş veya bir lâf söylemiş olabilirim. Bundan dolayı kimi incitmişsem ruhum çıkmadan gelsin bana kısas yapsın, ona yaptığım hareketin aynısını bana tatbik etsin. Ruhumu elinde tutan Allah'a yemin ederim ki kıyâmet gününde kısas vardır, demişti. Bunun üzerine etrafındaki insanlar:

– Sen babamızdın, biz edebi senden öğrendik, demişlerdi. Evet, Ubade'nin bu son sözlerini bize aktaran Muhammed b. Ubade'nin de dediği gibi, Ubade'nin hiçbir hizmetçiye kötü bir söz söylediği görülmemiştir. Hz. Ubâde:

– Size yaptıklarımı bağışladınız mı? diye sorunca herkes:

– Evet, demişti. Hz. Ubâde de:

– Allah'ım, şahit ol, dedi ve daha sonra da sözlerine şöyle devam etti:

– Madem ki kısas uygulamıyorsunuz, öyleyse şu vasiyetimi iyi belleyin: Hiçbir kimsenin kesinlikle arkamdan ağlamasını istemiyor, sizi bundan sakındırıyorum. Ruhum çıktığında güzelce abdest alın, mescide gidin, namaz kıılıp hem kendinize, hem de şu garip Ubâde'ye dua edin. Çünkü Allah, “Ey iman edenler, sabır ile, bir de namazla yardım isteyin.” buyuruyor. Beni hızlı bir şekilde mezarıma götürün, ardımdan ateş (mum, meş'ale) yakarak gelmeyin, kabrimin içinde altıma erguvan ağacı koymayın.⁴⁸

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 5/318; Beyhakî, *el-Esmâ ve's-Sifât* 271; Ebu Davud, *Sünne Kader* (H. 4700); Tirmizi, *Kader* 17; Rabaî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzurî'l-Mevt* 49-50.

HZ. HARAM B. MİLHAN

Allah Resûlü, 70 kadar kurra hafızı, irşad ekibi olarak Amr b. Tufeyl'in kabilesine göndermişti. Aralarında Hz. Enes'in dayısı ve Ümm-ü Süleym'in erkek kardeşi olan Haram b. Milhan da vardı.

Haram, Allah Resûlü'nü delice sevenlerden biriydi. Kabileye yaklaştıklarında arkadaşlarına hitaben:

– Önce ben gideyim, siz burada saklanın. Eğer beni dinler ve sözlerime kulak verirlerse, siz de gelirsiniz. Yok, eğer bana birşey yaparlarsa, siz kaçır kurtulursunuz, dedi. Onlar da teklifini kabul ettiler.

Haram b. Milhan, Amir b. Tufeyl'in kabilesine vardı. Önce onu dinliyor gibi yaptılar; fakat hak ve hakikatleri anlatmaya başlayınca da, ansızın mızraklarla vücudunu delik deşik ettiler. Haram b. Milhan, kanlar içinde yere serilirken âdeta gözünden perde sıyrılmış ve öteleri müşahedeye başlamış gibiydi.

Herkese ahirette nasip olacak bir Kur'ân hakikati var idi. Bu hakikat, “Biz, sen (in gözün)den perdeni açtık; bugün artık gözün keskindir” (Kaf, 50/22) mazhariyeti idi. Bu hakikat, ona ahirette değil o anda nasip olmuştu. O:

– Fütü ve Rabbi'l-Ka'be, yani, Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, kurtuldum, diyordu. Ağzından dökülen son sözler bunlar idi. Ve bakışları, cennet manzaralarına dalıp gitmişti. Kâfirler, onu öldürmekle de kalmadılar. Beraberinde gelen ne kadar sahabe varsa hepsini kılıçtan geçirdiler.

Allah Resûlü, o esnada mescidde, ashabıyla beraber oturuyorlardı. Birden hıçkırdı ve bu olayı yanında bulunanlara haber verdi:

– Sizin kardeşleriniz (Maune suyu başında) şehid edildiler. Şehid edilirken de şöyle dediler:

– Rabbim, peygamberine bizim haberimizi ulaştır. Ulaştırsa Sana mülaki olduğumuzu. Senin bizden razı olduğunu, bizim de Sen'den razı olduğumuzu Peygamberine haber ver. (Bazıları, bu ifadelerin mensuh ayetlerden olduğunu söylerler)

Resûl-i Ekrem, bu hadiseden sonra her gün namazda kunut okur ve bu katliamı yapanlara beddua ederdi. Allah (celle celâlühû), bir süre bu bedduaya müsaade buyurur sonra da:

– (Habib-i Zîşanıml!) Bu iş seni çok alâkadâr etmez. (Âl-i İmrân, 3/128) der. Yani bu iş, Allah'a aittir. O, şehid olana şehadet şerbetini içirecek ve onu aziz edecektir. Kafiri de ebedî cehennem ile cezalandırmak suretiyle zelil edecektir. Cenab-ı Hakk, imhal eder de ihmal etmez. Zalime, kendine gelsin, aklını başına alsın diye mühlet verir, fakat bir kere de yaka-

ladı mı, iflahlarını keser. Allah yeryüzünde nice cebbarların iflahını kesmiş, nice zalimlerin hadlerini bildirmiştir. Nice firavunların saraylarını alt üst etmiş, nicelerini suya batırmış, nicelerinin başına gökten taş yağdırmış ve nicelerini de -Pompei'de olduğu gibi- ateşler altında bırakmış ve gelecektekilere ibret olsun diye cesetlerini korunmaya almıştır. Yani, Allah mühlet vermiştir ama, hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Allah Halim'dir fakat, azabı da çok elimdir.

Maûne suyu başında müslüman kanı dökenler, -bilâhère İslâm'a girenler müstesna olmak kaydıyla- hep cehen-neme gitmiştir. Halbuki orada şehid olanlar, cenneti kendilerine ebedî mesken edinmişlerdir. Bu izzet ve şerefe nail olanlardan biri de Sa'd b. Rebî'dir.⁴⁹

⁴⁹ İbn Abdi'l-Berr, *İstîâb* 1/336-337; İbn Hacer, *İsabe* 2/47; İbn Sa'd, *Tabakat* 3/514.

HZ. SA'D B. REBÎ'

Sa'd bin Rebî' hazretleri, Eshâb-ı kirâmın büyüklerinden idi. Hayatı boyunca İslam'a olan bağlılığını pek çok şekilde ortaya koyan Sa'd, aynı zamanda Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem) Akabe mevkiinde biat eden Medineli on iki kişiden de biri idi.

Bu on iki sahabî, Akabe'de Peygamber Efendimiz'e, "Allah Teâlâ'ya hiçbir şeyi ortak koşturmak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarını öldürmemek, kimseye iftira etmemek, hiçbir hayırlı işe karşı çıkmamak" hususunda biat ettiler. Ayrıca gerek sıkıntı ve darlıkta, gerekse rahatlık zamanında söz dinleyip itâat edeceklerine, Allah Resûlü'nün bizzat onların üstünde bir tercihe sahip olup, ona karşı itâatkâr olacaklarına dair söz verdiler. Peygamber Efendimiz de burada verdiği sözde duranın, ücret ve mükâfatını Allah Teâlâ'nın garanti ettiğini, onlara Cenneti hazırladığını ifade buyurdular.

H. Sa'd, Bedir ve Uhud gazâlarında bulundu. Uhud'da büyük kahramanlıklar gösterdi. Vücûdu, bu savaşta aldığı yaralardan dolayı delik deşik olmuştu.

Uhud muharebesinde, bir ara, müslümanlar arasında karışıklık başlamıştı. H. Sa'd o zaman Akabe'de verdiği sözü hatırlamış, gevşeklik göstermeyip Eshâb-ı kirâma, canlarını fedâ edeceklerine dâir verdikleri sözü ve yemîni hatırlatmıştı.

Muharebe sona erip, Kureyş müşrikleri çekilip gitmişlerdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sordu:

– Sa'd bin Rebî' ne durumda? Canlılar arasında mı, yoksa ölüler içerisinde mi? Bunu tespit edip, bana kim haber getirir? Ben bir ara onu şu tarafta görmüşüm. Ensâr'dan bir zât dedi ki:

– Bu işi ben yaparım, yâ Resûlallah!

Haber getirmeye giden Muhammed bin Mesleme veya Ubeyy bin Ka'b'dan birisi idi. Muhammed b. Mesleme, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) işâret buyurduğu tarafa gitmişti. Vâdide yatan şehitler arasında seslenerek dolaşıyordu. Fakat cevap alamamıştı. Bir defa daha seslendi:

– Ey Sa'd, beni sana Resûlullah gönderdi!

Muhammed b. Mesleme'nin fısıltılarını duyan Sa'd b. Rebî':

– Allah Resûlü'ne benden selam söyle! Vallahi Uhud'un arkasında cennetin kokusunu duyuyorum! diyerek inledi ve kımıldanmaya çalıştı. Sa'd'ı gören Muhammed b. Mesleme:

– Resûlullah, senin sağlar mı, yoksa ölümler arasında mı olduğunu araştırıp, kendisine haber vermeme emretti, de-yince Hz. Sa'd şü cevâbı verdi:

– Ben artık ölümler arasındayım! Resûlullah'a selâmımı arz et ve: “Sa'd bin Rebî' ümmetine doğru yolu göstermek için rehberlik yapan Peygamber'e verilecek mükâfatların en üstünü ile Allah Teâlâ seni mükâfatlandırsın diyor.” de!

Kavmin Ensâr'a da selâm söyle! Onlara da: “Sa'd bin Rebî' size: 'Akabe gecesinde, Resûl aleyhisselâm'ı korumaya dâir söz verip, yemîn etmediniz mi? Vallahi hayatta bulunduğunuz müddetçe, Allah Resûlü'nü iyi korumayıp, ona bir zarar gelmesine sebep olursanız, sizin için Allah Teâlâ'nın yanında gösterebileceğiniz hiç bir mazeret yoktur,' diyor” de!

Bunları söyledikten bir müddet sonra da şehadet şerbetini içti, şü fani hayata gözlerini yumdu.

Hz. Sa'd, Uhud'daki kahramanlıkları ve bu sözleri ile, insana ölüm anında dahi büyük bir saâdet tattırabilecek olan âhirete imanın nasıl olması gerektiğine işaret ediyordu. Hiçbir beşerî imkânın ferde, aileye ve topluma takdim edemeyeceği saâdeti Hz. Sa'd Uhud'daki yiğitliği ve son sözleriyle ifade ediyordu.⁵⁰

⁵⁰ İbn Abdî'l-Berr, *İstîâb* 2/589-590; İbn Hacer, *İsabe* 3/59-60; İbn Sa'd, *Tabakat* 3/612.

HZ. UMEYR B. HUMAM

Bedir'de kendilerinden üç misli kalabalık müşrik ordusuyla çarpışan mücahidler tarihe şanla geçecek fedâkarlıkta bulunuyorlar ve canlarını i'lâ-i kelimetullah için feda etmekten çekinmiyorlardı.

Ensar'dan Hz. Umeyr b. Humam (radıyallâhu anh) da fedakarlıkta kardeşlerinden aşağı kalmamaya çalışıyor ve Cenab-ı Hakk'ın huzuruna yüz akıyla çıkmak için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Bir ara, bir nebze dinlenmek için geri saflara kadar çekildi ve oracıkta birazcık mola vermek istedi. Ok torbasına koymuş olduğu hurmadan alarak yemeye başladı. O esnada Resûlullah, geri saflarda bekleyenlerin yanına gelerek:

– Muhammed'in varlığı kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki bu gün, Allah'ın rızasını umarak, sabr ve sebat göstererek çarpışanları ve arkalarına dönmeden ilerlerken öldürülenleri Allah, muhakkak Cennetlere koyacaktır, buyurdu.

Bu sözleri işiten Hz. Umeyr b. Humam (radiyallâhu anh) fırlayıp yerinden doğruldu ve:

– Ne iyi! Ne iyi! Demek, benimle Cennet’e girmekliğim arasında, şunların beni öldürmelerinden başka bir şey lazım değilmiş, dedi. Akabinde de elindeki hurmaları yere atarak kılıcını sıyırdı. Oradaki mücahidlere dönerek şöyle dedi:

– Allah’a, maddi azıklarla değil ancak, Allah korkusu ile, ahiret ameli ile Allah yolundaki cihadlarla, sabr ve sebat göstermekle gidilir. Zaten, Allah korkusundan, iyilikten ve doğru yoldan başka her azık tükenir, biter.

Bu sözleri söyledikten sonra hızla müşrik saflarına daldı. Vurduğunu deviriyordu. Onun bu halini gören sahabiler yeni bir şevkle vuruşmaya başladılar.

Hz. Enes’in anlattığına göre olay şöyle geliyordu: Allah Rasulü, Bedir günü,

– Eni semavat ve arz kadar olan cennet için savaşın, buyurmuştu. Umeyr b. Humam:

– Yâ Resulallah, eni samavat ve arz genişliğinde mi? diye taaccüp içinde sorunca, Allah Resûlü, “evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Umeyr rıza ve taaccüp ifadesi olarak:

– Bak, bak, dedi. Efendimiz:

– Niye öyle dedin? diye sorunca da şu cevabı verdi:

– Yâ Resûlullah, o cennet ehlerinden biri olma ümidiyle (öyle dedim). Bunun üzerine Allah Resulü ona:

– Sen cennet ehliyorsun, müjdesini verdi. Bunun üze-

rine Umeyr, yanında yemek için taşıdığı hurmaları elinden atarak:

– Eğer şu hurmaları yiyecek kadar yaşarsam, vallahi bu çok uzun bir hayat olur, dedi ve düşmanlarla savaşmaya daldı.

Hz. Umeyr (radiyallâhu anh) müşriklerden Halid b. Alem'in arkadan vurduğu kılıç darbesi ile şehid düştü. Böylece Hz. Umeyr, Bedir'de şehit olan 14 sahabîden birisi olmak şerefini elde etmişti.⁵¹

⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 2/343; Hakim, *Müstedrek* 3/595, 596.

SON SÖZ YERİNE

Ölümün Hatırlattıkları ve Ötesi

“İnsanoğlu, ölmek için var olur, dirilmek için ölür ve ebediyeti duyup yaşamak için de dirilir. Bir bir gelinir bu dünyaya.. bir bir yürür herkes bu upuzun hayat yolunda.. onca müştereklere rağmen herkes kendi kaderiyle oturur-kalkar.. kendi kaderini yaşar ve programlandığı çerçevede, daha sonra bir başka hayatı duyup yaşamak için arkasına bakmadan yürür ebediyete.

Evet insan, dünyaya daha ilk adımını attığı andan itibaren, onun için geriye sayma başlamış demektir. Hatta embriyolojik sürecin mebdei, bir manada onun için sonun başlangıcı sayılabilir. Çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri bu vetirede sadece birer konaktırlar. İnsan nasibi ölçüsünde ya bu konakların hepsine uğrar ve bir süre misafir olur veya yürüyen bir trenden dışarıya atılıyor gibi, ümit edilen menzile ulaşılmadan, herhangi bir meçhul noktada, kendisine cebrî bir çıkış verilir ve onun için dünya ile alâkalı her şey biter. Her gün bu kabil hâdiselerle, duyguları delik

deşik ve düşünceleri allak-bullak yolculuklarını devam ettirenler ise, son durak mülâhazası veya gerçekten O'na yaklaştıklarından ötürü, sürekli ense köklerinde yokluğun sopsoguk elinin dolaştığını sanır, onun rengiyle sararır, her an sürpriz bir bitişin şokuyla tir tir titrer, hazan yemiş yapraklar gibi sarsılır ve her zaman kendilerini amansız bir çözülüşün pençesinde hissederler.. ederler de, günler, haftalar, aylar ve yıllar ilerledikçe, daha bir artan hafakanlarla kıvrım kıvrım kıvrır, işittikleri her seste ölüm ağıtlarından nağmeler dinler ve ruhlarındaki cehennem zakkumunu besleyen esin-tiler ölçüsünde, her gün birkaç defa ölür ölür dirilirler.

Mevsim dönüp de hayatın sonbaharı gelip çatinca, âdetta her şey ve herkes tarafından terkedildiklerini hisseder.. bütün varlığın kendilerine arka çevirip onları yalnızlığa attığını sanır.. dört bir yanın poyrazla inlediğini duyar gibi olur ve hazanla sararıp düşen her yaprakta kendi makûs kaderlerinin yazılarını okur.. çığlıklarını dinler, inkisarla iki büküm olur.. buruklaşır.. ve hele ötelere inançları da yoksa, ruhlarının alacakaranlığında hayatlarının gurûp sonrasını tahayyülle sürekli yutkunur ve ölüm terleri dökerler.

Artık, ne çevrelerinde neş'yle köpüren hayat, ne varlığın rengârenk güzellikleri, ne kuş civıltıları, ne ırmak çağıltıları, ne koyun-kuzu meleyişleri, ne de tabiat meşherinin o temâşâsına doyulmayan manzaraları onlara hiçbir şey ifade etmez.. etmez ve onlara göre artık her ses bir ölüm ağıdı.. her güzel manzara plastize bir hüzün paketi.. her doğum, bir ölüm referansı ve doğumlar ölümlere emanet.. her sevinç de bir aldanmışlık ve teselli mırıltısıdır. Bunların iç dünyalarında elemleri elemler kovalar, kâbuslu rüyalarda olduğu

gibi gönülleri ve dilleri sürekli korkulara takılır, “kem-küm” eder. Her zaman bakışları bulanık, başları dumanlı, yaklaşan sonun şokuyla hezeyandan hezeyana sürüklenir ve daha mezara girmeden hep kabrin sadeleşmiş kemikleri arasında yılanlarla-çıyanlarla âdeta saklambaç oynarlar. Yer yer burunlarının yokluğa değdiğini ve ufalanıp toz-toprak haline geldiklerini hisseder ve her biri ayrı ayrı kendi kaderinin ağında “Keşke anam beni doğurmasaydı!” der, inler.

Gönüllerini imanla donatmış ve kalblerinin balansını ötelere göre ayarlamış “İman hem nurdur, hem kuvvettir, hakikî imanı elde eden adam kâinata meydan okuyabilir.” duygu ve düşüncesiyle tam bir metafizik gerilim içinde bulunanlara gelince; onlar, çocukluklarını bir zevk zemzemesi içinde duyar ve her zaman var olma şevkiyle haykırır.. gençliklerini Yusuf gibi birer iffet ve irade kahramanı olarak disiplinlerle geçirir.. olgunluk çağlarını arkadan gelenlere örnek olabilecek davranışlarla süsler ve yollardaki reflektörler gibi sürekli düz yolda yürümenin lâzım geldiğini vurgular.. yaşlılık dönemlerini de “ulü'l-azmâne” bir kararlılık, ciddiyet içinde ve nebileri hatırlatan bir itminanla, Cennet koridorlarında seyahat ediyormuşçasına inançla, azimle ve ümitle sürdürürler.

Başkalarının kaybetme hezeyanlarıyla çıldırıp durduğu, en amansız gibi görünen demlerde, onlar, her zaman imanlarının, ümitlerinin meyvelerini devşirir ve bütün hasasiyetleriyle burada var olmanın, ötede de ebedî kalmanın neşvesini duyar ve âdeta ömürlerini bir şiir, bir hayal ikliminde yüzüyor gibi geçirirler. Öyle ki, Allah’a ve ötelere imanın herhangi bir faslı, herhangi bir ifadesi karşısında, sihirli balonlarla, fezanın sonsuzluğunda ötelere yürüyor gibi

ruh-efzâ bir seyahat yaptıklarını sanırlar. Kendini duygularının, düşüncelerinin büyüüne kaptırma ölçüsünde her inançlı ruh, şöyle ya da böyle cismaniyetten uzaklaşıyor ve ruhanîliğin enginliklerine açılıyor gibi olur ve ötelere tasavvurları aşkın bütün romantizmini birden duyar.

Evet, her imanlı gönül, varlığın, her zaman güzelliklerini temâşâ ettiğimiz şu esrarlı meşherinde ne harikalara, ne harikalara şahit olur!. Ne büyülü sesler duyar!. Ne aşkın şeylerle yüz yüze gelir!. Gelir de yol boyu, kendisini selamlayan nice güzelliklerden iltifat görür.. nice ses hevenkleriyle büyülenir, kendinden geçer ve âdeta rüyalarda olduğu gibi, her gördüğü, her duyduğu, her düşündüğü şeye çarçabuk ulaşır ve kendini sürekli bir zevk çağlayanı içinde hisseder.. hisseder ve ömrünün bitmesini kat'iyen istemez.. dünyaperest ruhlar gibi değil; varlığın tenteneli perdesinin arkasındaki hakikî güzelliklere, Güzeller Güzeli'nin cemalinin değişik dalga boyundaki tecellilerine vurgun olduğundan dolayı ömrünün bitmesini istemez.

Daha doğrusu bunlar, ötekilerin, o dünyalarını karartan ruhlarındaki Cehennem zakkumuna bedel kalblerindeki iman çekirdeği sayesinde kendilerini her zaman, âhiret âlemi ve onun zevkle tüllenen manzaraları ile yüz yüze, Cennet ve onun Hakk'ı temâşâyâ açık yamaçlarında tenezzühde sanır ve bir bakıma, fiziği-metafiziği, dünyayı-ukbayı, ruhu-bedeni bir bütün hâlinde duyar ve yaşarlar.

Gün gelip de ötelere perde aralayınca, düşüncedeki Cehennem tohumu, kapkaranlık bir kâbus gibi her yanda kendisini hissettirir.. mağmalar gibi köpürür ruhlara korkular salar.. bir sis, bir duman gibi bütün ufukları kaplar.. azap

olur canları yakar.. musibet olur sağanak sağanak yağar.. ve tabii gönüllerdeki tûba-i Cennet çekirdeği de dal-budak salar.. bağrında göğerip geliştiği gönüllere tebessümler yağdırır, revh u reyhanla tülленir.. yapraklarına tutunanları sırlı asansörler gibi huzura, emniyete, rıdvana ve ebediyete taşır.. Cennetle buluşturur, Hak Cemali'nin temâşâ edildiği ufka ulaştırır. Hâsılı her iki zümre de sînelerinde taşıdıkları çekirdek ve tohumun inkişafıyla vicdanlarında icmâlen duydukları şeyleri, tafsilen ve fiilen görüp-yaşayacakları ayrı bir buuda intikâl eder de her şeyi ayan-beyan görmeye başlarlar:

Evet, hele “Sûra üfürüldü mü, işte o gün çok çetin bir gündür; (bilhassa) kâfire (hiç de) kolay değildir.” (Müddesir, 8-10) Ya o “Göklerin yarılıp parçalandığı, cehennemin köpürüp alevlendiği ve Cennetin yaklaştırıldığı an, her nefis dünyada ne hazırlayıp oraya sunduğunu (mutlaka) bilecektir.” (Tekvir, 11-14)

“(İşte) O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır (kaçır; çünkü) o gün herkesin, başından aşkın bir işi var.. yüzler vardır o gün parıl parıl, gökçek ve sevinçle mütebessim.. yüzler de vardır, karanlık ve toz-toprak bürümüş, işte onlar kâfirler ve mücrimlerdir.” (Abese, 34-42)

“Şüphesiz kâfirler için zincirler, bukağılar ve çılgın alevler hazırladık. İyilikle oturup kalkanlara (gelince, onlar) kadehlerle kâfûr karışımı (kevserler) içerler.” (İnsan, 4-5)

Azrın darmadağınık olup, yıldızların bağı kopmuş tesbih taneleri gibi sağa-sola savrulduğu o dehşetli gün, dimağlardaki Cehennem tohumu ve gönüllerdeki Cennet çekirdeğinin ayrı bir inkişaf faslıdır: “Hayır hayır! Yer çarpılıp paramparça olduğu, meleklerin saf saf (olup durduğu)

ve cehennemin getirildiği o gün (evet işte o gün) insan her şeyi anlar (anlar ama) onun için (artık anlamının) ne yararı var ki? (O) keşke bu hayatım için (bir şeyler hazırlayıp) gönderebilseydim, der.. artık O'nun azabı gibi kimse azap edemez ve O'nun gibi kimse zincire vuramaz.” (Fecr, 21-26) Ürperten bir tablo; diğer yanda da: “Ey itminan içindeki nefis! O senden, sen de O'ndan râzı olduğun hâlde dön Rabbine! (Dön) kullarım arasına katıl ve Cennetime gir!” (Fecr, 27-30)

Nimetlerin bayıltan güzellikleri, musibetlerin ürperten çirkinlikleri ve yol boyu, Tûba-i Cennetin üfûl üfûl esintileri, cehennem zakkumunun da sam yeli gibi iliklere işleyişi hissedilir: “O gün nice yüzler ısl ısl ışıldar ve Rabbi'ne bakar; nice yüzler de vardır ki, ekşir, asıklaşır ve belinin kemiklerinin kırılacağını sanır; (sanır ve iki büklüm olur).” (Kıyame, 22-25) İkincilere: “Haydi yalanladığınız şeye doğru yürüyün! Yürüyün, gölgesi olmayan ve alevden korumayan üç buudlu (katmerli) cehennem karanlığına! O karanlık, ulu ağaçlar gibi kıvılcımlar salar. O (kıvılcımlar) kalın urganlar gibidirler. O gün Hakk'ı yalanlayanların vay hâline!” (Mürselat, 29-34) Birincilere de âdeta tebrikler yağdırılır ve: “Şüphesiz mütakiler gölgeler (altında), çeşmelerin yanında ve iştihalarının çektiği meyvelerin başındadırlar. (Onlar) amellerinizin mükâfatı olarak afiyetle yeyin, için!. İşte biz iyilik edenlere böyle karşılık veririz.” (Mürselat, 41-44) müjdeleriyle karşılanırlar.

Evet “Vadedilen (o büyük) hakikat gelip çattınca, küfredenlerin bakışları donakalır. ‘Vah bize! Biz bundan gâfilmişiz; daha doğrusu biz zâlimlerin ta kendisiymişiz.’ (derler ve onlara) siz ve Allah'tan başka bütün taptıklarınız cehennemin yakıtıdır ve oraya döküleceksiniz denir.” (Enbiya, 97-98)

“Kendilerine tarafımızdan saadet vadedilenler ise, işte onlar, cehennemden uzaklaştırılmışlardır. (Öyleki) cehennemin hışirtısını bile duymazlar. Onlar, canlarının istediği nimetler içinde ebedidirler. En büyük korku bile onları tasalandırmaz.. ve melekler onları: ‘İşte bu, size vadedilen sizin gününüzdür.’ (muştularıyla) karşılarlar.” (Enbiya, 101-103)

Müttakiler, bir de kitaplarını sağdan alma sevinciyle coşar, neş’e çılgınlıkları atar ve şükranla iki büklüm olurlar: “Kitabı sağdan verilen: ‘İşte alın, okuyun bu kitabı! (Zaten) ben böyle bir hesapla karşılaşacağıma inanıyordum.’ der. Ve artık o, hoşnut olacağı bir yaşayış içinde, (meyvelerin) salkımları (burnunun dibine) kadar yaklaşmış Cennettedir. Ve onlara: Geçmişte yaptığınız amellere karşılık, afiyetle yeyin, için, denir. Kitabı soldan verilenler ise: ‘Âh keşke, bana bu kitap verilmeseydi! Keşke hesap nedir bilmeseydim!. Ve keşke ölüm işimi bitirmiş olsaydı! Malım hiçbir işe yaramadı. Güç ve hâkimiyetim yok olup gitti.” (Hâkka, 19-29) der hasretle inler.

Artık “Mücrimler, şaşkınlık ve azap içindedirler. O gün (onlar) yüzükoyun sürüm sürüm ateşte sürüklenirler; (sürüklenirler de onlara): ‘Tadın ateşle teması!’ denir.” (Kamer, 47-48) “Müttakilere (gelince) cennetlerde, ırmakların başında, Kudreti Sonsuz Melik’in nezdinde, sıdk makamında (bire yâd-ı cemil)dirler.” (Kamer, 54-55)

Bir yandan gözlerin görmediği, kulakların işitmediği nimetlerin sağanak sağanak yağması, diğer yandan da cehennemin gayızla gürleyip öfkeyle köpürmesi ve mazhariyetlerine imrenilecek, istihkaklarından ürperilecek insanlarla her şey ebediyete akar durur: “Takvâ erbabına geleceğin en güzeli vardır: Adn cennetleri, ardına kadar

kapıları açılmış, (onlar da, bu cennetler içinde) tahtlara yaslanmış olarak (çeşit çeşit) meyveler ve içecekler isterler. Yanlarında da, gözleri eşlerinin üzerinde, dilberler vardır.” (Sâd, 49-52)
 “(Orada) azgınlar da en kötü bir azap (söz konusudur): Gider cehenneme yaslanır; o ne kötü bir istirahat döşegidir! Ta-
 dıp duymaları için (onlara) kaynar bir su ve bir de irin (verilir),
 bu türden daha çift çift azablar...” (Sâd, 55-58)

Kimileri ferih fahûrdur. Değişik mazhariyet ve iltifat sa-
 ğanakları karşısında; kimileri de buruk, ekşi ve hezeyan
 içindedirler: “Defterini sağdan alanlara gelince, nereden
 bileceksin ki, (o büyük mazhariyeti)? Onlar dikensiz sedir ağaç-
 ları, salkım salkım muzlar arasında ve upuzun gölgeler al-
 tında çağlayıp duran ırmakların başındadırlar.” (Vâkıa, 27-31)
 “Kitabını soldan alanlara gelince, nereden bileceksin ki (o
 korkunç mahrumiyeti)? Onlar iliklerine kadar işleyen kaynar bir
 su içinde, serinlik ve rahat vadetmeyen kapkara bir duma-
 nın gölgesinde (bekler dururlar); zira onlar dünyada, şımarıklık
 içinde, günahlarda hep ısrarlı idiler.” (Vâkıa, 41-45)

“(Artık) o gün, cennetliklerin ebedî kalacakları yer en ha-
 yırlı bir yer, dinlenecekleri makam da en güzel bir makam-
 dır.” (Furkan, 24) Gönüllere akan zevkleri yudumlar ve kendi
 kendilerine: “Bizden üzüntüyü gideren Allah’a hamdolsun!
 Şüphesiz bizim Rabbimiz, günahları bağışlayan ve şükür-
 lere de karşılık verendir. O’dur ki, bizi böyle bir makama
 yerleştirdi.. bir makam ki, (insana) ne yorgunluk ârız olur ne
 de usanç gelir.” (Fatır, 34-35)”⁵²

“Şerefli bir ölüm... Hakiki mümin, izzetle ölmeyi zilletle

⁵² Sızıntı, Ocak 1997, c. 18, s. 216.

yaşamaya tercih eder... Başımıza musallat olacak zalimlerin korkusuyla evlerimizde emniyetsiz ve huzursuz yaşamaktansa, izzetli ölmek bin defa daha yeğdir ve iyidir. Ama bu, izzeti, onuru olan ve Rabbin irfan deryasına dalan insanlar için böyledir. Yaşadığı hayatı mezar taşları gibi yaşayanlar, bundan bir şey anlamayacaklardır.

Aslında günahlarımızın daha başka şekilde temizlenmesi de çok zordur. İnsan hayata bir defa gelir ve hayat ötesi bütün saadetleri burada kazanır. Halbuki ömrümüz, günahlarla geçiyor. Çarşıda-pazarda gezen delikanlı, kaç defa bakıyor, kaç defa kalbine tuzak hazırlıyor, günde kaç defa ölüyor, kaç defa çirkefin içine girip çıkıyor, kaç defa çamura batıyor, kaç defa midesine haram indiriyor, kaç defa haram karşısında rükû ve secdeye gidiyor, kaç defa Rabbine karşı isyan bayrağı çekiyor, kaç defa Resûl-i Ekrem'e saygıda kusur ediyor, kaç defa Kur'ân'ı inkâr etmekle küfre dalıp çıkıyor... Böylesine günahla dolmuş cesetlerin temizlenmesi için bir tek garantili yol vardır; o da şehadet!.. Bu duygu ve düşünce içinde bulunma, fırsat doğduğu zaman fevt etmeme, o muallâ mevkii kazanmak üzere Ebû Akil havası içinde çırpınma ve onu kazanmaya çalışma... Evet büyük İslâm dâvâsını omuzlayıp herkesin en büyük ideal ve gayesi budur ve bu olmalıdır. Şehadet, bizim arzumuzdur, aşkımızdır, tutkumuzdur...

Hayatını, şiir ahengi içinde salihâtla geçirmiş bir insanın en son yapması gereken, hayatını şehâdetle kafiyelelendirmesidir. Yaşanan hayat, o zaman daha bir değer ve kıymet kazanır ve oluşturduğu bereket yumağı, cennet bahçelerinde açıldıkça açılır. Zaten her iyi amelin cennet-

te bir karşılığı vardır. Cennet ve cehennem bir bakıma insan amellerinin toplandığı havuzdur. İyi ve salih olan cennette, kötü ve çirkinler ise cehennemde toplanacaktır. Bu yönüyle biz, dünyada cennet ve cehennem dokuyan insanlar durumundayız.

Hiç şüphesiz, iyi amellerin sertâcı şehâdetdir. Şehâdet, hayatını Allah'a vakfetmiş bir insanın neticede ruhunu Allah'a bir müşahid edasıyla teslim etmesidir. Çünkü onun gözü daha dünyada iken açılmış ve ötelere daha dünyada iken müşahede etmiştir. Hayatını Allah'a vakfetmiş olmanın tûba meyvesini dünyada devşirmiştir şehid ve bu yönüyle insanlar arasında en seçkin talihlidir o.

Yümünlü ve bereketli bir hayattan tam manasıyla kâm almak isteyen insan, ona mutlaka milletçe savaşı gerektiren durumlarda Allah için dökülen birkaç damla kan ilave etmeli ve şehid olmalıdır ki, istediğini en kâmil manada elde edebilmiş olsun. Neticesi şehâdet olmayan hayat, ne kadar dolu yaşanırsa yaşansın, yine de bir boşluk taşıyacaktır. Şehâdetten şöyle veya böyle nasibini almış bir hayat ise, boşluğu olmayan ve kafiyesini bulmuş şiir gibidir. Onda bir ahenk, sevimlilik ve nizam vardır. Sırlı bir anahtardır şehâdet, Göklerin ve yerlerin rahmet kapılarını ardına kadar açar o. Öyle ki, nebilerin bile hesap verdiği yerde, şehid, varıp ulaşmak istediği âlemlere doğru hiç hesap vermeden geçip gider. Dokunulmazlığı vardır şehidin. Kanlı gömleği ona geçiş üstünlüğü vermiştir.

Ciddî mücadelelerin, büyük kavgaların devam ettiği bütün devirlerde, Allah'a iman eden her mümin, hayatının son kafiyesi hep şehâdet olsun istemiştir. Zaten, Efendimi-

z'in ifadesi içinde, Allah da böyle kullarını beğenir.

Hadiste şöyle denilmektedir:

“Allah (celle celâlühû) bir kulunu çok beğenir; bu kul, Allah yolunda cihada çıkmıştır. Arkadaşları bozguna uğramış olmasına rağmen, Allah'a olan iştiyakından ve O'nun yanında bulunanlara arzusundan dolayı tekrar mevzilenmiş ve bu uğurda kanını dökmüştür.” Hadisin devamı da şöyledir:⁵³ “Bu kulu Allah çok beğenir ve meleklerine göstererek, 'Bakın şu kuluma, döndü ve Benim uğrumda kanını döktü' der.”⁵⁴

⁵³ Ebû Dâvûd, *Cihâd* 38.

⁵⁴ *İla-i Kelimetullah* veya *Cihad*.

PEYGAMBERİMİZ'İN (ALEYHİSSELÂM) ARAFAT (VEDA) HUTBESİ

Cahiliye devri insanların aylan geriletmeleri yüzünden, Hz. Ebu Bekir, dokuzuncu yıl haccını Müslümanlara Zilkade ayında yaptırmıştı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın onuncu yıl haccı ise, Zilhicce'ye rastlamış bulunuyordu.

Hicretin 9. yılında, 9 Zilhicce arefe günü de Cuma gününe rastlamıştı.

Güneş batıya meyledince Peygamberimiz Aleyhisselâm devesi Kasvâ'nın hazırlanmasını emretti ve Kasvâ'ya hemen semer vuruldu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm, Kasvâ'ya binip Urene vadisine vardı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan başışlanmak diler ve O'na tevbe ederiz.

Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin günahlarından Allah'a sığırız.

Allah'ın doğru yola ilettiğini saptıracak, saptırdığını da doğru yola iletecek yoktur.

Şehadet ederiz ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur!

O birdir, O'nun eşi ortağı yoktur.

Ve yine şehadet ederiz ki; Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür.

Ey Allah'ın kulları! Ben size Allah'tan sakınmanızı tavsiye ve O'na itaate teşvik ederim.

Size hayır olan şeyden söz açmak ister ve bundan sonra derim ki” buyurup, iki dizinin üzerine gelerek:

“Ey insanlar!

Sözlerimi iyi dinleyiniz!

Vallahi bilmiyorum! Belki de şu durduğum yerde, bu yılımdan [Vâkidî'ye göre; bu günümde] sonra sizinle bir daha buluşamayacağım!

Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz!

Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz!

Dikkat ediniz! Belki, bu yılımdan sonra beni bir daha göremeyeceksiniz!

Sözleri iyice dinleyip ezberleyen kişiye Allah rahmet etsin!

Belki, anlamayan, anlayana iletip anlatır.

Anlayan da, belki kendisinden daha iyi anlayışlı olana iletir!” buyurdu.

O sırada Şenûe kabilesi adamlarına benzeyen uzun bir adam kalkarak:

“Ey Allah’ın Peygamberi! O halde bizler ne yapalım?” diye sordu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Rabbinize kulluk ediniz!

Beş vakit namazınızı kılınız!

Ramazan ayında orucunuzu tutunuz!

Beytullah’ı hacediniz!

Zekâtınızı, gönlünüzden koparak, gönül hoşluğuyla veriniz!

Yüce Rabbinizin Cennetine girersiniz!” dedi ve:

“İşitiyor musunuz?” buyurdu.

Başka cemaatten bir adam:

“Ne diyorsun?” diye sordu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Rabbinize ibadet ediniz!

Beş vakit namazınızı kılınız!

Orucunuzu tutunuz!

Mallarınızın zekâtını veriniz!

Âmirinize itaat ediniz! Cennete girersiniz!” buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm hitabesine en yüksek seviyeyle devam ederek:

Ey insanlar!

Bugün, hangi gündür?” diye sordu.

“Allah ve Allah’ın Resûlü daha iyi bilir!” dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Bu ayınız, hangi aydır?” diye sordu.

“Allah ve Allah’ın Resûlü daha iyi bilir!” dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Bu beldeniz, hangi beldedir?” diye sordu.

“Allah ve Allah’ın Resûlü daha iyi bilir!” dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Günüünüz, haram ve dokunulmaz bir gündür!

Ayınız, haram ve dokunulmaz bir aydır!

Beldeniz, haram ve dokunulmaz bir beldedir!

Ey insanlar!

İşte, kanlarınız ve mallarınız da, Yüce Rabbinize kavuşuncaya [Ahmed b. Hanbel’e göre; kavuşacağınız güne] kadar -bu günüünüzde, bu ayınızda, bu beldenizde olduğu gibi- birbirinize haram ve dokunulmazdır!

Haberiniz olsun ki; ben, önceden gidip Havuz başında sizi bekleyeceğim!

Başka ümmetlere karşı, sizin çokluğunuzla övüneceğim!

Sakin, çok günah işleyip yüzümü kara çıkarmayınız!

Benden görmüş, benden işitmiş, benden sormuş olduğunuz şeylerde bana isnad ederek yalan uyduran kimse, Cehennemdeki yerine hazırlansın!

Haberiniz olsun ki; ben birtakım erkek kadın insanları kurtaracağım!

Kurtarmak isteyeceğim diğer birtakım kimselere gelince; onlar hakkında bana galebe çalınacaktır

‘Yâ Rabbi! Bunlar da benim sahabilerimdir!’ diyeceğim.

Yüce Allah ise:

‘Senden sonra onların neler yaptığını sen bilmezsin!’ buyuracaktır” buyurdu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın Söзlerini Rebia'ya Tekrarlatması

Mekke valisi Attâb b. Esîd, Amr b. Hârice'yi bir işi için Peygamberimiz Aleyhisselâm'a göndermişti.

Amr b. Hârice, Arafat'ta yetişip Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın devesinin çenesinin altına durmuştu.

Kasvâ'nın ağzından süzölen köpökler, Amr b. Hârice'nin başına dökölüyordu. Kendisi çok gür sesli olup Peygamberimiz Aleyhisselâm'ın söзlerini seslenerek halka duyuracak olan Rebia b. Ümeyye b. Halef de, devenin boyun kökünün altında dikiliyordu.

Peygamberimiz Aleyhisselâm, Rebia b. Ümeyye'ye:

“Resûlullah Aleyhisselâm, size:

‘Ey insanlar! Bu hangi aydır?’ diye soruyor, de!” buyuruyordu.

Rebia b. Ümeyye, seslenerek onlara bunu ulaştırıyor, duyuruyordu.

Onlar da:

“Haram olan aydır!” diyorlardı.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Söyle onlara:

‘Allah kanlarınızı, mallarınızı-Rabbinize kavuşuncaya kadar-bu ayınız gibi size haram ve dokunulmaz kılmıştır!

Sizler muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız!

Bütün amellerinizden, işlediklerinizden sorguya çekileceksiniz!” buyuruyor; “Tebliğ ettim mi?” diye sorduktan sonra, elini semaya kaldırıp:

“Ey Allah’ım! Bunlara tebliğde bulunduğuma şahit ol!
 Ey Allah’ım! Bunlara tebliğde bulunduğuma şahit ol!
 Kimin yanında emanet varsa, onu hemen sahibine teslim etsin!

İyi biliniz ki; üç şey mü’min ve Müslümanın kalblerine kin ve kıskançlık sokmaz:

1. Allah’a ihlâslı olarak amel etmek,
2. Emir sahiplerine nasihatte bulunmak,
3. Müslüman cemaatine -ki onlar dua ederlerse duaları müstecabdır ve arkadakilerine de şamildir- tâbi olmak.

İyi biliniz ki; Cahiliye devrine ait herşey ayaklarımın altına konulmuş, hükümsüz sayılmıştır.

Bu cümleden olarak Cahiliye devrinin bütün kan davaları kaldırılmış, hükümsüz sayılmıştır.

Kaldırdığım, hükümsüz saydığım ilk kan davası da bize ait kan davalarından İbn Rebia b. Haris b. Abdulmuttalib’in kan davasıdır.

Kaldırdığım, hükümsüz saydığım ilk ribâ (faiz) bizim, yani amcam Abbas b. Abdulmuttalib’in ribâ alacağıdır.

Onun tümü kaldırılmış, hükümsüz sayılmıştır.

Fakat, anaparalarınız size aittir, sizin hakkınızdır.

Ne bundan fazlasını isteyip borçlulara zulmediniz, ne de hakkınızdan aşağı alıp mazlum durumuna düşününüz!

Yüce Allah ‘Ribâ yoktur!’ diye hükmetmiştir.

Şimdi ey insanlar! Şeytan, muhakkak ki, şu toprağınızda kendisine tapılmaktan temelli olarak umudunu kesmiştir. Fakat, siz bunun dışındaki, ufak-tefek işlerinizde ona uyacak olursanız, bu onun hoşuna gidecektir!

Dininiz üzerinde ondan sakınız!

Ey insanlar!

O nesî denilen ay geriletme işi, ancak küfürde bir artma sebebidir ki, onunla kâfirler şaşırılır.

Onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl da haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığına sayıca uydursunlar da, Allah'ın haram ettiğini helâl kılsınlar. (Tevbe, 9/37)

Allah katında ayların sayısı on ikidir.

Onlardan dördü haram aylardır ki, üçü birbiri ardınca gelir: Zilkade, Zilhicce, Muharrem.

Bir de, ikinci Cumâd ile Şaban arasındaki, Mudar'ın ayı Receptir.

Ey insanlar!

Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz! Çünkü siz onları ancak Allah'ın emaneti olarak aldınız.

Ve kendileriyle evlenmeyi de Allah'ın kelimesi, emir ve müsaadesiyle helâl ediniz.

Ey insanlar!

Şüphe yok ki, sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız vardır! Onların da sizin üzerinizde hakları vardır!

Sizin onlar üzerindeki hakkınız, döşeğinize sizden başka hiç kimseye ayak bastırmamaları, arayı açacak fuhuş irtikap etmemeleri, istemediğiniz kimseyi evlerinize sokmalarındır.

Eğer onlar bunun aksini yaparlarsa, Allah sizin onları yatakta yalnız bırakmanıza izin vermiştir.

Kendilerini, fazla incitmeyecek derecede, dövebilirsiniz de.

Eğer uysallık ederler, size boyun eğlerse onların üzerinizdeki hakkı, mâruf veçhile, yani memleket âdet ve gelenegine göre kendilerinin bütün yiyecek ve giyeceklerini sağlamaktır.

Kadınlar hakkında hayırlı olmanızı tavsiye ederim. Çünkü onlar yanınızda zayıftırlar. Emanettirler. Kendileri için bir şeye malik değildirlar.

Ey insanlar!

Size tebliğ etmiş olduğum sözlerimi aklınızda iyice tutunuz!

Ben size öyle bir şey bıraktım ki, ona sımsıkı sarılırsanız, hiçbir zaman doğru yoldan sapmazsınız.

O, Allah'ın Kitabıdır. Allah'ın Peygamberinin sünnetidir. Ev halkımdır.

Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz ve aklınızda iyice tutunuz!

Müslüman Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeşirlar!

Kişiye, kardeşinin malı, kendisi onu gönlünden koparak vermiş olmadıkça, helâl olmaz!

Kendinize zulüm ve yazık etmeyiniz!” buyurdu.

Sonra da:

“Allah aşkına! Tebliğ ettim mi?” diye sordu.

Müslümanlar

“Allah için, evet! Tebliğ ettin!” dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Allah’ım! Şahit ol!” diyerek Allah’ı şahit tuttu, sonra da sözlerine şöyle devam etti:

“Sakın, benden sonra kâfircesine Cahiliyet haline dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız!

Ey insanlar! Rabbiniz bir, babanız birdir! Hepiniz Âdem’in soyundansınız. Âdem de topraktandır (topraktan yaratmıştır).

Allah katında sizin en şerefliiniz, en muttaki olanınız, Allah’ın emirlerini en çok yerine getireniniz, yasaklarından da en çok sakınanınızdır!

Arab’ın Arap olmayana üstünlüğü ancak takva iledir” buyurdu ve:

“Tebliğ ettim mi?” diye sordu.

“Evet! Tebliğ ettin!” dediler.

Peygamberimiz Aleyhisselâm:

“Sizden, burada bulunanlar, bunları bulunmayanlara da tebliğ edip ulaştırırsınız!

Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah her hak sahibine hakkını vermiştir.

Vâris için, vasiyete gerek yoktur.

Çocuk, kimin döşğinde doğmuşsa ona aittir.

Zânî için, mahrumluk vardır.

Kendisini babasından başkasına isnad eden kişi veya efendisinden başkasına nisbet eden köle, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrasın!

Allah öylelerinin ne tevbe ve nafilisini, ne de fidye ve farızasını kabul eder!

Kölelerinize karşı iyi davranınız! Kölelerinize iyi bakınız! Onlara kendi yediklerinizden yediriniz, kendi giydiklerinizden de giydiriniz!

Onlar bir suç işlerler de kendilerini bağışlamak istemezseniz, satınız!

Fakat, onlara azap ve işkence yapmayınız!

Ey insanlar! Size âzası kesik bir köle de âmir tayin edilecek olsa -sizi Allah'ın Kitabıyla idare ettiği zaman- onu dinleyiniz ve kendisine itaat ediniz!" buyurdu.

"Size, ben sorulacağım.

Benim hakkımda ne diyeceksiniz" diye sordu.

Müslümanlar:

"Allah tarafından getirdiklerini bize tebliğ ettin! Peygamberlik vazifeni yerine getirdin! Bizi öğütledin!" diyerek şehadette bulunacağız!" dediler.

Bunun üzerine, Peygamberimiz Aleyhisselâm, şehadet parmağını semaya kaldırıp halka işaret ederek:

"Allah'ım! Şahit ol!

Allah'ım! Şahit ol!

Allah'ım! Şahit ol!

Vesselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh = Allah'ın selam, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!" buyurarak hutbesini sona erdirdi.⁵⁵

⁵⁵ Vâkûdî, *Megâzî* 3/1103, Müslim, *Sahih* 2/890, Ebu Dâvud, *Sünen* 2/185, İbn Mâce, *Sünen* 2/1025, Dârimî, *Sünen* 1/377; İbn Abdi Rabbih, *Ikdu'l-Ferid* 4/58; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi* 8/144-149, Köksal Yayıncılık.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211 h.); el-Musannef, [Thk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403/1983.

Ahmed b. Hanbel (213-290 h.); *el-Müsned*, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

el-Akk, Abdurrahmân, *Mevsû'atü Uzamâi Havle'r-Resûl* 1-3, Dâru'n-Nefâis, Beyrût, 1991

Ali b. Ebî Talib, Nehcu'l-Belağâ, Müessesetu'l-Maarif, Beyrut, tsz.

el-Belazürî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir (279/892); *Ensâbu'l-eşraf* [thk. Muhammed Hamidullah], Darü'l-Ma'rife, Kahire, 1959.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn (384-458 h.); *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke, 1414/1994; *Delailü'n-nübüvve ve ma'rifetu ahvali sahibi's-şeria*, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî*, I-VI, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1407/1987; *el-Edebü'l-müfred*, I-VIII, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1409/1989.

Burhan Bozgeyik, *Meşhurların Son Anları*, Türdav, İstanbul, 1993

Diyarbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, Mısır Matbaası, Abdürrezzak, 1302

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, [Thk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, Mektebetü'l-İslâmiyye, İst., tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.; *Delailü'n-nübüvve*, Darü'l-Vai, Haleb, [t.y.]

<http://guzelislam.com> internet adresi

el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/ 1990.

el-Halebî, Ali İbn Burhaniddin (v. 1044/1635); *İnsânu'l-Uyun*, Beyrut.

el-Hamevî, Yâkût b. Abdillâh (768-837 h.); *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

Hayreddin Zirikli, *el-A'lâm*, Beyrut.

el-Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); *Mecmau'z-zevâid*, I-X, Dâru'r-reyyan li't-türas/Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire/Beyrut, 1407 h.

Halid, Muhammed Halid, *Ricalun havle'r-Resûl*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987

- İbn Abdilberr**, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v. 463 h.); *el-İstî-âb*, I-V, Dâru'l-cil, Beyrut, 1412 h.
- İbn Abdi Rabbih**, *el-Ikdu'l-Ferîd*, Kahire, 1302
- İbn Asâkir**, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); *Târîhu Dimaşk*, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.
- İbn Hacer**, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, Mısır 1328, 4/205
- İbn Hişam-İbn İshak**, *es-Sîretü'n-Nebî*, Beyrut, 1971
- İbnü'l-Cevzî**, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *Sıfatü's-safve*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.
- İbnü'l-Esîr**, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (v. 630/1233); *el-Kâmil fi't-târih*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiiye, Beyrut, 1995; *Üsdü'l-gabe fi ma'rifeti's-sahabe*, Darü'ş-Şaab, Kahire, 1970.
- İbn Kayyim el-Cevziyye**, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed (751/1350), *Zâdü'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibad*, [thk. Şuayb Arnaut, Abdülkadir Arnaut], Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1981
- İbn Kesîr**, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.
- İbn Mâce**, Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.
- İbn Sa'd**, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.
- İbn Seyyidi'n-Nâs**, *Uyûnu'l-Eser*, Kahire Kudsi, 1356
- İmam Muhammed**, *Siyeru'l-Kebîr*, Kahire, 1971
- Kandehlevî**, *Hayatu's-Sahabe*, Beyrut, tsz.
- el-Kastallani**, Ebü'l Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed, (v. 923/-1517); *el-Mevahibü'l-ledüniyye bi'l-minahi'l-muham-*

mediyye [thk. Salih Ahmed Şami], I-IV, Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1991.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 670); *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru'ş-şâ'b, Kahire, 1372 h.

Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire, 1972

M. Asım Köksal, *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslamiyet*, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 2004

el-Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmiî's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbüri (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, [Thk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbû-âti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986; *es-Sünenü'l-kübrâ*, [Thk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/1991.

Nesefî, *Medariku't-Tenzil*, Beyrut, tsz.

Rabâî, *Vesâyâ'l-Ulemâ İnde Huzuri'l-Mevt*, Thk.: Salah Muhammed el-Hiyemî, Talik: Abdülkadir Arnavut, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 1986

Sızıntı, Mart 2000, Cilt 22, Sayı 254

es-Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (849-911 h.); *el-Hasâisu'l-kübrâ*, I-III, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1985; *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, Beyrut.

es-Süheylî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (581/1185); *er-Ravdü'l-unf fi şerhi's-sireti'n-nebeviyye li İbn Hi-*

şam; [thk. Abdurrahman Vekil], *Darü'l-Kütübi'l-Hadise*, Kahire, 1967

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.), *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, I-V, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dârü ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakîd el-Eslemi (207/823); *el-Megazi*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1984.

ez-Zehbî, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); *Tarihü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lam* [thk. Ömer Abdüsselam Tedmuri], Darü'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1990; *Tezkiretu'l-Huf-faz*, Beyrut, 1974

ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, 538/1144; *el-Keşşaf an hakâiki gavâmizi't-tenzil ve uyuni'l-ekavîl fi vucûhi't-te'vil*; tahkik ve talik ve dirase: Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz; şarik fi tahkik Fethi Abdurrahman Ahmed Hicazi, Riyad, Mektebetü'l-Ubeykan, 1998.

Zübeyr b. Bekkar, Ebû Abdullah Zübeyr b. Bekkar b. Abdullah (256/870); *Cemheretu Nesebi Kureyş*, [thk. Ekrem Ziya Ömeri], el-Camiatü'l-İslâmiyye, Medine, 1981/1401.

ez-Zürkani, Muhammed Abdülazim; *Menahilü'l-irfan fi ulumi'l-Kur'ân*, Daru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1362/1943.